

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

---

*0: EK

*1: 2003-2004

*2: 15

*3: WordXP

*4: 15de vergadering

*5: Dinsdag 27 januari 2004

*6: 13.30 uur

Voorzitter: Timmerman-Buck

Tegenwoordig zijn 63 leden, te weten:

Van de Beeten, Van den Berg, Bierman-Beukema toe Water, Biermans, Broekers-Knol, Van den Broek-Laman Trip, Van Dalen-Schiphorst, Doek, Doesburg, Dölle, Van Driel, Dupuis, Eigeman, Essers, Van Gennip, De Graaf, Hamel, Hessing, Van Heukelum, Hoekzema, Ten Hoeve, Holdijk, Kalsbeek-Schimmelpenninck van der Oye, Ketting, Koekkoek, Kohnstamm, Van der Lans, Van Leeuwen, Lemstra, Linthorst, Luijten, Maas-de Brouwer, Meindertsma, Middel, Van Middelkoop, Nap-Borger, Noten, Van den Oosten, Pastoor, Putters, Van Raak, Rabbinge, De Rijk, Rosenthal, Russell, Schouw, Schuyer, Slagter-Roukema, Soutendijk-van Appeldoorn, Swenker, Sylvester, Tan, Terpstra, Timmerman-Buck, Vedder-Wubben, Wagemakers, Walsma, Werner, Westerveld, Witteman, Witteveen, Woldring en De Wolff,

en de heer Donner, minister van Justitie, mevrouw Van der Hoeven, minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, de heer Brinkhorst, minister van Economische Zaken en mevrouw Nijs, staatssecretaris van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap.

De **voorzitter**: Ik deel aan de Kamer mede dat zijn ingekomen berichten van verhindering van de leden:

Leijnse, wegens bezigheden elders;

Bemelmans-Videc, Van Thijn, Kox, Platvoet, Van der Linden, Dees en Meulenbelt, wegens verblijf buitenslands.
**

Deze berichten worden voor kennisgeving aangenomen.

De **voorzitter**. De ingekomen stukken staan op een lijst, die in de zaal ter inzage ligt. Op die lijst heb ik voorstellen gedaan over de wijze van behandeling. Als aan het einde van de vergadering daartegen geen bezwaren zijn ingekomen, neem ik aan dat de Kamer zich met de voorstellen heeft verenigd.
**

(Deze lijst is, met de lijst van besluiten, opgenomen aan het einde van deze editie.)

*B

!Beëdiging plv. griffier!

Aan de orde is de **beëdiging van een plaatsvervangend griffier der Kamer**.

De **voorzitter**: Mevrouw Van Dooren is in het gebouw der Kamer aanwezig teneinde de voorgeschreven eden af te leggen.

Ik verzoek de griffier, haar binnen te leiden.

**

Nadat mevrouw Van Dooren door de griffier is binnengeleid, legt zij in handen van de voorzitter de voorgeschreven eden af.

De **voorzitter**: Ik wens u van ganser harte geluk met uw benoeming en de aanvaarding van uw functie.

**

De vergadering wordt enkele ogenblikken geschorst.

*B

!Stemmingen!

Aan de orde is de **stemming** over de motie-Pastoor c.s. inzake de verbetering van de dienstverlening aan huurders in gemeenten (28777, F).

(Zie vergadering van 20 januari 2004).

De **voorzitter**: Ik geef het woord aan de heer Pastoor, die mij daarom heeft verzocht.

**

De heer **Pastoor**(CDA): Voorzitter. Nadat deze motie vorige week in de tweede termijn was ingediend, heeft de minister in haar tweede termijn alsnog toezeggingen gedaan. Met die toezeggingen komt zij tegemoet aan de wens die is neergelegd in de motie. Om die reden trekken de ondertekenaars hun motie in.

De **voorzitter**: Aangezien de motie is ingetrokken, maakt zij uiteraard geen onderwerp van stemming meer uit.

**

*B

!Suppletoire begrotingen!

Aan de orde is de behandeling van de wetsvoorstellen:

- **Wijziging van de begrotingsstaat van Nationale Schuld (IXA) voor het jaar 2003 (wijziging samenhangende met de Najaarsnota) (29319);**

- **Wijziging van de begrotingsstaat van het ministerie van Financiën (IXB) voor het jaar 2003 (wijziging samenhangende met de Najaarsnota) (29320);**

- **Wijziging van de begrotingsstaat van het ministerie van Defensie (X) voor het jaar 2003 (wijziging samenhangende met de Najaarsnota) (29321);**

- **Wijziging van de begrotingsstaat van het ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer (XI) voor het jaar 2003 (wijziging samenhangende met de Najaarsnota) (29322);**

- Wijziging van de begrotingsstaat van het ministerie van Algemene Zaken (III) voor het jaar 2003 (wijziging samenhangende met de Najaarsnota) (29327);

- Wijziging van de begrotingsstaat van het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (XIV) voor het jaar 2003 (wijziging samenhangende met de Najaarsnota) (29329);

- Wijziging van de begrotingsstaat van het Diergezondheidsfonds voor het jaar 2003 (wijziging samenhangende met de Najaarsnota) (29330);

- Wijziging van de begrotingsstaat van het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid (XV) voor het jaar 2003 (wijziging samenhangende met de Najaarsnota) (29331);

- Wijziging van de begrotingsstaat van het ministerie van Verkeer en Waterstaat (XII) voor het jaar 2003 (wijziging samenhangende met de Najaarsnota) (29334);

- Wijziging van de begrotingsstaat van het Infrastructuurfonds voor het jaar 2003 (wijziging samenhangende met de Najaarsnota) (29335);

- Wijziging van de begrotingsstaat van het provinciefonds voor het jaar 2003 (wijziging samenhangende met de Najaarsnota) (29342);

- Wijziging van de begrotingsstaat van het BTW-compensatiefonds voor het jaar 2003 (wijziging samenhangende met de Najaarsnota) (29343);

- Wijziging van de begrotingsstaat van Koninkrijksrelaties (IV) voor het jaar 2003 (wijziging samenhangende met de Najaarsnota) (29346);

- Wijziging van de begrotingsstaat van het Fonds economische structuurversterking voor het jaar 2003 (wijziging samenhangende met de Najaarsnota) (29351).

Deze wetsvoorstellen worden zonder beraadslaging en zonder stemming aangenomen.

*B

!Onderwijs, Cultuur en Wetenschap!

Aan de orde zijn:

- de behandeling van het wetsvoorstel

Vaststelling van de begrotingsstaat van het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (VIII) voor het jaar 2004 (29200-VIII, onderdeel WHO);

- en het **debat wetenschapsbeleid, kenniseconomie en ICT.**

De **voorzitter**: Ik heet van harte welkom minister Brinkhorst en minister Van der Hoeven. Een bijzonder woord van welkom richt ik tot de staatssecretaris van OCW, mevrouw Nijs, die hier voor de eerste keer in dit huis mag vertoeven.

**

De beraadslaging wordt geopend.

*N

Mevrouw **Maas-de Brouwer** (PvdA): Voorzitter. Het doet de PvdA-fractie plezier dat we 3 bewindspersonen achter de tafel hebben. Regeren is, zo blijkt, multidisciplinair teamwerk. Het lijkt -- net als innovatie -- dus meer op rugby dan op golf.

We gaan het vandaag hebben over de kenniseconomie. Het gaat ons daarbij niet alleen om de kenniseconomie, maar ook en veel meer om de kennissamenleving. Het kennisdebat heeft voor ons dus een breder perspectief.

Voorzitter. Eerst die innovatiecrisis maar eens onder de loep. Het schijnt dat de heer Kleisterlee wel eens droomt. Zo droomde hij dat hij het privilege had dat hij 3 vragen aan God mocht stellen. Hij pakte die kans met beide handen aan en vroeg wat in 2020 het economische centrum van de wereld zou zijn. En Onze-Lieve-Heer zei: "Dat vind ik geen slimme vraag, want je weet het antwoord zelf. Natuurlijk is dat Azië. Veel mensen, goede opleidingen, een grote markt. Volgende vraag?" "Wat gebeurt er dan met de USA, ons lichtende voorbeeld?" "Dat", zei Onze-Lieve-Heer "wordt weer een graanschuur". En de heer Kleisterlee draaide zich nog eens om en vroeg: "En Europa dan?" "Dat wordt een openluchtmuseum" zei Onze-Lieve-Heer. En toen werd de heer Kleisterlee zwetend wakker. Zou hij die dag de minister-president hebben gebeld? En was dit dan voor of na de EU-top in Lissabon? Wij zullen wel nooit weten of dit de achtergrond is van ons Innovatieplatform.

De PvdA wil niet dat Nederland een openluchtmuseum wordt. Dus zijn we blij met dat platform. Wij verwachten er ook iets van, maar we willen er hier ook wel iets over kwijt.

Ten eerste de samenstelling. Daarmee geeft de regering aan wat zij als aanjagers van de innovatie ziet. Veel ingenieurs en veel bèta. Geen psychologen, sociologen of antropologen. Veel grootbedrijf, weinig MKB. Veel managers, weinig ondernemers. Zit de oplossing van ons probleem dan bij dat grootbedrijf? Bij de bèta's dan wel te verstaan? Hoe zit het dan met de kenniscirculatie in het MKB en bij de diensten? Hoe waarborgen wij bijvoorbeeld de broodnodige innovatie in de zorg? "Knarsende schakels" is de veelzeggende titel van een advies van de Raad voor Gezondheidsonderzoek. Zo kunnen wij nog wel meer gebieden noemen waarop innovatie nodig is. Hoe bewaakt de regering de verbinding tussen de technologen en die andere terreinen? Wat is haar olie voor die "knarsende schakels"?

We kennen inmiddels de oogkleppen van technici en de noodzaak van ontkokering. Met antropologen en psychologen aan tafel zou de industrie minder slecht scorende "leuke technische dingen" maken. "Onproductieve" R&D-investeringen moeten voorkomen worden. Zou verkokering de echte "dutch disease" zijn? Hoe voorkomt de regering tegen deze achtergrond dat de old boys van het platform zelf weer verkokerde R&D gaan stimuleren?

Wij permitteren ons ook een zijstap naar de actuele discussie over corporate governance. Is de minister van EZ -- na alle crises -- niet bang voor risicomijdend gedrag in ondernemingen? En -- iets fundamenteeler -- is de

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

minister met ons van mening dat het toezicht op de ondernemingen ook een taak heeft bij het waarborgen van de broodnodige innovatie? Had het toezicht eigenlijk niet aan de bel moeten trekken toen de ondernemingen nalieten te investeren in de werkgelegenheid voor de toekomst?

Voorzitter. In de kenniseconomie moeten we van kennis naar kunde en van kunde naar kassa. Dat is een hele kunst. Nederland is in het genereren van kennis best goed. We scoren over het algemeen hoog met de kwaliteit van ons onderzoek, maar het toepassen lukt ons minder en het daarmee dan ook nog geld verdienen, is ons niet echt gegeven. We ondernemen kennelijk onvoldoende.

Op zoek naar voorbeelden waar het beter gaat, zijn plots Finland en België in de mode geraakt. Wij hadden graag wat meer diepgang in de analyse gehad en ook wat meer realiteitszin en urgentie. Waar zijn wij als Nederland goed in? Hoe bouwen wij dat uit en hoe bouwen wij daarop voort? Toen Porter als ik het wel heb in 1992 Nederland eens onder de loep nam, kwam 'Wageningen Valley' er bijvoorbeeld goed uit. Nog steeds staat de agro-industrie internationaal op een hoog peil. Hoe denkt de minister die ervaring te gebruiken? De hele keten wordt daar bediend: van zaadje tot karbonaadje.

De verschillende opleidingsniveaus werken samen, er wordt zowel fundamenteel als toegepast onderzoek gedaan, er is veel interactie tussen opleidingen, bedrijven en wetenschap en het is absoluut high tech. Wij zouden graag zowel vanuit OCW als vanuit EZ horen hoe dit model gebruikt wordt voor ontwikkelingen elders.

Om de vraag wat toe te spitsen: wij zijn tevreden met een antwoord dat invulling geeft voor een andere sector waarop wij recent ook redelijk hoog bleken te scoren in de Porter-achtige analyses, namelijk de media en de creatieve sector. Ook high tech! Hoe gaat u daar een Wageningen-achtig succes van maken? Volgens de onderzoekers liggen er ruime kansen, maar hoe gaan wij die benutten? Hoe het met de elektronica zal gaan, zien wij immers wel via het Innovatieplatform.

Voorzitter. Voor ik inga op onze verdere vragen en ambities op onderwijs- en onderzoeksgebied lijkt het mij goed nu onze visie te geven op een kennissamenleving. Ik maak daarbij gebruik van een analyse van de voorzitter van Adviesraad voor wetenschap en technologiebeleid, de heer Sistermans. Hij onderscheidt naast de producerende kennissamenleving, de samenhangende kennissamenleving. Zoals mijn partijgenoot Cohen dat zo plastisch uit kan drukken: het boeltje een beetje bij elkaar houden. Kennis moet bijdragen aan de sociaal-culturele ontwikkeling. Ik denk aan publieke dienstverlening, veiligheid, onderwijs, mobiliteit, gezondheidszorg, milieu en criminaliteit.

Bij de innovatiekracht van onze kennissamenleving hoort diepere kennis over criminaliteit, betere opleidingen voor criminaliteitsbestrijding, meer wisselwerking tussen de producenten en de gebruikers van die kennis.

Die aspecten van de samenhangende kennissamenleving vinden wij bij deze regering niet terug als over innovatie gesproken wordt.

Een derde aspect benoem ik als de argumenterende kennissamenleving. Dan hebben wij het

over kennis als middel tot emancipatie, tot verkleinen van afhankelijkheid. Mijn fractie denkt dat het in het debat over inburgering en immigratie ook gaat om deze argumenterende kennissamenleving. Kennis als middel om los te komen van de puur emotionele redeneringen, van de onderbuik- en van de tegeltjeswijsheden.

Ten slotte zou ik de lerende kennissamenleving willen noemen.

Daarbij doel ik niet op kennis als afbeelding van de wereld, maar op kennis als bril waardoor wij de wereld waarnemen. Wie vooruit wil, doet er goed aan verschillende perspectieven te bezien: multidisciplinair onderzoek, ontkokering. In de kennissamenleving kunnen wij niet meer vooruit met de oude lineaire modellen. De kennissamenleving ziet er niet uit als de asperges van de heer Boonstra. Onze samenleving lijkt meer op spaghetti, maar dan wel na het koken ervan. Uit die mix komen nieuwe ideeën voort. Dat is lastig, maar de wereld waarin wij leven is nu eenmaal complex en heimwee naar een overzichtelijk verleden helpt niet.

Voorzitter. Ik neem deze aanloop niet voor niets. Naar de mening van de PvdA zou de regering in haar aanpak van wetenschapsbeleid, hoger en wetenschappelijk onderwijs en in haar beleid ten aanzien van de kenniseconomie al deze perspectieven in ogenschouw moeten nemen.

Naar onze mening zet zij juist een andere toon. Wetenschap en technologie worden vooral geloofd vanwege hun bijdrage aan de economie. De kennissamenleving van deze regering lijkt wel vooral een producerende en een lineaire. Van al het andere horen wij weinig. Wij begrijpen die prioriteit wel, maar denken toch dat het te beperkt is. Voor duurzame groei hebben wij ook een samenhangende samenleving nodig. Voor duurzame productie en innovatieve mensen en bedrijven, hebben wij ook een lerende kennissamenleving nodig. Diepgang in denken en de competentie om vanuit verschillende perspectieven waar te nemen en te analyseren en samen te werken. Voor een productief debat hebben wij een argumenterende kennissamenleving nodig. Graag horen wij van de bewindspersonen hoe ze onze vrees kunnen wegnemen dat er wellicht wat reductionistisch met kennis wordt omgegaan door het kabinet.

Mevrouw de voorzitter. Wij willen dat ons land zijn partij mee blaast in Europa. Het hoger en wetenschappelijk onderwijs hebben daarbij een belangrijke taak: goed en degelijk opleiden, talenten de ruimte geven, inspireren, motiveren en mensen helpen hun passie te ontdekken. In dit kader is het mijn fractie een gruwel dat zoveel studenten hun opleiding verlaten zonder diploma. Wij begrijpen niet hoe scherper selecteren aan de poort zal kunnen helpen. Wij zouden juist investeren in betere didactiek, in inzicht in de veranderde leerstijlen van jonge mensen, in duaal leren en in goede docenten. Wij hebben toch behoefte aan meer goed opgeleide mensen en niet aan minder ...

Overigens, wij hebben niet alleen belang bij goed geschoolde twintigers. Niemand kan zijn hele leven blijven teren op een goede initiële opleiding. Hoe denkt de regering te bereiken dat ook de veertigjarigen hun vak op peil houden? Wij kennen allemaal de cijfers: er wordt

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

onrustbarend weinig geïnvesteerd in het opleiden van die veertigers.

Hoe kunnen wij bereiken dat de werkers zich kunnen blijven ontwikkelen? Is dit een taak van de werkgevers of van het individu? Wie is er in het kabinet eigenlijk verantwoordelijk voor het borgen van dat leren op latere leeftijd? Ik zou bijvoorbeeld wel eens met het kabinet van gedachten willen wisselen over het idee van "educational security"; een vangnet dat ons toegang garandeert tot een levenlang leren. Bij welk ministerie zou ik eigenlijk moeten zijn om daarover te praten? Voor zover wij weten maakt dit geen onderdeel uit van het levensloopbeleid dat in de maak is. Of hebben wij soms een proefballonnetje gemist ...?

Stel dat wij zouden bereiken dat de werkers zich mobiel op de arbeidsmarkt bewegen met hun competentieportfolio onder hun arm en hun rugzakje met leerrechten op hun rug. Wie zal hun dan helpen om die kennis op peil te houden? Ziet het kabinet dit als een taak voor ons regulier hoger en wetenschappelijk onderwijs of voor niet reguliere opleidingen? Hoe ziet het trouwens de verzilvering van elders verworven competenties van deze werknemers voor zich? Kun je straks ook een 'vinkje' halen voor iets dat je op je werk geleerd hebt en misschien zelfs een graad of blijven de instellingen voor hoger onderwijs ons diplomakartel? Gaat de NMa zich soms ook op dit gebied bewegen?

De probleemstelling gaat nog wat verder. Als wij zoveel mogelijk mensen op hoger en wetenschappelijk niveau willen scholen, hoe stelt het kabinet zich dan voor dat middelbaar opgeleiden zich alsnog "opscholen" naar een hoger niveau? Denkt het dat het huidige hoger onderwijs dit aan kan? Wie zal het betalen? Denkt het niet met ons dat wij weer veel "verborgen talent" zullen blijken te hebben ten gevolge van de huidige sociaal economische ontwikkelingen?

Mijn fractie hecht aan een goed geschoolde bevolking. Wij zien dit als een noodzakelijke voorwaarde voor de kennissamenleving.

Van het niveau van het individu wil ik nu overstappen naar de instellingen. Kort geleden moesten zij aan de slag met de bachelors en masters. Dit is niet echt een onderwerp waar zij zelf om hebben gevraagd, maar -- het moet gezegd worden -- zij zijn voortvarend aan het werk. Er rest nog wel een aantal vragen. Zo staat in de wet dat elke bachelor aan de eigen instelling een master moet kunnen doen. Naar wij begrepen hebben willen de technische universiteiten daar vanaf in hun samenwerkingplannen. Is het kabinet van plan om dit initiatief tot rationalisering van het aanbod aan bachelors en masters te steunen door deze en andere juridische beperkingen waar zij tegenaan lopen, op te ruimen?

Het antwoord op deze vraag is nog om een andere reden interessant. Wij praten in deze kamer regelmatig over het gat tussen beleid en uitvoering. Wij denken dat er meer steun moet worden gegeven aan initiatieven van onderop. Daarvan zijn veel voorbeelden te noemen zoals de Brabantse Medical School, het Brabants Innovatieplatform en de plannen van de biologen voor een andere verdeling van de leerstoelen. Verder noem ik het initiatief van VNO/NCW voor miniondernemingen waarin banken en andere bedrijven zich inzetten om scholieren te

leren ondernemen. Waarom is dit type projecten niet bekender en waarom zijn er bijvoorbeeld geen miniondernemingen in het hoger onderwijs? De PvdA is van mening dat de regering dergelijke initiatieven van onderop moet steunen. Bij innovatie gaat het immers ook om onorthodoxe verbindingen. Graag hoor ik van de bewindslieden of de huidige beleidsinstrumenten wel toegesneden zijn op dat type bottom-upbeleid. Stelt de kennissamenleving ook geen nieuwe eisen aan beleidsinstrumenten?

Er zijn ook voorstellen voor de manier waarop onderzoeksgeld uit de eerste geldstroom verdeeld zou kunnen worden, min of meer naar analogie van de tweede en derde geldstroom. Wij besteden gezamenlijk 1,7 mld in die eerste geldstroom. Hoe weet u of daar sprake is van voldoende focus en massa? Middels welke mechanismen houdt u dit extra in de gaten, nu de middelen schaars zijn en de klassieke mechanismen aan kritiek onderhevig? Kunt u een schets geven van de structuur die u nastreeft? En ook hoe de Europese dimensie daarin een rol speelt, in positieve zowel als in negatieve zin? Hebben wij goed begrepen dat de wet aangaande het wetenschappelijk onderzoek naar geneesmiddelen onze kansrijke biostarters wel eens om zeep zou kunnen helpen? Hoe zit het op dit punt met de samenhang in het rugbyteam in onze regering?

Voorzitter, wij hebben nog een paar leuke dingen voor het eind bewaard. Naar de mening van de PvdA zijn toppen teval, als ze niet rusten op een brede basis. In de beroepskolom wordt die brede basis gevormd door het vmbo en het mbo. Bij de begrotingsbehandeling van Onderwijs zullen wij daar zeker dieper op ingaan. In ons denken is er wel degelijk een lijn naar de discussie van vandaag. Zonder doeners heb je geen denkers nodig, beleidsmedewerkers repareren geen cv-ketels. En om hogere toppen te krijgen, zal de basis als geheel omhoog moeten.

Verder vragen wij ons af welke windmolens deze staatssecretaris bestrijdt als zij spreekt over "gelijkheidssluiers". Laat duidelijk zijn dat wij niets tegen verschillen hebben; wij zien graag diversiteit, maar eisen wel dat iedereen toegang heeft tot goed onderwijs. Zo zullen wij kijken naar elke discussie over collegegeld: toetsing aan toegankelijkheid en aan de mate waarin de maatregel bijdraagt aan goede en relevante scholing van velen.

Dan rest nog een punt ten aanzien van de zogenaamde "topmasters" in deze Kamer. Wij wachten nog op de rapportage daarover. De PvdA werkt aan een visie, maar we willen daar nu wel al wat over zeggen. Met betrekking tot de masters is onze redenering analoog aan die over collegegeld. Wij willen wel aan de orde stellen dat naar onze mening een top- of andere master niet per se meteen hoeft te volgen op de bacheloropleiding. De praktijk leert dat veel mensen na een paar jaar werken veel beter weten wat ze willen, en dan graag alsnog snel en vruchtbaar een master doen.

Tegen die achtergrond zullen wij de bekostiging van de alle masters op termijn beoordelen. Het gaat ons in die discussie dus om meer dan om de bekostiging.

De heer **Van Raak** (SP): U bent bezig met het ontwikkelen van een visie op de topmaster. Voor de master

blijft de gelijke toegang voor eenieder gelden, voor de topmasters maakt u een uitzondering -- althans, die noemt u apart. Kunt u verzekeren dat ook voor de topmasters zal gelden dat niet centen maar talenten de toegang zullen bepalen?

Mevrouw **Maas-de Brouwer** (PvdA): Ik zou in deze Kamer wel eens iemand willen horen die niet vindt dat toptalenten bij de topmasters moeten zitten; wij vinden dat dus ook.

De heer **Van Raak** (SP): Betekent dit, heel concreet, dat voor topmasters veel meer collegegeld mag worden gevraagd?

Mevrouw **Maas-de Brouwer** (PvdA): Zoals gezegd zal voor ons de positionering van de topmasters in het curriculum van studenten een rol spelen bij het bepalen van de bekostiging. Ik kan me heel goed voorstellen dat men, als men een topmaster doet via een werkgever, een andere manier van bekostigen hanteert dan wanneer de topmaster meteen achter de bachelor komt.

Voorzitter, hoezeer wij ook genoten van Het Bureau van Voskuil, wij zien niet uit naar wonen in een openluchtmuseum. We horen dus vandaag graag hoe de regering de in Lissabon afgesproken ambities voor 2010, toch nog waar denkt te maken.

*N

De heer **Woldring** (CDA): Voorzitter. De CDA-fractie is verheugd over de ambitie van het kabinet om de afspraken van de Europese Raad van Lissabon in 2000 en Barcelona in 2002 na te komen. Het kabinet wil een substantiële bijdrage leveren aan een Europa dat uitgroeit tot de meest dynamische en concurrerende kenniseconomie van de wereld. Nederland moet in 2010 in economisch opzicht in Europa niet tot de toptien, maar tot de topdrie behoren. De CDA-fractie heeft dan ook waardering voor de instelling van het landelijke Innovatieplatform, omdat dit zeker zal bijdragen aan het bereiken van die doelen. Dat de minister-president het voorzitterschap van dat platform op zich heeft genomen en de ministers van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap en Economische Zaken als vice-voorzitters optreden, houdt een belofte in. Het zal de coördinatie zeker ten goede komen. De minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap heeft in de Tweede Kamer betoogd dat er op haar ministerie en op dat van EZ geen verkokering plaatsvindt. Waarom hebben deze ministeries dan afzonderlijke nota's over de innovatie uitgebracht? Waarom volgen hierop voortdurend andere nota's, met alle herhalingen en overlappingsen van dien? Waarom hebben de bewindslieden hun plannen niet gecoördineerd in een omvattend beleidsplan en een daarbij behorende begroting?

Ook andere departementen hebben afdelingen en adviesraden voor wetenschappelijk onderzoek en kennisontwikkeling. Oud-staatssecretaris Ybema heeft twee jaar geleden in de Staatscourant opgemerkt dat het innovatiebeleid van de overheid in zijn tijd te versnipperd was en dat er te veel ongecoördineerde subsidieregelingen waren. Het zal allemaal wel zijn verbeterd sinds die tijd,

maar laat ik toch vragen hoe de coördinatielijnen met andere departementen nu zijn georganiseerd. Welke rol speelt het Innovatieplatform daarin?

De CDA-fractie staat positief tegenover de vernieuwingsimpuls voor het universitair wetenschappelijk onderzoek; fundamenteel en innovierend onderzoek waarbij het aankomt op het ontwikkelen van creatieve ideeën. Tegelijkertijd is creativiteit altijd een surplus bovenop wetenschappelijke ervaring, vakmanschap en bewezen onderzoeksresultaten van onderzoeksgroepen. Daarom zijn wij verheugd over de beslissing van het kabinet om, na ingewonnen advies van het Innovatieplatform, 50 mln euro extra te bestemmen voor excellent universitair onderzoek. Bovendien heeft het kabinet thematische prioriteiten gesteld. Het getuigt van een realistische benadering om een projectfinanciering van individuele onderzoekers om te buigen naar een projectfinanciering van onderzoeksgroepen op grond van geleverde prestaties.

Het getuigt onzes inziens eveneens van realiteitszin dat in de nota "Wetenschapsbudget 2004 – Focus op excellentie en meer waarde" wordt erkend dat het schrijven en aanvragen van extern gefinancierde onderzoeksprojecten tijdrovend is en veel bureaucratische rompslomp met zich meebrengt. In het huidige systeem moet men tot in details het doel, de fasering en de te verwachten resultaten onder woorden brengen. De uitvoering van het onderzoek verloopt doorgaans echter anders dan men verwacht. Teneinde doorbraken in het onderzoek te bereiken, moeten vaak nieuwe wegen worden gezocht.

Bovendien is het criterium van maatschappelijke relevantie niet voor elk onderzoek van belang. Er zijn overbodige criteria waarvoor vele formulieren moeten worden ingevuld. De CDA-fractie steunt het verzoek van de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap aan NWO en de KNAW om in samenwerking met de VSNU te komen tot maatregelen die leiden tot een vereenvoudiging van de procedures. Mijn fractie vraagt de minister om bij NWO, de KNAW en de VSNU aan te dringen op standaardisering van beoordelingscriteria en op het weglaten van overbodige criteria. Op welke termijn verwacht de minister de aanbeveling van genoemde organisaties te ontvangen?

De heer **Van Raak** (SP): Mijn fractie kan instemmen met de standaardisering waarover de heer Woldring heeft gesproken. Is hij het met mij eens dat een wetenschapper een soort gespleten persoonlijkheid met twee bekwaamheden heeft? Enerzijds heeft hij de bekwaamheid om creatief en origineel onderzoek te verrichten; anderzijds heeft hij de bekwaamheid van het creatief en origineel aanvragen van subsidies. Beide werelden hebben slechts zijdelings raakvlakken. Als wij gaan standaardiseren, moeten wij wellicht veel meer kijken naar de onderzoekskant van de zaak. Wij moeten voorkomen dat mensen de zaak moeten bedotten door in hun onderzoeksvoorstel voor te wenden een ander onderzoek te willen gaan doen.

De heer **Woldring** (CDA): Ik merk dat aanvragen bij onderzoeksscholen van de KNAW en bij

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

onderzoeksprojecten van NWO dermate verschillende bureaucratische trajecten doorlopen, dat ze veel extra werk meebrengen voor wetenschappers die hun tijd eigenlijk aan wetenschap zouden moeten besteden. Zij moeten nu veel bureauwerk doen. Als er een vereenvoudiging in de vorm van standaardisering kan plaatsvinden bij KNAW en NWO, uiteraard zonder windowdressing waarbij men problemen probeert weg te strepen, leidt dit tot een tijdsbesparing voor wetenschappers. Meer heb ik in dit verband niet bedoeld.

Voorzitter. Ik maak een korte opmerking van waardering over Aspasia. De minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap heeft daarvoor extra financiële middelen ter beschikking gesteld. Zij heeft zelfs besloten dat weliswaar een evaluatie zal plaatsvinden, maar dat Aspasia na 2004 zal worden voortgezet. Wij zijn haar daarvoor zeer erkentelijk.

Hoe noodzakelijk het in de Nederlandse context ook is om te streven naar kennisinnovatie, die context is in Europees perspectief relatief. De genoemde ambities van Barcelona, uit 2002, zijn Europese ambities, die ook in Nederland moeten worden nagestreefd. Belangrijke initiatieven op Europees niveau zijn de kaderprogramma's. Bij het zesde Kaderprogramma hebben zich problemen voorgedaan die te verwachten waren. Te voorzien was dat het opstellen van onderzoeksprojecten zeer tijdrovend zou zijn en dat de eisen van samenwerking met internationale onderzoekspartners erop zouden uitlopen dat slechts grote consortia in de prijzen zouden vallen. Het zesde Kaderprogramma blijkt dermate overtekend, dat in delen van het programma slechts tien à vijftien procent van de excellente onderzoeksgroepen aan bod komt. Een aantal voor kennisinnovatie belangrijke bedrijven valt buiten de boot en veel van die bedrijven hebben geen enthousiasme meer voor dit soort kaderprogramma's. Juist de participatie van die bedrijven is echter uitermate belangrijk voor het halen van de ambitie van Barcelona uit 2002. Gedane zaken nemen geen keer, maar de vraag is wel dringend wat de aanpak van het zevende Kaderprogramma dan zal zijn. De voorbereidingen van het zevende Kaderprogramma en de evaluatie van de instrumenten van het zesde Kaderprogramma vallen in de tweede helft van dit kalenderjaar. Dat is net de periode van het Nederlandse voorzitterschap van de Europese Unie. Welke plannen hebben de bewindslieden om tot de noodzakelijke verbetering van de organisatie te komen en tot een uitgebreidere financiering van een zevende Kaderprogramma? Op welke manier denken zij dat de European Research Council, de Europese variant van de NWO, daarbij kan worden ingeschakeld?

Hoewel het in dit debat gaat over wetenschapsbeleid en kenniseconomie, ontkom ik er niet aan om enkele opmerkingen te maken over het universitaire onderwijs. Ik relateer dat echter ogenblikkelijk aan het wetenschapsbeleid. Het kabinet heeft het standpunt ingenomen dat selectie van studenten en hogere collegegelden alleen mogelijk zijn voor opleidingen met een erkende, evidente meerwaarde. In verband met wetenschapsbeleid rijst dan de vraag naar de zogeheten onderzoeks- of researchmasters. Evenals een prestigieuze universiteit in een ander land, moet ook in Nederland een opleiding voor onderzoeksmaster tweejarig

zijn. Die tweejarige opleidingen tot onderzoeksmaster behoren uitsluitend op te leiden tot topmasters. Als zodanig hebben de opleidingen een erkende, evidente meerwaarde. Juist in verband met de internationalisering zijn de onderzoeksmasters buitengewoon belangrijk, want ze kunnen jonge onderzoekers uit het buitenland aantrekken. Investeren in onderzoeksmasters is bij uitstek een toekomstgericht beleid, dat per definitie ten grondslag ligt aan het bevorderen van onderzoek op het hoogste niveau.

Dat voor onderzoeksmasters en andere topmasters aanzienlijk hogere collegegelden zullen en moeten worden gevraagd, is voor de CDA-fractie verdedigbaar. Maar dan is wel de studiefinanciering in het geding. Studenten die een topmaster voltooien met een gunstig carrièreperspectief, zullen met het terugbetalen van hun studiekosten weinig problemen hebben. Voor studenten die een onderzoeksmaster voltooien ligt dat volstrekt anders, want hun carrièreperspectieven zijn onzeker. Indien zij in de toekomst al een wetenschappelijke functie zouden kunnen verwerven, ligt hun salariering aanvankelijk aanzienlijk lager dan in het bedrijfsleven. Daar komt bij dat de universiteiten dringend behoefte hebben aan meer duidelijkheid omtrent de accreditatie van de onderzoeksmaster in de alfa- en de gammawetenschappen. In de bèta- en de medische wetenschappen is dat geregeld; die hebben al een langere studiefinanciering. Wij hebben met erkentelijkheid kennis genomen van de brief van de staatssecretaris van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap van 19 december van het vorig jaar, over toelatingsbeleid in het hoger onderwijs, vooral over het doen bevorderen van de ontwikkeling van topopleidingen. Ik neem aan dat ook de onderzoeksmaster daar onder valt. Vandaar mijn vraag aan de minister en staatssecretaris van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap: welke strategische keuzen met betrekking tot de onderzoeksmaster, met name voor studenten met een ongunstig carrièreperspectief, zijn te verwachten en op welke termijn?

Een ander probleem, dat in dit debat niet buiten beschouwing mag blijven en dat al zo vaak besproken is, is de visumkwestie. Procedures voor het verkrijgen van een verblijfsvergunning van langer dan drie maanden voor wetenschappers van buiten de Europese Unie nemen ontzettend veel tijd in beslag. Het kan langer dan negen maanden duren. Het argument is dan overbelasting bij de Immigratie- en Naturalisatiedienst. Het is dus een kwestie van uitvoering en niet van de wet. De obstakels voor de internationale kennismigranten zijn in ons land groter dan in andere landen van de Europese Unie; er zijn excellente wetenschappers en studenten die Nederland gaan mijden. Universiteiten en bedrijven missen de kans om hen aan te trekken. Hoewel universiteiten en bedrijven deze kwestie al vaker aan de orde hebben gesteld en ministers reeds vaker hebben toegezegd dat zij er wat aan zouden doen, is er tot vandaag niets gebeurd. Ik verwijs in dit verband naar de brief van het Innovatieplatform van 25 november van het vorig jaar aan de minister-president en aan de ministers van Economische Zaken en van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. De minister-president heeft onlangs nog in de Tweede Kamer gezegd dat er wordt gewerkt aan het wegnemen van belemmeringen. Ik kan slechts concluderen

dat die opmerking vaak is gemaakt. Kunnen de bewindslieden toezeggen op welke termijn de aanbevelingen van het Innovatieplatform in beleid zullen worden omgezet en de genoemde problemen eindelijk adequaat zullen worden opgelost?

Mevrouw **De Rijk** (GroenLinks): Heeft de heer Woldring het nu alleen over kenniswerkers, oftewel mensen die hun opleiding al voltooid hebben of heeft hij het ook over studenten? Moeten niet ook daarvoor de verblijfsvergunningen en colleges worden vergemakkelijkt?

De heer **Woldring** (CDA): Ik noemde in mijn tekst wetenschappers en studenten.

Mevrouw **De Rijk** (GroenLinks): Ik dacht niet dat u ze noemde, maar het is goed voor de helderheid.

De heer **Woldring** (CDA): De vraag die in verband met het onderwerp van vanmiddag regelmatig opduikt is of de overheidsfinanciering van het universitair wetenschappelijk onderzoek niet te omvangrijk is. Kan de financiering niet voor een groter deel worden overgelaten aan de werking van de markt? Voorstanders van het marktdenken vinden dat de Nederlandse overheid meer dan genoeg betaalt aan het universitair wetenschappelijk onderwijs. Zij wijzen dikwijls op het verschil tussen Nederland en de Verenigde Staten. In ons land bekostigt de overheid ongeveer 40% van het universitair wetenschappelijk onderzoek en in de Verenigde Staten is dat ongeveer 30%. Zij zien echter over het hoofd dat de financiering van de meeste Amerikaanse universiteiten grotendeels uit private bronnen komt, terwijl in Nederland de universiteiten hun financiën grotendeels van de overheid krijgen.

Naar het oordeel van de fractie van het CDA gaat het echter niet primair om de vraag: overheidsfinanciering òf markt? Het gaat erom op welke manier fundamenteel wetenschappelijk onderzoek aan de universiteiten het meest adequaat kan worden bevorderd. In de nota Wie oogsten wil, moet zaaien, Wetenschapsbudget 2000, wordt gesteld:

"Aan de onderzoeksmis­sie van de universiteiten mag geen afbreuk worden gedaan door de kortetermijngerichtheid die in de markt­oriëntatie van universitair onderzoek is geslo­pen. Deze situatie van mis­sie­ervaging komt de samen­werking van publieke kennisinstellingen onderling en met private partijen niet ten goede en evenmin de transparantie van het onderzoeksbestel."

Even verder wordt gesteld:

"De overheid moet het langetermijngerichte vernieuwende onderzoek beschermen en ruimte bieden". Hetzelfde vindt men terug in rapporten van de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid.

De fractie van het CDA onderkent dat in verband met de marktwerking en het fundamenteel wetenschappelijk onderzoek van universiteiten drie soorten waarden een rol spelen: waarden van het universitair-wetenschappelijk onderzoek zelf, waarden van de markt en waarden van de samenleving. Het

fundamenteel wetenschappelijk onderzoek aan de universiteiten is ingekaderd in de zogeheten academische vorming, waarin waarden van wetenschappelijke en maatschappelijke vorming, wetenschappelijke integriteit en maatschappelijke verantwoordelijkheid centraal behoren te staan. Als zodanig zijn universiteiten een hoogwaardig cultuurgoed en steunpilaren van de cultuur. In de context van de academische vorming behoort de universiteit jong intellectueel talent te stimuleren om uit te blinken, uit te dagen en grenzen te verleggen. Omdat wetenschappelijke innovaties niet te voorspellen zijn en resultaten van onderzoek kunnen tegenvallen, is fundamenteel wetenschappelijk onderzoek economisch altijd riskant. Maatschappelijk rendement van fundamenteel onderzoek is een kwestie van lange termijn. Vandaar dat substantiële overheidsfinanciering ons inziens volkomen gerechtvaardigd is.

Wat betreft de waarden van de markt, moeten wij constateren dat bedrijven, ook grote bedrijven, slechts in bepaalde mate geïnteresseerd zijn in universitair wetenschappelijk onderzoek. Bovendien is de prioriteit van vraaggestuurd onderzoek boven aanbodgestuurd onderzoek onmogelijk toepasbaar op alle terreinen van het universitair onderzoek. Als men te veel nadruk legt op vraaggestuurd onderzoek, dan ondermijnt men op de lange termijn het fundamenteel wetenschappelijk onderzoek. Bovendien staan wij aarzelend tegenover het afstemmen van wetenschappelijk onderzoek op actuele kennisbehoefte, omdat er een kortetermijnvisie aan ten grondslag ligt waarin geen plaats is voor de continuïteit van de personeels- en onderzoekssituaties van de universiteiten. Terecht wordt reeds in de "Voortgangsrapportage Wetenschapsbeleid 2002" gezegd dat "moet worden voorkomen dat fundamentele onderzoeksvragen die een kennisgebied verder zouden kunnen brengen, terzijde worden geschoven ten behoeve van de beantwoording van concrete, kortetermijnvragen van bedrijven".

Ook de waarden van de samenleving spelen een rol. Zij zijn in het geding als maatschappelijke problemen worden onderzocht. Deze waarden worden door bedrijven lang niet altijd onderkend. Als bedrijven er geen brood in zien, is financiering van universitair onderzoek naar maatschappelijke problemen van hun kant niet te verwachten. In zulke gevallen is universitair wetenschappelijk onderzoek onontbeerlijk. In dit verband is de duurzaamheid van de samenleving in de zin van houdbaarheid en kwaliteit van leven en samenleven in het geding.

De drie soorten waarden – van universitair wetenschappelijk onderzoek, van de markt en van de samenleving – behoren zo goed mogelijk met elkaar in evenwicht te zijn. De ruimte voor marktwerking in het universitair wetenschappelijk onderzoek kan dus naar het oordeel van mijn fractie legitiem zijn mits zij in evenwicht is met en wordt begrensd door de waarden van de academische vorming en de waarden van de kwaliteit van de samenleving en haar toekomst. In het zoeken naar dat evenwicht heeft de overheid ons inziens geen dirigistische, maar wel een regierol. Kunnen de bewindslieden instemmen met de opvatting, dat de overheid ervoor moet waken dat de marktwerking niet ten koste gaat van

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

fundamenteel universitair wetenschappelijk onderzoek en de duurzaamheid van de samenleving en dat het bedrijfsleven niet bij elke vorm van fundamenteel universitair wetenschappelijk onderzoek kan worden ingeschakeld?

Binnen de legitieme ruimte die in het universitair wetenschappelijk onderzoek voor marktwerking kan bestaan, kan derhalve ook plaats zijn voor ondernemende universiteiten, dat wil zeggen: universiteiten die streven naar zoveel mogelijk inkomsten op de markt of via marktpartijen. Hoewel de CDA-fractie het kabinet steunt in de beoogde vergroting van de autonomie van de instellingen voor hoger onderwijs opdat zij hun eigen beleid kunnen realiseren, behoort het volgens de fractie niet tot de kerntaken van de universiteiten om zoveel mogelijk geld te verdienen alsof zij een onderneming zouden zijn. Hoewel wij van mening zijn dat de ondernemende universiteit geen doel op zichzelf is, erkennen wij de legitieme plaats die ondernemende universiteiten in het kader van onze kenniseconomie innemen.

De CDA-fractie is verheugd over de initiatieven van de staatssecretaris van Economische Zaken, die in samenwerking met de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap jonge startende ondernemers in de technologiesector wil faciliteren en universiteiten wil stimuleren om de zogenaamde technostarters voort te brengen.

Een ander probleem baart ons zorgen: de kennisinnovatie in het midden- en kleinbedrijf in de regio's. In de regio's blijken universiteiten en vooral hbo's voor middelgrote en kleine bedrijven van stimulerende betekenis te zijn. Universiteiten en hbo's in een bepaalde regio blijken innovatieve bedrijven aan te trekken. Geografische nabijheid bevordert namelijk de persoonlijke contacten en de vertrouwensrelaties die de uitwisseling van kennis bevorderen. In dit verband is het van belang om vast te stellen dat de toepassing van kennisinnovatie in bedrijfsinnovatie niet alleen wordt bevorderd door omvangrijke onderzoeksprojecten, maar ook en vooral door een samenspel van kennisinstellingen en bedrijven in die regio's. In verschillende regio's laten innovatieve bedrijven een groei van de werkgelegenheid zien die aanzienlijk boven het landelijk gemiddelde ligt. Hoe belangrijk ict-onderzoek in het algemeen ook is -- terecht investeert NWO daar sinds vorig jaar 10 mln euro extra in -- van niet minder belang is dat de ict-mogelijkheden in de regio's gericht en adequater worden benut, in combinatie met niet-technologische innovatie van bedrijfsmanagement en bedrijfsorganisatie.

Het is bekend dat het kabinet de kennis- en bedrijfsinnovatie in het midden- en kleinbedrijf in het algemeen wil bevorderen, maar het is de vraag of het beleid concreet genoeg is. Ondanks de forse financiële steun die de minister van Economische Zaken ter beschikking stelt voor het midden- en kleinbedrijf, en de fiscale tegemoetkoming van 100 mln is het MKB van oordeel dat te weinig gericht en te weinig op maat wordt gewerkt, zeker met betrekking tot de regio's. De minister van Economische Zaken schrijft op 16 november 2003 weliswaar aan de voorzitter van de Tweede Kamer dat de samenwerking tussen het MKB en de lokale en regionale

kennisinstellingen en -netwerken moet worden bevorderd, maar die opmerking wordt eerder afgezwakt dan versterkt door haar te plaatsen in de context van internationale kennisstromen. Die context is te vaag om kennis terecht te laten komen waar zij terecht behoort te komen en toepasbaar kan worden gemaakt.

Het kan nauwelijks verwondering wekken dat op provinciaal en interprovinciaal niveau verscheidene industriële en kennisplatformen zijn opgericht. Volgens door mij ingewonnen informatie is de communicatie tussen het landelijke innovatieplatform en de regionale innovatieplatformen uitermate beperkt. Slechts één of twee regionale innovatieplatformen hebben contact gehad met het landelijke innovatieplatform; de andere hebben daar nog nooit contact mee gehad, althans niet over initiatieven van het landelijke innovatieplatform. Ik constateer dat in het eerste deel van de Innovatiebrief van de minister van Economische Zaken van 2 oktober vorig jaar wordt gesproken over regionale samenwerking tussen kennisinstellingen en kennisbedrijven, maar dat in het derde deel van die brief, getiteld Uitwerking van oplossingsrichtingen, concrete beleidsvoornemens van het ministerie ontbreken. Weliswaar wordt opgemerkt dat op hoofdlijnen aan dat beleid wordt gewerkt en dat het innovatieplatform daarbij wordt betrokken, maar er wordt geen woord besteed aan de regionale innovatieplatformen. Kan de minister van Economische Zaken toelichten in hoeverre financiële impulsen voor de kennisinnovatie in het midden- en kleinbedrijf op maat worden toegesneden? Kunnen de minister van Economische Zaken en de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap bevorderen dat het landelijke innovatieplatform in overleg treedt met provinciale en interprovinciale platformen ter bevordering van een zo adequaat mogelijk innovatiebeleid van het kabinet en ter stimulering van de regionale innovatieketens?

Tot slot maak ik een enkele opmerking over de ambitie van Barcelona. In de nota Voortgangsrapportage wetenschapsbeleid 2002 werd enigszins zuinig opgemerkt dat Nederland, wat de overheidsuitgaven voor research en development betreft, een middenpositie inneemt. Oud-minister Hermans noemde de uitgaven voor wetenschappelijk onderzoek in datzelfde jaar alleszins redelijk. Wij moeten echter constateren dat de overheidsuitgaven voor wetenschappelijk onderzoek de afgelopen tien jaar achteruitgegaan zijn. Hoewel het paradoxaal klinkt om te zeggen dat je in een tijd van beperkte financiële middelen juist meer moet investeren, moet uit allerlei onderzoeken van onder meer de OESO toch opgemaakt worden dat in een tijd van economische stagnatie investeringen noodzakelijk zijn en dat die op den duur meer opleveren dan zij kosten.

Natuurlijk nemen wij met erkentelijkheid kennis van het Wetenschapsbudget 2004 en het grote bedrag van 4 mld dat de overheid uittrekt voor onderzoek en ontwikkeling. Ook nemen wij met erkentelijkheid kennis van de extra impuls van 185 mln tot 2007. Ook de verdeling van de gelden lijkt ons globaal goed gekozen. Wij zijn echter van oordeel dat het een absolute must is dat de overheid hier meer in investeert. Dat moet gebeuren, zowel voor onze eigen economie en werkgelegenheid als voor onze bijdrage aan het realiseren van de ambitie van

Barcelona van 2002. Voor het laatste hebben wij nog maar zes jaar te gaan. De vraag dringt zich dan ook op welke argumenten de bewindslieden kunnen geven om aan te tonen dat de investeringen van de kant van de overheid voldoende zijn om eraan bij te dragen dat Nederland in 2010 tot de economische kopgroep van Europa kan gaan behoren? Is het overigens niet kwetsieus om, indien het kabinet achterblijft met zijn investeringen, wel van het bedrijfsleven te vragen om tweederde van de 3% BNP te besteden aan research en development?

De CDA-fractie is erkentelijk voor de mogelijkheid die geboden wordt om dit debat met de bewindslieden te voeren. Zij ziet de beantwoording van de vragen met belangstelling tegemoet.

*N

Mevrouw **De Rijk** (GroenLinks): Voorzitter. Kennissamenleving en innovatie zijn volgens dit kabinet speerpunt van het beleid. Het was voor D66 zelfs reden, zo is het althans gebracht, om deel te nemen aan dit kabinet. Ik zie de man van D66 ook uitgebreid knikken. De begrippen “kennisamenleving” en “innovatie” zijn echter zo glad als een aal. In de afgelopen driekwartier is het bewijs daarvoor weer geleverd: de discussie gaat alle kanten op. Wat betekenen deze begrippen nu werkelijk? Naar mijn idee heeft deze regering zelf eigenlijk nauwelijks een idee wat zij daarmee wil en hoe zij dit met het beleid kan beïnvloeden. Het stuk van mevrouw Kalshoven in de Volkskrant van afgelopen zaterdag sprak wat dat betreft boekdelen. Ik ben benieuwd naar de reactie van de regering op dat stuk. Kennis en innovatie lijken op wat de Engelsen noemen “motherhood and applepie”, oftewel: niemand is ertegen, het glijdt zo naar binnen. Ik hoop dat wij er vanmiddag een echt debat over kunnen hebben. Er zijn namelijk wel degelijk politieke keuzen te maken.

Ik heb een korte inbreng in de vorm van tien punten. Om te beginnen ben ik benieuwd waarin dit kabinet zich als het gaat om kennis en innovatie onderscheidt van vorige kabinetten. Paars 1 heeft al zeer lijvige nota's geproduceerd en er was een groot inspraakcircus over een leven lang leren. Het toeval wil dat mijn collega Jos van der Lans het eindrapport voor dat circus heeft geschreven in opdracht van de toenmalige minister Ritzen. Ik heb het hem net gevraagd en hij is graag bereid om daarover nog eens van gedachten te wisselen met de drie bewindslieden.

De heer **Schouw** (D66): Vindt de fractie van GroenLinks het belangrijk om te investeren in kennisamenleving en innovatie? Dan weet ik tenminste wat het vertrekpunt is van de GroenLinks-fractie in dit debat.

Mevrouw **De Rijk** (GroenLinks): Ik kom daar in mijn bijdrage op terug. Het gaat mij erom dat duidelijk moet zijn welke inhoud de verschillende partijen aan die begrippen geven. De kennisamenleving waar de ene fractie het over heeft, kan heel anders zijn dan de kennisamenleving van de andere fractie. Dat heb ik willen zeggen met de uitdrukking “zo glad als een aal”. Wij

denken dat wij het over hetzelfde hebben, maar ondertussen kunnen wij het over heel verschillende dingen hebben. De bijdrages die ik tot nu toe heb gehoord, duiden daar eerlijk gezegd ook op.

De heer **Schouw** (D66): U zult dadelijk dus uitleggen wat u verstaat onder het investeren in de kennisamenleving.

Mevrouw **De Rijk** (GroenLinks): Dat is juist. Ik zal ook aangeven wat daar wel en niet belangrijk aan is. Ook zal duidelijk worden dat wij dit op zichzelf wel belangrijk vinden.

Voorzitter. De vraag is hoeveel dit kabinet eigenlijk over heeft voor de kennisamenleving. Er werd bij aanvang van dit kabinet steeds gesproken over een bedrag van 700 mln. Laten wij deze ui eens verder afpellen. Er is 185 mln naar het innovatieplatform gegaan en er staat 142 mln op de rol voor diversen: zorg, masters en verbetering van de huisvesting. Er wordt echter ook 143 mln bezuinigd op de lumpsum voor het hoger onderwijs. Dat lijkt mij wat anders dan investeren in de kennisamenleving. De 212 mln die door NWO mag worden gebruikt, is eerst weggehaald bij de universiteiten. Kortom, in samenspraak met de bewindslieden wil ik graag die ui verder afpellen en kijken wat dit kabinet werkelijk financieel over heeft voor de kennisamenleving.

Naar het idee van mijn fractie ontbreekt een echte analyse van het verband tussen kennis en economie. Wat schort er aan onderwijs als het gaat om de doorwerking van het onderwijs in de economie? Het is nogal hyperig. Wij hebben de hype van te weinig bèta's gehad. Volgens de fractie van GroenLinks lijdt de Nederlandse economie vooral aan het feit dat er aan de onderkant zoveel talent verloren gaat en zoveel mensen aan de kant staan. De top is vanzelfsprekend ook belangrijk, maar kijkend naar waaraan het in Nederland echt schort, meent mijn fractie dat de problemen veel meer aan de onderkant zitten dan aan die top. Ik kom dus terug op de brede basis die nodig is om vervolgens überhaupt een top te kunnen genereren. Ik ben benieuwd naar de reactie van de bewindslieden hierop.

Als het om de top gaat, is volgens mijn fractie veel meer het probleem dat er te weinig aan kennisverspreiding wordt gedaan dan dat er te weinig aan kennis wordt gegenereerd. Er is veel meer uitwisseling nodig tussen kennisinstellingen en bedrijfsleven. Wie de begroting goed leest, ziet dat het er wel degelijk in staat, maar in het management bij speech zoals dat in de media komt, gaat het naar het idee van onze fractie veel te veel over die topperdetopperdetop.

De fractie van GroenLinks is ook bang dat het woord kennis-economie wordt misbruikt voor iets heel anders. Ik richt mij nu nadrukkelijk tot staatssecretaris Nijs. Onder het mom van bevordering van de kennisamenleving is het kabinet, vooral de staatssecretaris, in hoog tempo bezig een tweedeling in het hoger onderwijs in te voeren: topmasters, topuniversiteiten, een nieuw studiefinancieringsstelsel en straks een prestatiebeurs voor het mbo. Graag krijg ik een reactie van de staatssecretaris op de volgende vraag. Nederland is, zo zeggen de heren deskundigen, voor 99% van de nieuwe kennis op dit moment afhankelijk van het

buitenland. Dat is niet zo gek, want wij zijn gewoon een heel klein landje. Hoeveel tweedeling heeft de staatssecretaris ervoor over om daar bijvoorbeeld 98,5% van te maken?

Gek genoeg worden sinds kort kennis en innovatie vrijwel louter en alleen in de technologische hoek en de bètahoek geplaatst. Nederland was toch een diensteneconomie? Dan is toch juist kennis die de diensteneconomie versterkt en verbetert van groot belang? Wij waren dan ook zeer blij met de conferentie Innovatie en kwaliteit in de publieke sector die door minister Thom de Graaf is georganiseerd en over zes weken wordt gehouden. Het gaat dan om talloze innovaties in de zorg, bij de politie, in het onderwijs en in het personeelsbeleid. Dat zijn concrete en nuttige zaken zonder blabla. Om nog even op collega Schouw terug te komen, wij weten dan ook waar wij het echt over hebben in plaats van over dat grote vage rompbegrip. Aan de drie bewindslieden de vraag: waarom die fixatie op bèta en technologie, en dat terwijl nauwkeurige bestudering van de cijfers leert dat Nederland daarin helemaal niet slecht is?

Ik kom op mijn zesde punt. Innovatie is creativiteit en risico's durven nemen. Ik denk dat de bewindslieden het hiermee eens zijn. Opmerkelijk is dat uit diverse berichten blijkt dat dit kabinet met zijn nogal negatieve verhalen over de economie zowel de creativiteit als dat risico durven nemen eigenlijk de kop in drukt. De beste dienst die het kabinet innovatie kan bewijzen, zou wel eens kunnen zijn, niet langer overdreven doemverhalen de wereld in slingeren over de economie. Bedrijven worden steeds voorzichtiger in wat zij doen. Zij zijn gericht op behoud en op financiën in plaats van op durven.

Zo te zien is de minister van Economische Zaken het niet mij eens, maar dat hoor ik dan wel.

Mijn fractie is een groot voorstander van een kenniseconomie. Daarbij denken wij aan een economie waarin minder gebruik wordt gemaakt van grondstoffen en fossiele energie en meer van kennis en vernuft. Over de potenties van een kenniseconomie als duurzame – in dit geval milieuvriendelijke -- economie rept dit kabinet met geen woord. De minister van Economische Zaken was vroeger directeur-generaal milieuzaken in Brussel en hij zal hierover dus wel bepaalde ideeën hebben. Ik wil graag dat hij daarbij ook het advies van de VROM-raad "Ontkoppeling door innovatie" betreft. Heeft de minister de milieudoelstellingen gekwantificeerd in relatie tot de kenniseconomie?

Het kabinet noemt vaak Finland als sprekend voorbeeld als het gaat om innovatie. Zo'n tien jaar geleden is in dat land heel fundamenteel nagegaan wat er kan worden gedaan aan bepaalde tekortkomingen. Ik zal niet de eerste zijn die zegt dat dit nu precies hetgeen is wat het kabinet te weinig doet. Het kabinet maakt geen fundamentele analyse van de behoeften van de samenleving en de kennis die daarvoor vereist is. Naar mijn idee wordt er nog te veel geïnvesteerd in R&D – wat wij al jaren doen net iets anders doen – maar zou het veel "wilder" mogen nadat een grondige analyse is gemaakt van wat er echt nodig is. Nederland is een dichtbevolkt land en waarom zou niet kunnen worden overwogen een

groep onderzoekers uit verschillende disciplines de opdracht te geven om een meerdimensionale wijk te ontwerpen? Dan geeft het kabinet ook meteen aan welke kant het op wil.

Moeten wij vooral concurreren binnen Europa of vooral samenwerken? Gaan we afspraken maken, kennis en studenten uitwisselen, specialismen van universiteiten op elkaar afstemmen in plaats van concurreren?

Ten slotte vraag ik het drietal achter de regeringstafel wanneer zij het bij minister Verdonk voor elkaar krijgen dat de leges voor verblijfsvergunningen voor studenten omlaag gaan.

*N

Mevrouw **Dupuis** (VVD): Voorzitter. Het is maar goed dat wij op schema liggen want ik heb een lawine van vragen aan de drie bewindslieden. Voordat ik die vragen stel, wil ik enkele opmerkingen van meer algemene aard maken. In de wijsgerige antropologie bestaan theorieën waarin kennis wordt gezien als absoluut noodzakelijk voor de overleving van de mens. De mens heeft immers in tegenstelling tot alle dieren een weinig gespecificeerd en zeer kwetsbaar lichaam, waardoor zijn overleving zonder kennis onmogelijk is. Deze ongespecificeerdheid is tevens een voordeel: de mogelijkheden van de mens om met de werkelijkheid om te gaan, zijn daardoor oneindig. Dit heeft de geschiedenis van de mensheid overtuigend laten zien. Niet alleen de overleving van de mens is door kennis gediend. Tegenwoordig geldt – zeker in de westerse wereld - meer dan ooit dat kennisvermeerdering de kwaliteit van leven dient. Daarom zijn wij allereerst bezig met kennisvermeerdering om de kwaliteit van het bestaan te verhogen. Dit lijkt een fundamenteel gegeven. Dit geldt indirect ook voor de zogenaamde kenniseconomie. Kennisvermeerdering is nodig voor een concurrerend bedrijfsleven en dus voor onze welvaart. En welvaart en welzijn hangen weer nauw samen, hoewel ze niet identiek zijn. Een redelijke welvaart is nodig voor welzijn, maar alleen als noodzakelijke, niet als voldoende voorwaarde. Het debat dat wij vandaag voeren -- ik hoop dat het ook inderdaad een debat wordt -- behoort in de visie van de VVD-fractie tegen deze achtergrond te worden gevoerd. Dit is vooral daarom noodzakelijk omdat zoals Adorno en Horkheimer in het midden van de twintigste eeuw al overtuigend hebben beargumenteerd dat kennisvermeerdering natuurlijk ook een tegenkant heeft. Wij allen weten immers dat het kennispotentieel van de mens ook kan worden ingezet voor moord en doodslag. De vraag die zich opwerpt is of er een bijzondere reden is om juist nu een kennisdebat te voeren, tienduizenden jaren nadat de homo sapiens uit de mist der oertijden naar voren trad en het vuur ontdekte. Het antwoord van de regering daarop is positief. In ieder geval zijn wij nu bezig met de Lissabon-ambitie en dat geeft de VVD-fractie een aantal vragen om te beginnen aan de minister van EZ. Naar onze indruk wordt er wel heel hard geroepen dat Nederland het zo slecht doet. Gezien de omstandigheden waarin Nederland zich bevindt, vragen wij ons af of dat beeld niets iets genuanceerd moet worden. Inderdaad, het bedrijfsleven blijft achter bij investeringen in research en

development en innovatie via ICT steekt slecht af bij voorbeeld bij de VS. Maar Nederland is wel een land met een overbloeiende wetgeving op het gebied van de arbeid en het stichten van bedrijven. Bovendien is Nederland een van de landen met de grootste wig, dat wil zeggen met de duurste arbeid, en research- en developmentinvesteringen betekenen nu eenmaal het aantrekken hooggeschoolde en dure werknemers. Ook heeft dit land het grootste aantal arbeidsongeschikten op zijn nek van alle landen die dat registreren. In dat licht gezien is het misschien zo slecht nog niet wat hier wordt gepresteerd. Dat neemt niet weg dat het beter kan en dat Nederland mee moet in de vaart der volkeren. De vraag is hoe en onder welke voorwaarden.

De heer **Woldring** (CDA): Is uw formulering van 'het valt wel mee in Nederland' niet te geruststellend gelet op de ambitie om over zes jaar, in 2010, iets groots neer te zetten? Dat zal zoveel inspanning vergen dat ik mij afvraag of u eigenlijk geen andere toon zou moeten aanslaan en andere argumenten zou moeten gebruiken dan u nu doet!

Mevrouw **Dupuis** (VVD): Nog niet, maar dat neemt niet weg dat ik een aantal kritische vragen heb en ook nog wel enkele suggesties. In ieder geval zou ik op dit moment het negatiefste uit de huidige geluiden weghalen, ook omdat uit verschillende rapporten, onder andere het rapport Kennis en economie van december 2003, duidelijk een ander verhaal naar voren komt.

Tot mijn verbazing deel ik mijn eerste vraag aan de minister van EZ met mevrouw De Rijk, namelijk wat hij zich precies voorstelt bij de term 'kenniseconomie'. Zijn kennis en economie niet altijd al een duo geweest? Ook kennis van de jacht en van de landbouw -- ik denk maar aan de oertijd -- is kennis, en zodra er van ruil en handel sprake was, moet kennis daarin een belangrijke factor geweest zijn. Is kennis niet altijd al een productiefactor geweest, heeft niet altijd transfer en diffusie van kennis plaatsgevonden? Wat is de essentie van de kenniseconomie zoals die nu functioneert?

In alle beschouwingen over de kenniseconomie en innovatie wordt steeds het genereren en toepassen van die kennis benadrukt waarmee geld te verdienen valt. De gedachten gaan dan allereerst uit naar bètakennis, naar het kennisveld van natuur en techniek. Is dan elke kennisvermeerdering via research en development prima als die maar geld oplevert? Is dat werkelijk het enige dat van belang is? Is ook niet nodig dat kennis tot vermeerdering van welzijn leidt, en dan niet alleen in economische zin? Cru gezegd: moeten wij bedrijven in Nederland aansporen tot innovatie op het gebied van wapens en ander oorlogstuig? Hoe zit het met het welzijn van dieren? Ligt ook daar niet een andere grens aan de kennisvermeerdering, namelijk dat die niet ten koste mag gaan van het welzijn van dieren? Heeft de overheid hierop een visie? Gaarne commentaar hierop van de minister van EZ.

Het CBS-rapport Kennis en economie van december 2003 maakt onderscheid tussen drie soorten 'kenniswerkers': kennisgenereerders, kennistoepassers en kennisoverdragers.

/ In Nederland blijkt onder studenten en werknemers de belangstelling te groeien juist voor functies op het laatste gebied, dus op het gebied van kennisoverdracht. Kan die soort bezig zijn met kennis ook niet economisch uitgebaat worden? Het komt mij voor dat juist in een kennissamenleving grote behoefte bestaat aan kennisoverdragers. Waarom zouden wij dit niet economisch uitbuiten? Ook hier zijn mogelijkheden voor kennisproductie met echte economische relevantie. Is het nu werkelijk zo'n ramp dat wij een volkje zijn met wat minder bèta-interesse? Hiermee wil ik niet suggereren dat er geen probleem is op het gebied van natuur en techniek, maar is dit wel zo groot als men het doet voorkomen?

Mijn volgende vraag aan de minister van Economische Zaken heeft betrekking op de coördinatie van geldstromen voor onderzoek. Ook de minister van OCW speelt hierbij een grote rol met haar budget. Is dit nu wel een optimale inrichting van het beleid? Heeft de minister van EZ nooit het gevoel dat hij hierbij meer betrokken zou moeten worden en samen met OCW zou moeten afstemmen wie wat subsidieert of stimuleert? Dit geldt toch zeker voor de tweede geldstroom van OCW waarbij van enige sturing sprake kan zijn. Hoe zeker weten de bewindslieden die hier aanwezig zijn dat de coördinatie voldoende is? Is er sprake van een breed beleid? Hoe is dit geregeld behalve dan nu via een innovatieplatform, waarvan ons niet duidelijk is wat daar nu precies zal gebeuren? Hoe ziet de minister de taken van de Stichting Technische Wetenschappen? Kan dit instrument niet meer worden ingezet? Moet er niet meer geld en ruimte worden geboden om te kunnen realiseren wat de minister wil?

Ik kom nu op een ander, misschien wel het meest fundamentele punt. Allereerst wordt er geroepen dat het bedrijfsleven in Nederland ernstig achterblijft. Wat zijn daarvan volgens de minister van EZ de diepere oorzaken? Zijn wij te lui, zijn wij te dom? Is het inderdaad zo dat het bedrijfsleven in Nederland wordt gedupeerd door allerlei standen van zaken in ons land die elders gunstiger zijn zoals een flexibele arbeidsmarkt, lagere kosten van arbeid, minder regelgeving etc.? Wat is nu de kern van het probleem? Welke boodschappen heeft de minister van EZ voor andere ministeries? Wordt daar wel eens naar geluisterd? Wat is er mis, wat ontbreekt er en wat zal de minister van EZ doen met het CBS rapport?

Mevrouw de voorzitter. Mijn tweede blok heeft betrekking op het wetenschapsbeleid. Ik richt mij dan in het bijzonder tot mevrouw Van der Hoeven als minister van OCW. Nederland staat wat betreft de ontwikkeling van kennis en wetenschap binnen Europa op de vijfde plaats voor de overheidsuitgaven. Dat is niet zo slecht. Wij weten hoe de budgetten voor wetenschappelijke research worden besteed; een groot deel gaat naar de universiteiten en een kleiner deel naar de onderzoeksinstituten.

Op bladzijde 336 van de begroting van het ministerie van OCW wordt gesproken over een beleid "dat uitdaagt tot optimale prestaties: wetenschap van hoog niveau voor welvaart en welzijn". Dit zijn mooie woorden, maar als ik verder lees, zie ik dat de overheid dan vooral denkt aan het goed en doelmatig functioneren van het onderzoeksbestel als belangrijkste doelstelling van het overheidsbeleid. Dit lijkt mij nogal pover. Moet de

overheid op zo'n belangrijk terrein niet zelf ook een visie ontwikkelen?

Na deze algemene vraag, stel ik nu een aantal meer specifieke vragen aan de minister over het wetenschapsbeleid. Over het thema van het doelmatig functioneren van het onderzoeksbestel wil ik namens mijn fractie een aantal vragen stellen. Vindt de minister dat de aansturing van al dat geld goed loopt? Welke mogelijkheden voor controle heeft het ministerie? De minister schrijft in haar brief over het wetenschapsbudget van 26 november 2003 dat het systeem werkt. Hoe kan zij dit rijmen met de klachten van bijvoorbeeld topwetenschappers in Nederland die zeggen moeite te hebben met de bureaucratische en omslachtige procedures bij de aanvraag van researchgelden? Heeft het departement hiernaar wel eens onderzoek gedaan? Is Nederland niet veel te klein voor "peer review" en "peer" beoordeling van zo'n belangrijke zaak als de besteding van onderzoeksgelden?

Ook over het stimuleren van specifieke research heeft de VVD fractie een aantal vragen. De minister schrijft in haar brief dat er drie nationale prioriteiten zijn, namelijk genomics, ICT en nanotechnologie. Hoe is die keuze tot stand gekomen? Wordt er met andere departementen overlegd of dit de juiste keuze is? Is deze keuze ingegeven door de verdien capaciteiten van deze wetenschapsvelden of zijn er andere overwegingen en welke dan?

De minister schrijft dat deze terreinen in vele andere landen ook worden gestimuleerd. Dan rijst de vraag: moeten wij dat dan ook doen, kunnen we niet beter op een ander belangrijk veld gaan inzetten?

Een volgende vraag betreft de researchgelden die naar de universiteiten gaan: dat is 1,7 mld, dus veel meer dan naar onderzoeksinstituten gaat. Hoe zeker weet de minister dat de universiteiten dit geld goed gebruiken? Zijn de universiteiten inderdaad in staat om, zoals de minister graag wil, een broedplaats te zijn van nieuwe kennis en inzichten? Is de verdeling van de uitgaven van de universiteiten aan de diverse soorten research -- alfa, bèta en gamma -- in haar visie evenwichtig? Wordt er voldoende breed gekeken? Vindt de minister het beleid ten opzichte van de alfawetenschappen adequaat?

Overigens is de VVD-fractie van mening dat de brief van de minister over het wetenschapsbeleid een bepaald elan heeft. Wij zijn blij en het grotendeels eens met de inhoud en zijn verheugd dat de minister trefzeker kan aangeven dat er ook veel goed gaat in Nederland. Zo zien we op blz. 11 van de brief dat Nederland het niet zo slecht doet als velen doen voorkomen op het punt van, bijvoorbeeld, de kennistransfer van universiteiten naar bedrijven. Daarover wordt veel geklaagd, maar Nederland staat volgens de bedrijven zelf op de vijfde plaats, na Finland, de VS, Canada en Zweden; dat is geen rijtje om je voor te schamen.

Daarnaast is er dus het bedrag van 771 mln euro dat naar de onderzoeksinstituten gaat. Heeft het departement ooit geëvalueerd of de toewijzing van middelen voor research via de tweede geldstroom inderdaad adequaat verloopt? Het was immers ooit bedoeld om meer greep op research te krijgen, maar werkt het ook zo? Heeft de minister ooit overwogen te evalueren

of deze gelden goed worden besteed en of er voldoende ruimte is voor creativiteit? Met andere woorden, slaan de onderzoeksinstituten met hun bureaucratische aanpak van de besteding van gelden de creativiteit niet dood?

In dit verband ook een vraag over de in de begroting genoemde prestatie-indicatoren die worden gebruikt bij de beoordeling van onderzoek. Die zijn weliswaar noodzakelijk, maar zijn ze adequaat? Op bijvoorbeeld blz. 351 van de begroting zie ik geen enkel inhoudelijk criterium. Hoe bereikt de minister dat de maatschappelijke betekenis van onderzoek, los van de economische, bespreekbaar wordt en toetsbaar is?

Een ander punt betreft de braindrain naar de Verenigde Staten. Hoe moet Europa, zoals in Lissabon is besloten, werkelijk de meest concurrerende kenniseconomie worden als er sprake is van een ernstige braindrain naar de VS, zoals velen constateren? Is de minister van mening dat dit ernstig is en, zo ja, wat denkt zij er dan aan te gaan doen? In dit verband wordt ook vaak -- en terecht -- geklaagd over de anti-stemming die nogal eens in Nederland is te constateren als het gaat om wetenschappelijke excellentie en de bevordering daarvan. Sowieso is excellentie in dit land niet iets om trots op te zijn; eerder is de mentaliteit dat men zijn kop niet boven het maaiveld dient uit te steken. Zo breekt ons de gelijkheidsideologie uit de jaren '70 nog steeds op en bemoeilijkt deze ons streven naar de top in wetenschappelijkheid opzicht. Deelt de minister onze visie dat ook dit een probleem is?

Een volgende vraag betreft mogelijke belemmeringen voor het onderzoek. Aan de toetsing van onderzoek is al heel wat gedaan, ook in juridische en ethische zin. Natuurlijk is dat nodig en goed, maar mij hebben berichten uit het veld bereikt dat met name het onderzoek op het gebied van de genetica, een van de speerpunten van het onderzoeksbeleid van de overheid, maar ook van dat van bedrijven, zozeer gebonden is aan allerlei regelingen dat er volgens onderzoekers "geen doorkomen aan is". Met name de gentechnologiebedrijven zeggen hier veel last van te hebben. Kent de minister deze signalen? Zou de wetgeving niet te ver zijn doorgeslagen? Inderdaad, er is de WMO met de dubbele toetsing, de CCMO's, de WBO, de Wet op de dierproeven -- allemaal zonder meer noodzakelijke wetgeving, maar functioneren deze wetten zonder al te veel bureaucratie? Is de minister van plan te laten onderzoeken of deze signalen terecht zijn en wil zij een ongerechtvaardigde belemmering van research tegengaan? Ook wordt stevig geklaagd, en waarschijnlijk terecht, over de kosten van de beoordeling van klinische research. Heeft de minister een visie op deze kwestie? Wat gaat zij eraan doen?

Een ander punt dat mij zeer aan het hart gaat, is de aandacht voor de alfawetenschappen. De minister schrijft daar iets over in de nota, maar onze vraag blijft of de universiteiten daar genoeg aan doen. De indruk ontstaat vaak dat universiteiten de neiging hebben om de geesteswetenschappen te beschouwen als een kostenpost en niet als een werkelijk noodzakelijk aspect van kennisontwikkeling. Juist door het enorme aanbod van brokken kennis in onze samenleving moet er een normatief kader zijn waarbinnen die kennis kan worden geëvalueerd

en ingekaderd. Vooral de alfa- en gammawetenschappen zouden dat kunnen doen.

Onlangs sprak ik een toonaangevend hoogleraar in de genetica, die duidelijk maakte dat de gegevens uit het onderzoek naar het menselijk genoom vragen om een structuur van interpretatie, die er niet is. De feiten zijn er, de peptiden kunnen worden geïdentificeerd en voor een deel kan hun werking worden geanalyseerd, maar het is onduidelijk wat zij betekenen. Kennelijk heeft zelfs de geneticus een mensbeeld nodig om de betekenis van zijn research te kunnen beoordelen. Deze hoogleraar zei met zo veel woorden dat de alfavakken hier wellicht van dienst kunnen zijn. Hiervoor zijn geen megaprojecten nodig, maar wel een vrije ruimte en armslag voor groepen en afdelingen binnen de geesteswetenschappen. Eerder merkte ik op dat ik in de rijksbegroting een zingevend kader mis, een richting waarin de samenleving zou moeten gaan op het punt van wetenschapsbeleid. Dat is natuurlijk precies waar het hier om gaat. Een samenleving die haar alfa's, met name op het gebied van wijsbegeerte, theologie en aanverwante terreinen, geen ruimte geeft, kan zichzelf nog wel eens tegenkomen.

Mijn volgende onderwerp betreft het onderwijs in de kenniseconomie en de kennissamenleving. Ik richt mij hierbij primair tot de staatssecretaris. Ik wil haar er graag aan herinneren dat een van haar voorgangers, de heer Ritzen, in 1996 het initiatief heeft genomen tot een breed maatschappelijk kennisdebat. De focus lag, anders dan vandaag, op de consequenties voor het onderwijs en het wetenschapsbeleid en minder op de economische betekenis van kennis en kennisontwikkeling. Het zou in de visie van de VVD-fractie geen kwaad kunnen als de staatssecretaris nog eens kennis zou nemen van de bevindingen van toen; er staan heel interessante dingen in. Voordat ik verder ga met de bijdrage van het ministerie van OCW aan het realiseren van de kenniseconomie, wijd ik een enkel woord aan een andere belangrijke rol van dit departement, namelijk een rol in verband met de kennissamenleving. Vereist die kennissamenleving specifieke taken van de overheid? In het zojuist genoemde kennisdebat uit 1996 kwam een aantal auteurs, onder wie ik, tot de conclusie dat dit inderdaad het geval is.

Er zijn ten minste twee negatieve aspecten van een kennissamenleving, die alle twee te maken hebben met de vorming van een kennisaristocratie. Het eerste punt dat daarbij naar voren komt, is dat bij het bespreken van de kennis die in een samenleving wordt gegenereerd, het eigenlijk nodig om goed grip te hebben op wat die kennis inhoudt. Een mooi voorbeeld is de genetica, waarover zeer veel wordt gepraat, maar met weinig kennis van zaken. Zo is het bijvoorbeeld bijna onmogelijk om de winst van basaal genetisch onderzoek voor de gezondheidszorg te beoordelen zonder een goed begrip van de stand van zaken in de genetica. Voor een niet-geneticus is dit dus eigenlijk niet te doen. De genetici doen er veel aan, maar dat neemt niet weg dat op dit terrein steeds meer problemen zijn te verwachten. In feite ontstaat een kennisaristocratie, die de democratie aantast. Wat is de mening van de staatssecretaris hierover? Is dit vermijdbaar?

Een ander punt betreft de positie van de burger in de kennissamenleving. Niet alle burgers hebben het gemakkelijk in een dergelijke samenleving. Je hebt immers

een tamelijk hoog niveau van scholing nodig om te kunnen meekomen. Ook blijkt dat sommige groepen burgers veel te weinig profiteren van de voordelen van de kennissamenleving. Men zou aannemelijk kunnen maken dat de kennisgrondslag van onze huidige moderne samenleving leidt tot een nieuwe tweedeling in de samenleving tussen de adequaat geïnformeerden en degenen die achterblijven. Wat betekent dit voor het onderwijsbeleid? Volgens de VVD-fractie betekent dit in ieder geval dat ook groepen die het onderwijs al enige tijd achter zich hebben liggen, de kans moeten hebben om zich bij te scholen en na te scholen. Dat hoeft niet gratis, maar het is wel een taak van de overheid om daarop toe te zien. Een volgend punt betreft de toename van het aantal bèta's. Een goed opgeleide beroepsbevolking is in de kenniseconomie van superieur belang, daarover is geen twijfel mogelijk. Dat roepen wij ook allemaal.

Er is behoefte aan hooggespecialiseerde, maar ook brede en in ieder geval goed opgeleide onderzoekers, met name op de terreinen natuur en techniek. Kennelijk zijn de bètastudies onaantrekkelijk, omdat ze te lang of te zwaar zijn, of omdat je er te weinig bijbaantjes bij kunt hebben. Als de omvang van dit probleem inderdaad zo aanzienlijk is, dan zullen halfzachte maatregelen niet helpen. Geen collegegeld vragen voor deze vakken is te weinig. Eerder zal iets aan de magere studiefinanciering moeten worden gedaan, met name voor goed presterende studenten. Het gaat hier allereerst om het wetenschappelijk onderwijs, maar ook om het hbo, want daar worden immers degenen opgeleid die wetenschappelijke kennis moeten en kunnen toepassen. De VVD-fractie verneemt graag van de staatssecretaris welke plannen zij heeft om meer studenten in de bètafaculteiten binnen te halen. Tegelijk mag dit niet het enige zijn, want er zijn ook generalisten nodig. Dat is echter al gezegd.

De VVD-fractie vraagt aandacht voor de vele leemten in de kennis van eerstejaars aan de universiteiten. Dit is een zeer ernstig probleem, waardoor veel tijd en energie van de universitaire docenten verloren gaat. De kans is bovendien groot dat de student op een matig niveau eindigt. Zelfs redelijk intelligente studenten kunnen tegenwoordig vaak nauwelijks nog fatsoenlijk Nederlands schrijven en al helemaal niet spreken. Hierbij ligt een belangrijke taak voor het vwo. De vraag is of het studiehuis op dit punt soelaas biedt. Wat denkt de staatssecretaris hiervan? De minister mag ook antwoorden als haar dat behaagt.

Een van de oplossingen voor het lage niveau van de studenten zou kunnen zijn dat universiteiten zelf een deel van de kennis en vaardigheden van studenten toetsen, alvorens hun toegang te verschaffen. In dit opzicht is veel te weinig sprake van echte deregulering. Er mag veel te weinig. De VVD-fractie is van mening dat de universiteiten veel meer ruimte moeten krijgen om te selecteren voor toelating tot en tijdens de studie, bij het heffen van collegegeld – waarvoor wel een minimum, maar geen maximum moet gelden –, bij het zelf verlenen van beurzen voor excellente studenten, en bij het inrichten van topmasterstudies. Het is in ieders nadeel dat dit nu zo slecht mogelijk is. Excellentie bereikt men niet aan de leiband, maar in een vrije ruimte waarin zelf beleid kan worden gemaakt; dat geldt althans voor de universiteiten.

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

De VVD-fractie is dan ook uitgesproken positief over de brief van de staatssecretaris aan de Tweede Kamer van 19 december 2003, waarin zij tal van mogelijkheden aankondigt voor de universiteiten om te doen wat wij zo graag willen. Het enige bezwaar dat men tegen de nota kan hebben, is dat het als gevolg van de diverse experimenten wel lang zal duren voordat er werkelijk wezenlijke veranderingen op grote schaal kunnen worden doorgevoerd. Meer vrijheid voor universiteiten moet in de ogen van de VVD-fractie overigens gepaard gaan met een goed systeem van toezicht op die instellingen. Het gaat tenslotte om miljarden overheidsgeld. Hoe denkt de staatssecretaris hierover?

Verder zullen de universiteiten in het streven naar excellentie andere gewoonten moeten aanwennen. Zo kan men in Amerikaanse universiteitsbibliotheken 24 uur per dag en zeven dagen per week terecht. De Nederlandse UB's gaan om 22.00 uur dicht en zijn in het weekend gesloten, niet alleen voor de studenten, maar ook voor de wetenschappers. Daaruit blijkt een bevangenheid die niet strookt met het streven naar het opleiden van gedreven en excellente wetenschappers.

Ik vraag speciale aandacht voor het onderwijs aan de universiteiten. Het probleem is dat de universiteiten 1,4 mld euro krijgen voor onderwijs. Dat bedrag is bijna gelijk aan het totaalbedrag dat naar het hbo gaat, waaraan veel meer studenten verbonden zijn. De universiteit schijnt met het bedrag niet altijd zichtbaar een directe verbetering van het onderwijs na te streven. Het gaat niet overall slecht, maar bij sommige universiteiten is onduidelijk of het bedrag inderdaad voor het onderwijs wordt gebruikt. Men roept dat 50% naar het onderwijs gaat. Dat zou mooi zijn, want vaak is het veel minder. De vraag is echter door wie het universitaire onderwijs wordt gegeven. Vaak wordt de jongste staf ingezet voor het onderwijs, tot in latere fases van de studie.

Mevrouw **Maas-de Brouwer** (PvdA): Hoe moet ik het pleidooi voor grote vrijheid van universiteiten, tot heil van allen, rijmen met de vraag of zij hun geld eigenlijk wel doelmatig uitgeven?

Mevrouw **Dupuis** (VVD): Die vraag mag natuurlijk altijd gesteld worden aan instituten die geld uitgeven. Wij willen inderdaad veel vrijheid voor de universiteiten, maar hier even niet. Dit punt is namelijk cruciaal. Onlangs was in *The Economist* te lezen dat universiteiten die hun jonge staf voor het onderwijs inzetten en de tophoogleraren niet, niet ver komen. Dat is ook heel goed te zien op de lijst met de rangorde van Europese universiteiten. De universiteiten die het best zijn wijzen het onderwijs toe aan de topdocenten. Dat zijn Oxford en Cambridge. Zij staan aan de top.

Voelt de staatssecretaris er iets voor om dit punt via de colleges van bestuur eens bij de faculteiten onder de aandacht te brengen? Wil zij waar dat nodig lijkt ook eens vragen hoe nu precies het voor onderwijs bestemde geld door zo'n faculteit wordt uitgegeven en aan welk type docent? Ik wil het dus niet alleen in het algemeen weten, ik wil heel specifiek weten hoe met het geld wordt

omgegaan, niet zozeer om er als een bureaucratische vader Staat bij te staan, maar om verbetering te verwerkelijken.

Gaat het Innovatieplatform nog iets doen om bedrijfsleven en hoger onderwijs beter op elkaar af te stemmen? Is er een plan voor? Heeft het platform een rol bij competenties die nodig zijn voor het bedrijfsleven en niet alleen voor het doen van onderzoek? Zijn er uitwisselingsmogelijkheden? Mensen moeten niet alleen bepaalde specifieke competenties hebben.

Wij hebben de bewindspersonen een enorm aantal vragen voorgelegd, maar de fractie van de VVD is per saldo niet ontevreden over de activiteiten van de bewindslieden in de laatste maanden. Wij hopen wel dat alle mooie plannen en beleidsvoornemens gerealiseerd zullen worden. Wij zeggen graag onze steun daarbij toe.

*N

De heer **Van Raak** (SP): Honderd jaar geleden stond de wetenschapsbeoefening in Nederland er heel florissant voor. Met name de natuurwetenschappers behoorden tot de wereldtop. Van 't Hoff, Lorentz en Zeeman waren al gedecoreerd met de Nobelprijs. Van der Waals, Kamerling Onnes en wat later Einthoven en Eijkman zouden heel snel volgen. Vanaf ongeveer 1870 waren aan de universiteiten nieuwe onderzoekslaboratoria opgericht, waar grote wetenschappelijke doorbraken plaatsvonden. Voor de Eerste Wereldoorlog bereikten multinationals als Philips en Shell met eigen laboratoria de wereldtop. Historici typeren deze periode als een weliswaar korte gouden periode of gouden eeuw in de wetenschapsbeoefening in Nederland.

Ook het kabinet droomt van een nieuwe gouden eeuw. Onder de enigszins misleidende term kenniseconomie wordt het economisch belang van kennis en innovatie beklemtoond. In deze tijden van bezuinigingen is het kabinet zelf bereid om volgend jaar 185 mln extra te investeren. Omdat het hier een zaak van nationaal belang betreft, heeft de minister-president zichzelf in september 2003 aan het hoofd gesteld van een Innovatieplatform, waarin ondernemers en wetenschappers in gezamenlijkheid nieuwe lijnen moeten uitzetten. Helaas is de innovatieve webpagina pas in maart aanstaande in de lucht.

Voorzitter. Ook mijn fractie is doordrongen van het belang van onderzoek en innovatie. Wij zijn echter niet overtuigd dat de voornemens van de aanwezige bewindspersonen een nieuwe gouden eeuw in de wetenschap dichterbij zullen brengen, integendeel. De voornemens getuigen van een naïeve opvatting van wetenschap, die op korte termijn een bedreiging is voor de onafhankelijkheid van het wetenschappelijk onderzoek en op de langere termijn de vorming van jongeren tot kritische en creatieve burgers in de weg staat.

Ik ga vandaag in op de specifieke verantwoordelijkheid van universiteiten, bedrijfsleven en overheid. Ik zal vooral stilstaan bij het probleem van de onafhankelijkheid.

Het is al vaak gezegd: het gaat niet goed met Nederland als kennisland. In vergelijking met andere

westerse landen hebben wij een laagopgeleide bevolking, weinig onderzoekers en een geringe wetenschappelijke productie. De oorzaken liggen voor de hand. In vergelijking met andere OESO-landen investeert de Nederlandse overheid erg weinig in kennis en is het bedrijfsleven weinig innovatief. Evenals het kabinet geeft mijn fractie toprioriteit aan verbetering van de wetenschapsbeoefening. Over de manier waarop wij dat kunnen bereiken, lopen de meningen echter uiteen.

Voorzitter. Voordat ik verderga, moet ik u wel waarschuwen. Ik ben weliswaar van huis uit wetenschapper, maar ik ben vandaag niet objectief. De SP sponsort namelijk mijn optreden hier. Alles wat ik zeg, wordt gekleurd door de uitgangspunten van deze partij. Ik heb vandaag ook een speldje opgedaan, zodat iedereen dat kan zien. Ik geef dus aan: ik ben niet onafhankelijk. Daarvan acte!

Mevrouw **Dupuis** (VVD): In welk opzicht is de heer Van Raak niet onafhankelijk? Wat bedoelt hij daarmee?

De heer **Van Raak** (SP): Omdat ik mij gecompromitteerd weet door de uitgangspunten van de Socialistische Partij.

Mevrouw **Dupuis** (VVD): En dat betekent dat u het daarmee eigenlijk niet eens bent?

De heer **Van Raak** (SP): Nee, het mooie is nu juist dat ik lid ben van een partij waar ik het heel erg mee eens ben. Dat is dus voor mij geen enkel bezwaar.

Mevrouw **Dupuis** (VVD): Wat is dan het compromitterende waar onze collega mee worstelt?

De heer **Van Raak** (SP): Er is eigenlijk helemaal niets compromitterends, omdat ik het duidelijk aangeef. Daarom wil ik nu ook verdergaan, omdat dit bij andere onderzoekers soms minder duidelijk is. Misschien moet u even geduld hebben.

Veel van mijn collega-wetenschappers worden namelijk ook gesponsord, met name door bedrijven of andere commerciële instellingen. Door de achterblijvende overheidsinvesteringen zijn steeds meer onderzoekers gedwongen om hun toevlucht te zoeken in contractonderzoek. Deze ontwikkeling past ook goed binnen de opvatting van de meeste leden van het kabinet, dat universiteiten en bedrijven nauwer moeten samenwerken. Universiteiten worden geacht meer rekening te houden met het maatschappelijk belang, dat in dit geval gelijk wordt gesteld aan economisch profijt. Lees er de verschillende openingen van het academisch jaar maar op na.

De minister-president belichtte in Leiden de toekomst van het hoger onderwijs in termen van "technopreneurship", een goed Nederlands woord dat wil zeggen dat universiteiten worden afgerekend op innovatief ondernemerschap. In Tilburg sprak de minister van Onderwijs in nog beter Nederlands van het "dichten van de wisselwerkingskloof tussen bedrijven en kennisinstellingen". In de zichzelf als ondernemend profilerende Universiteit van Maastricht stelde de minister van Economische Zaken "dat universiteiten studenten

vooral moeten opleiden tot ondernemers. Het moet uit zijn met het gelijkheidsdenken aan de universiteiten. Onderzoekers die betere kwaliteit leveren moeten meer geld krijgen". Daar kan mijn fractie van harte mee instemmen. Dan wil ik echter wel van de staatssecretaris weten wat naar haar opvatting moet worden verstaan onder "wetenschappelijke kwaliteit". Hoe gaan wij dat meten? Ook moeten er meer middelen komen voor profijtelijke studies. Kan de minister van Economische Zaken mij vertellen wat hij bedoelt met "profijtelijk"?

Het kabinet is op zoek gegaan naar sponsors om in de tweede helft van dit jaar het voorzitterschap van de Europese Unie mede te bekostigen. Dat is helaas niet gelukt. Betekent dit nu dat het Nederlandse voorzitterschap van de Europese Unie niet maatschappelijk relevant is? En geldt dat ook voor wetenschappers, zo vraag ik de minister van Economische Zaken. Als ik als historicus geen sponsor kan vinden, is mijn onderzoek dan niet maatschappelijk relevant?

Zinvol wetenschappelijk onderzoek valt of staat bij onafhankelijkheid. De tendens dat onderzoekers zich via derde geldstromen steeds meer binden, is volgens ons geen goede zaak. Bovendien tast dit de integriteit van onderzoekers aan. Ik noem enkele voorbeelden van het afgelopen jaar. In april beëindigde de VU het contract met twee klinische psychologen vanwege integriteitsproblemen met betrekking tot gesponsord onderzoek. In september kwam het Verwey-Jonker Instituut onder vuur te liggen vanwege te nauwe betrokkenheid bij het te onderzoeken integratiebeleid. In oktober bleek dat een hoogleraar leverkunde in Utrecht persoonlijk geld ontving van een bedrijf dat zijn wetenschappelijke apparatuur leverde. Mijn eigen UvA betichtte in november Organon van manipulatie van onderzoek naar de anti-conceptiepil. Dezelfde maand bleken onderzoekers van de Erasmus Universiteit te knellende banden te hebben met de Dexia Bank. Begin deze maand bleek een hoogleraar railbouwkunde aan de TU Delft niet bereid om medewerking te verlenen aan een televisierapportage over de toestand van het Nederlandse spoor. Naderhand bleek dat Prorail zijn vakgroep mede betaalde. Het is opmerkelijk dat journalisten zich tegenover mij beklagen dat het steeds moeilijker wordt om objectieve informatie te krijgen van wetenschappers. Kan de staatssecretaris instemmen met mijn plan om wetenschappers te laten overgaan tot shirtsponsoring? Er mag natuurlijk ook een speldje gebruikt worden om te laten zien wie hen sponsort. Het gaat erom dat iedere student, journalist of politicus kan zien met wiens mond een wetenschapper spreekt.

Met mijn collega Kant van de overzijde heb ik onder de titel Ongemakkelijke minnaars al eens onderzoek gedaan naar de verhouding tussen wetenschappelijke onderzoekers en de farmaceutische industrie. Die verhouding leidt tot aantasting van het wetenschappelijke karakter van dat onderzoek. Het meeste geld gaat naar middelen die commercieel interessant zijn, en dat gaat ten koste van onderzoek naar bijzondere ziektes en ziektes die vaak in de Derde Wereld voorkomen. Er wordt ook veel geld verkwist aan kleine variaties op bestaande medicijnen om patenten te kunnen vernieuwen. Verder gaat er heel veel geld zitten in pseudo-onderzoek om middelen in de

markt te brengen. Onderzoekers wordt het soms onmogelijk gemaakt om onwelgevallige uitkomsten te publiceren. Een nog grotere bedreiging voor het medische wetenschappelijk onderzoek is de onmogelijkheid van peer reviews. Vaktijdschriften klagen dat er, omdat alle onderzoekers in een bepaald onderzoeksveld zijn verbonden aan één of enkele ondernemingen, geen wetenschappelijke beoordeling van elkaars werk meer mogelijk is. Meent de staatssecretaris dat deze voorbeelden incidenten zijn of kan gesteld worden dat genoemde integriteitsproblemen samenhangen met de veranderende bekostiging van het onderzoek?

Paul van der Heijden, rector magnificus aan de Universiteit van Amsterdam, pleitte begin deze maand voor een inhoudelijke gedragscode waarin algemene beginselen van wetenschap worden geformuleerd. Hij stelde bijvoorbeeld voor om bij wetenschappelijke publicaties de nevenfuncties van auteurs onderaan artikelen te vermelden. Wat vindt de staatssecretaris daarvan?

De problematische verhouding tussen commerciële sponsoring en wetenschappelijke integriteit wordt ook door de instellingen zelf onderkend. Veel instituten hebben sinds een paar jaar ethische commissies. Ook is er sinds vorig jaar het Landelijk orgaan wetenschappelijke integriteit waar klachten kunnen worden gedeponereerd, maar lang niet alle instellingen zijn daar lid van. Kan de staatssecretaris meegaan met mijn suggestie om een instelling op te richten die de onafhankelijkheid van het wetenschappelijk onderzoek moet bevorderen? Wetenschappers zouden hier anoniem oneigenlijke beïnvloeding en schending van ethische codes moeten kunnen melden. Volgens mij komt dit overeen met de opmerkingen van de heer Woldring. Hij zei dat de interne waarden van het wetenschappelijk onderzoek op deze manier verzekerd zouden kunnen worden. Ik ben het trouwens eens met mevrouw Dupuis dat het bedrijfsleven veel vrijheid moet hebben, maar in dit geval zou dat echter niet zo moeten zijn.

Om van Nederland een sterk kennisland te maken, bepleit het kabinet een mentaliteitsverandering bij universiteiten en bedrijven. De minister van Economische Zaken wil dat ondernemers meer gaan ondernemen. Zij moeten creatiever worden en meer lef tonen. Om dit te bereiken, neemt de minister bedrijven financieel bij de hand. Daarmee geeft hij toe aan een luid roepen om de universiteiten meer in dienst te stellen van de ondernemers. Het MKB vindt bij monde van oud-onderwijsminister Hermans dat universiteiten zelfs gedwongen moeten worden om kennis over te dragen aan het bedrijfsleven. Het is evenwel de vraag of de natuurwetenschappers met de grote namen uit de Gouden Eeuw die ik aan het begin van mijn betoog noemde, hun Nobelprijzen zouden hebben verdiend met direct commercieel toepasbaar wetenschappelijk onderzoek. De nog steeds befaamde ontdekkingen van bijvoorbeeld Lorenz en Zeeman zijn zuiver wetenschappelijk en vormden bouwstenen voor onder meer de relativiteitstheorie en de kwantummechanica. Aan de kwalitatief hoogstaande instituten waar deze grote geleerden werkten en waarin de overheid fors investeerde, werd geen direct toepasbaar onderzoek gedaan. Wel

werden er generaties studenten opgeleid die zich konden meten met de besten in de wereld.

Sommigen van hen stroomden door naar het bedrijfsleven, dat bovendien ook fors investeerde in wat wij nu research en development noemen, zoals de laboratoria van Philips en Shell. Vindt de minister van Economische Zaken met mij dat de ondernemers van nu voor een dubbeltje op de eerste rang willen zitten? Is het niet veel effectiever om dit geld direct te investeren in wetenschap en onderwijs? Dat brengt mij op de vraag over het bedrag van 185 mln euro voor het innovatieplatform. Het is mij niet precies duidelijk waar dat platform onder valt. Valt het onder het ministerie van Onderwijs of onder het ministerie van Economische Zaken?

Ook in het hoger onderwijs heeft de markt haar intrede gedaan. Eind 2002 haalden universiteiten meer dan een kwart van hun geld uit de markt. De meeste universiteiten hebben een holding waarin commerciële bedrijven worden ondergebracht. Misschien is dat ook wel een antwoord op de vraag van mevrouw Maas naar die miniondernemingen op de universiteit. Volgens mij zijn die er al. De UvA heeft 16 BV's, die in 2002 een winst maakten van 2,8 mln euro.

Mevrouw **Maas-de Brouwer** (PvdA): Ik begrijp dat u niet op de hoogte bent van wat het project miniondernemingen inhoudt. Het houdt in dat studenten tijdens hun studie leren wat echt ondernemen is. Het is een didactisch concept dat uitstekend werkt in veel landen om ons heen. In ons land lukt het steeds net niet om wat dat betreft een omslag in het denken te bewerkstelligen.

De heer **Van Raak** (SP): Misschien kunnen die holdings daar ook voor gebruikt worden.

Voorzitter. In ieder geval worden universiteiten steeds meer afhankelijk van derde geldstromen. Wij zien ook een enorme toename van het aantal bijzondere hoogleraren, die vaak inhoudelijk banden onderhouden met allerlei subsidieverleners. Reguliere hoogleraren, de top van ons kennisland, zien zichzelf gedegradeerd tot managers die niet toekomen aan vernieuwend onderzoek, druk als zij zijn met het binnenhalen van geld. Dit liberale beleid heeft geleid tot een mentaliteitsverandering. Externe financiering geldt steeds meer als kwaliteitstoets op de universiteiten. Dezelfde mentaliteitsverandering zien wij in het hoger onderwijs. De BAMA-structuur holt het wetenschappelijk gehalte van het universitair onderwijs uit. Veel studenten volstaan met een meer beroepsgerichte bacheloropleiding. Slechts weinig studenten kunnen deelnemen aan een tweejarige onderzoeksmaster.

Er is steeds minder geld, ondanks de voorgenomen investeringen. De voorgenomen investeringen worden voor een deel tenietgedaan door andere bezuinigingen. Op zoek naar geld worden de instellingen haast gedwongen de wet te overtreden. Waar komt die hbo-fraude toch vandaan? Gaten in het budget worden opgevuld met tijdelijk aangestelde aio's die steeds grotere delen van het onderwijs verzorgen. Om redenen van financiering komen matige studenten steeds vaker weg met een zesje. Calculerende studenten hebben een voorkeur voor makkelijke vakken. Concurrentie tussen instellingen leidt tot een wildgroei aan studies.

Als docent moet ik bovendien concurreren met kledingwinkels en pakketdiensten. Kan de staatssecretaris mij uitleggen hoe ik goed college kan geven aan studenten die vaak meer dan twintig uur in de week moeten werken? Studenten houden bijna niets over van hun inkomen. De huidige studiefinanciering is ongeveer even veel als het collegegeld. In het kader van de deregulering zou de staatssecretaris er misschien over kunnen nadenken om beide weg te strepen. Innovatieve landen als Finland hebben overigens een gratis onderwijssysteem. Een leenstelsel zal onze kenniseconomie niet bevorderen. Van belang is dus dat niet centen, maar talenten bepalen wie gaat studeren. Waarom kan de minister van Onderwijs niet instemmen met een beursstelsel, waarbij studenten afhankelijk van hun latere inkomen terugbetalen? In Trouw van 3 maart beklagt de bedrijfskundige Van den Bos zich over de vernauwde blik op financiële zaken van ondernemers in Nederland, waardoor de lange termijn uit het oog is verloren. Er is geen sprake van strategische vernieuwing. Ondernemers roepen dat wij moeten concurreren op loonkosten met Polen of India, maar zelden zie ik plannen voor concurrentie op innovatie met bijvoorbeeld Finland of Japan. Mijn fractie ziet innovatie als een maatschappelijk proces, waarvan technologische vernieuwing een onderdeel is. Verschillende delen van de samenleving hebben hierin een eigen verantwoordelijkheid. Universiteiten zijn naar onze opvatting geen werkplaatsen van bedrijven, maar plaatsen van zuiver wetenschappelijk onderzoek. Universiteiten en hogescholen kunnen studenten wel een mentaliteit bijbrengen van innovatie door hen kritische onderzoeksvaardigheden bij te brengen en vooral door hen te laten zien hoe het leuk het is om onderzoek te doen. Liever dan ondernemende universiteiten ziet mijn fractie ondernemende ondernemers. Internationaal is niet alleen het percentage van het bbp dat wij aan onderzoek uitgeven laag. Dat geldt ook voor het aandeel van het bedrijfsleven. En dat zakt elk jaar. Ik overweeg dan ook een project Socialisten voor ondernemers om Nederlandse ondernemers meer creativiteit tot duurzaam ondernemen en strijdvaardigheid tot innovatie bij te brengen.

De heer **Schouw** (D66): De heer Van Raak pleit voor ondernemende ondernemers. Daar ben ik ook heel erg voor. Ondernemende ondernemers hebben veel behoefte aan kennis die waarschijnlijk te verkrijgen is door toepasbaar wetenschappelijk onderzoek. Stel dat die ondernemende ondernemers daarom aankloppen bij de met gemeenschapsgelden gefinancierde universiteiten. Als die universiteiten vooral – en nu overdrijf ik enigszins in de trant van de heer Van Raak – naar binnen gekeerd fundamenteel wetenschappelijk onderzoek zitten te doen, dan blijven die ondernemende ondernemers voor een gesloten deur staan. Wat is dan de reactie van de heer Van Raak?

De heer **Van Raak** (SP): Ik ben niet voor niets begonnen met die gouden eeuw in de wetenschappen, toen wij al die Nobelprijzen wonnen, dus zo'n honderd jaar geleden. Toen was het niet zo dat bedrijven aanklopten bij de universiteiten om kennis die zij direct konden toepassen. Ze klopten bij universiteiten aan om denkkracht of

menskracht, het productiemiddel arbeid. Op de universiteiten werden jonge mensen opgeleid tot denkers en creatieve onderzoekers op topniveau. Vervolgens hadden die bedrijven zelf topresearchinstituten waar die jonge mensen aan de slag konden. Dat is nu niet meer zo. Vandaar dat ik de minister van Economische Zaken heb gevraagd of hij het niet met mij eens is dat bedrijven nu voor een dubbeltje op de eerste rang willen zitten. Als de universiteiten tot een werkplaats voor bedrijven worden gemaakt, zullen wij de universiteiten verliezen.

De heer **Schouw** (D66): Natuurlijk moeten de universiteiten geen werkplaats voor bedrijven worden, maar er is toch niks mis met samenwerking tussen bedrijven en universiteiten? Ik ben voor samenwerking. Ik snap niet dat u terug wilt naar het verleden. Ik begrijp dat echt niet. Ik probeer te proeven of er een argument in zit, waarvan ik moet zeggen dat ik het eigenlijk wel zelf had kunnen bedenken, maar het komt niet. Maar doet u nog een kleine poging.

De heer **Van Raak** (SP): Ik ben altijd voor samenwerking van iedereen met iedereen. Ik ben het ook met u eens dat samenwerking tussen universiteiten en bedrijven in sommige gevallen voor beide winst kan opleveren, zowel qua geld als inhoudelijk. Wij zagen evenwel de afgelopen jaren dat de universiteit als onafhankelijke instelling van onderzoek steeds meer onder vuur komt te liggen. Wij zullen dat de komende jaren nog meer zien als gevolg van de voornemens van dit kabinet. Ik heb niet voor niets voorbeelden genoemd van situaties waarin de banden tussen bedrijfsleven en universiteiten gingen knellen. De onafhankelijkheid van onderzoekers komt steeds meer onder vuur te liggen. Doordat er steeds meer beroepsgericht onderwijs moet worden gegeven, bijvoorbeeld in de bachelorfase, wordt het aantal mensen dat echt een academische opleiding krijgt wel heel erg klein. Bij mijn studie bijvoorbeeld doet bijna iedereen de bacheloropleiding. Sommigen doen de masteropleiding en voor slechts enkelen is de onderzoeksmasteropleiding weggelegd, terwijl de onderzoeksmaster van nu bijna gelijk staat aan het doctoraal van vroeger dat toen door bijna iedereen werd gedaan. Ik vind niet dat bedrijven niet mogen profiteren van hetgeen op de universiteiten gebeurt. Ik ben zo bang dat de onafhankelijkheid van het wetenschappelijk onderzoek wordt bedreigd doordat de banden met het bedrijfsleven zo sterk worden en gaan knellen. Immers, het gaat om contractonderzoek, om onderwijs in dienst van. Dat beperkt de creativiteit en de originaliteit.

De heer **Woldring** (CDA): De integriteit van de onderzoeker ligt mij na aan het hart, maar het gaat mij veel te globaal. Het is een soort scoren met algemene bewoordingen. Als ik het heb over de geneesmiddelenindustrie, sterrenkundig onderzoek, gedragswetenschappelijk onderzoek, dan liggen bij derdegeldstromen de verleidingen en de gevaren voor de onafhankelijkheid volkomen verschillend. Die zijn zo verschillend, dat ik mij afvraag wat u precies bedoelt. Ik vind dat u over zo'n belangrijk onderwerp als integriteit van het wetenschappelijk onderzoek veel preciezer en veel

beter beargumenteerd zou moeten spreken dan u nu doet. Wilt u er politiek ook nog iets aan vastmaken, dan heb ik persoonlijk luisterend naar u meer nodig dan ik nu hoor.

De heer **Van Raak** (SP): De tijd is helaas beperkt, maar dat mag geen argument zijn. Wij zien dat in het wetenschappelijk onderzoek de sectoren die externe financiering krijgen, steeds belangrijker worden. Ik noemde al het voorbeeld van het medisch wetenschappelijk onderzoek. Voorkomen moet worden dat dat het voorland wordt van andere vakgebieden. De vakgebieden die commercieel interessant zijn, zullen meer gaan groeien dan de geesteswetenschappen waarmee mevrouw Dupuis zo was begaan. In de vakgebieden die "profiteren" van sponsoring en derdegeldstromen zal het integriteitsprobleem steeds groter worden. Door verschuiving van aandacht en geld naar die vakgebieden, zullen bovendien vakgebieden als theologie en filosofie minder aandacht krijgen.

De heer **Woldring** (CDA): Ik zou empirisch materiaal nodig hebben om zo'n stelling te kunnen onderschrijven en er een politieke beleidslijn uit te kunnen halen.

De heer **Van Raak** (SP): Ik heb in navolging van mijn rector magnificus al voorgesteld om te komen tot een landelijke gedragscode voor onderzoekers. Ik mag hopen dat het kabinet daarbij de regierol in handen wil nemen en zal stimuleren dat er een instelling komt waar onderzoekers misstanden kunnen melden. Verder wil ik graag samen met anderen dit probleem nader uitdiepen. Wij zouden bijvoorbeeld een hoorzitting kunnen organiseren of een onderzoek laten instellen. Als men daarmee kan instemmen, wil ik dat graag voorstellen.

Mevrouw **Dupuis** (VVD): Er is al bij de KNAW een meldpunt voor undue influence op het wetenschappelijk onderzoek.

De heer **Van Raak** (SP): Er is inderdaad een landelijk meldpunt, maar daarbij zijn lang niet alle universiteiten aangesloten. Of hebben wij het nu niet over hetzelfde?

Mevrouw **Dupuis** (VVD): Dat weet ik niet, maar je hoeft er niet bij aangesloten te zijn. Je hoeft ook niet aangesloten te zijn bij de ombudsman om een klacht in te kunnen dienen.

De heer **Van Raak** (SP): Als het een instelling is waar je anoniem een klacht kunt deponeren, lijkt mij dat heel goed. Blijft over mijn vraag of het kabinet het initiatief wil nemen tot een landelijke gedragscode. Nu hebben sommige vakgroepen en universiteiten hun eigen codes en misschien is het aardig om standaarden op te stellen.

Dit brengt mij ten slotte tot de eigen verantwoordelijkheid van het kabinet. Hoe kan het een nieuwe gouden eeuw voor de wetenschapsbeoefening in Nederland dichterbij brengen? Namens mijn fractie heb ik daarvoor al enkele voorstellen gedaan: beter toezicht op sponsoring en derdegeldstromen, meer investeren in zuiver wetenschappelijk onderzoek en hoger onderwijs en het optuigen van een toegankelijk stelsel van

studiefinanciering. Niet minder belangrijk is een mentaliteitsverandering bij de betrokken bewindspersonen zelf. Wetenschap en onderwijs kunnen middel zijn tot economische ontwikkeling door nieuwe technologieën en productieprocessen, door mensen te prikkelen tot creativiteit en door een betere organisatie van de samenleving. Als echter universiteiten en hogescholen zelf winst moeten maken, wordt deze profijtelijkheid ondermijnd.

De vorige gouden eeuw in de wetenschapsbeoefening werd decennia daarvoor voorbereid. De hbs van Thorbecke mocht wat kosten met uitmuntende docenten en laboratoria van wereldniveau.

Mevrouw **Maas-de Brouwer** (PvdA): Zou u in de pauze eens willen uitzoeken welk percentage van de bevolking toen aan dat onderwijs deelnam en of u dan nog steeds zo enthousiast over die retro-analyse bent?

De heer **Van Raak** (SP): Als historicus besef ik heel goed dat vergelijkingen met het verleden altijd mank gaan. Ik wil zeker niet terug naar welke situatie in het verleden dan ook, het gaat mij om de houding van bestuurders tegenover het hoger onderwijs. Destijds werd het heel normaal gevonden dat een overheid fiks in onderwijsinstellingen investeerde. In die tijd, zo'n 100 jaar geleden, bevorderden universiteiten het doen van zelfstandig en kritisch onderzoek, de docenten hadden toen de verantwoordelijkheid voor een klein aantal studenten en de overheid was bereid tot investeringen in onderzoeksinstituten.

Voorzitter. Commercieel profijt komt niet aan het begin, maar aan het eind van een investering. Wij moeten investeren met geld, maar ook met een nieuwe mentaliteit. Om te beginnen stel ik voor dat wij voortaan niet meer spreken van "Nederland kenniseconomie", maar van "Nederland kennisland"!

*N

De heer **Schouw** (D66): Mevrouw de voorzitter. Nederland heeft ongeveer twee natuurlijke hulpbronnen waarmee wij heel voorzichtig moeten zijn. De eerste is aardgas en de tweede kennis. Van dat eerste is de toekomst zo vast en zeker dat zelfs ik er zonder problemen een voorspelling over kan doen, namelijk dat het aardgas opdraakt! De gasbaten verdampen en daar moeten baten vanuit de kenniseconomie voor in de plaats komen.

Uiteraard wil ik de drie bewindslieden danken voor hun bereidheid om met de Kamer te spreken over zo'n belangrijk onderwerp als de kenniseconomie en innovatie. Uit de inbreng van mijn collega's tot nu toe blijkt natuurlijk dat dit niet alleen maar een typisch D66-onderwerp is, maar partijpolitiek breed leeft. Dat geeft nog eens het belang van dit onderwerp aan.

De **voorzitter**: Als de Kamer behoefte heeft aan overleg met de regering, dan is het normaal dat de regering hier gewoon verschijnt. U mag de bewindslieden daarvoor danken, maar ik moest dit toch even zeggen!

**

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

De heer **Schouw** (D66): Uiteraard hebt u daarin gelijk.

Mijn inbreng zal zich concentreren op enkele thema's: de speerpunten in het Nederlands beleid, het Innovatieplatform, Europa, ICT en ten slotte heb ik nog enkele suggesties.

Als je een buitenlander vraagt om ons land te typeren, is de reactie dikwijls: Nederland is een land van rapporten, studies, werkgroepen, pappers en nathouders, het zijn echte polderaars! De marketing van enkele jaren geleden is dus goed overgekomen. Ook in de wetenschap wordt veel gepolderd. Er zijn veel besturen, veel overlegorganen, veel eigenbelangen en er is ook ontzettend veel tijd nodig om alles te schikken en te plooiën. Kijken wij naar de staat van onze kenniseconomie -- vanmiddag zijn er te hooi en te gras al enkele cijfers naar voren gekomen -- dan is er volgens onze fractie eigenlijk niet zoveel tijd meer om te schikken en te plooiën. Eerder zijn nodig leiderschap, duidelijke speerpunten en een heldere focus. Alleen dan kan Nederland de ontstane achterstandspositie terugwinnen en gaan behoren tot de kopgroep van Europa. Wat is in onze beleving precies die achterstand? Wij hebben een achterstand op het gebied van technologische innovaties. Er zijn verhoudingsgewijs meer technologische innovaties in Amerika en Japan en straks uiteraard ook in een groot land als China. Wij hebben een calvinistisch ondernemerscultuur dan in een aantal ondernemende landen, zoals Amerika, waardoor er in dit land gewoon minder risico's worden genomen.

Wij hebben een achterstand op ICT-technologie en een gebrek aan bètawetenschappers.

Dit zijn zo maar een aantal gegevens en ik wordt daar niet vrolijk van. Mijn stelling is dan ook dat Nederland beslist niet een van de koplopers is in Europa in het genereren van een krachtige, innovatieve kenniseconomie. Nog niet, ondanks alle goede bedoelingen van de overheid. De alarmbel over dit tragisch lot van Nederland is gelukkig gaan rinkelen bij overheid en bedrijfsleven.

Mevrouw **De Rijk** (GroenLinks): Hoe definieert de heer Schouw het begrip achterstand? Uit zijn woorden maak ik op dat hij alles dat niet nummer één is, als achterstand ziet. Als Amerika net iets verder is dan wij, hebben wij een achterstand. Wil hij dit toelichten?

Verder wil ik hem vragen wat Nederland in zijn analyse nu werkelijk nodig heeft. Hebben wij alles nodig waarin je goed kunt zijn of hebben wij juist behoefte aan specifieke zaken op het terrein van kennis?

De heer **Schouw** (D66): Wie de stukken bestudeert ter voorbereiding van dit overleg, ziet dat wij in de middenmoot en vaak ook aan de onderkant zitten bij de besteding van geld voor research and development. Vorige week is er een rapport van de Europese Commissie verschenen waarin bij herhaling wordt gewaarschuwd voor het achterblijven van onze investeringen in de bètawetenschappen. Uit de verschillende notities en nota's van het kabinet blijkt verder dat de situatie in ons land niet erg rooskleurig is gelet op de kenniseconomie die wij toch allen voorstaan.

Mevrouw **De Rijk** (GroenLinks): Baseert de heer Schouw zich nu op een analyse waaruit blijkt dat dit ook hetgeen is wat de Nederlandse samenleving mist? Er is van alles waar Nederland minder goed in is dan andere landen. Gelukkig, zou ik bijna zeggen. Het is in ieder geval gelukkig voor andere landen. Wat is er nu zo specifiek in de Nederlandse samenleving dat wij die bètawetenschappen bijvoorbeeld extra nodig hebben? Wij zitten toch redelijk aan de top; nog net niet bij de eerste vijf.

De heer **Schouw** (D66): Het zal toch ook mevrouw De Rijk bekend zijn dat wij van een handjeseconomie naar een diensteneconomie willen overgaan en dat wij de grote bedrijven in ons land willen voeden met kennis en met mensen die hoog zijn opgeleid om de innovatie te stimuleren. Dit is goed voor de economie. Ik neem aan dat de minister van Economische Zaken hier uitgebreid op zal ingaan. Het is haar daarnaast toch ook bekend dat een aantal grote bedrijven in ons land hun R&D-investeringen elders doen. Dit is een probleem. De bedrijven zakken weg, er is minder werkgelegenheid en dit is niet goed voor de economie.

Mevrouw **De Rijk** (GroenLinks): Dit is nu precies de "aaldiscussie" waar ik over heb gesproken. "Grote bedrijven die kennis nodig hebben", dat is veel te algemeen. Wat hebben wij nodig? Juist van wetenschappers komt de kritiek dat er veel te veel wordt gekozen voor R&D, meer maken van wat wij toch al deden. Je zou het juist veel wilder moeten aanpakken, gebaseerd op de problemen in deze samenleving. Daar hoor ik de heer Schouw niet over.

De heer **Schouw** (D66): Wij zouden het wilder moeten aanpakken, gebaseerd op de problemen van de samenleving. Als er iets een "aal" is, is het deze redenering wel.

Als wij onze kenniseconomie niet snel weten te versterken en wat mij betreft is die kenniseconomie een harde economie, zal Nederland het Texel van Europa worden. Dit moeten wij niet hebben.

De Nederlandse economie moet dan ook binnen tien jaar vooral draaien op de kennisintensieve diensteneconomie die wij met elkaar voorstaan. VNO/NCW komen binnenkort met een heus deltaplan op dit punt. Ik verwacht daar veel van, want het succes hangt vooral af van een vruchtbare samenwerking tussen universiteiten en bedrijfsleven en ook van de bereidheid van universiteiten om kennis te delen met anderen en om de verbinding met de praktijk aan te gaan om praktisch toepasbare kennis te generen. Er is vanmiddag heel veel gesproken over fundamenteel wetenschappelijke kennis, maar ik zou toch willen benadrukken dat dit land veel land veel behoefte heeft aan praktisch toepasbare kennis. En over dat laatste gesproken: tweederde van de ondernemers in het MKB vindt dat de wetenschappelijke en technologische kennis van de universiteiten onvoldoende aansluit op en doorstroomt naar de sector. Dat vind ik een schrikbarend gegeven: resultaten van investeringen, met publieke middelen, in universiteiten en onderzoeksinstituten, druppelen maar langzaam naar het MKB.

De heer **Van Raak** (SP): U hebt het telkens over de publieke middelen, daarmee ben ik ook zeer begaan. Die zijn volgens u kennelijk alleen maar goed besteed als ze leiden tot concreet toepasbare kennis voor het bedrijfsleven. Zijn ze echter niet ook heel goed gebruikt als wij van onze jonge mensen creatieve en originele onderzoekers maken?

De heer **Schouw** (D66): Ik heb niet gezegd dat die middelen alleen maar goed zijn gebruikt als ze toepasbare kennis opleveren. Er is fundamenteel onderzoek en praktisch toepasbaar onderzoek. Die twee vormen geen tegenstelling, maar liggen in elkaars verlengde. Mijn stelling is dat wij de komende tijd moeten investeren in het genereren van praktisch toepasbare kennis. Praktisch toepasbare kennis is echter alleen mogelijk als ze past in een bredere, fundamenteel-wetenschappelijke context. In beide moet worden geïnvesteerd, maar als aan praktisch toepasbare kennis veel behoefte is, moeten we ons daarop richten.

De heer **Van Raak** (SP): Inderdaad heeft het bedrijfsleven behoefte aan kennis die meteen commercieel toepasbaar is en snel winst oplevert. Maar hoe zit het met de eigen verantwoordelijkheid van bedrijven om meer aan research en development te doen? Waarom moeten universiteiten daarvoor worden ingeschakeld? Dat laatste is een slechte zaak als het ten koste gaat van de traditionele taken van de universiteit.

De heer **Schouw** (D66): Veel bedrijven, bijvoorbeeld in het MKB, hebben geen R&D-afdelingen; toch is het ook voor die bedrijven belangrijk dat er innovaties plaatsvinden. Het zou heel aardig zijn als universiteiten rekening hielden met innovaties voor het MKB.

De heer **Van Raak** (SP): Het MKB kan toch ook aan R&D doen en, bijvoorbeeld, zelf instellingen oprichten? Het is toch wel erg gemakkelijk om de eigen verantwoordelijkheid af te schuiven en naar universiteiten te stappen voor kennis waar geld van kan worden gemaakt. Dat is echt te gemakkelijk, die bedrijven hebben hun eigen verantwoordelijkheid.

De heer **Schouw** (D66): Die hebben ze ook, maar uit de stukken begrijp ik dat ze bij universiteiten te vaak voor een gesloten deur komen. Vandaar mijn pleidooi voor het zoeken naar deuren, verbindingen en synergie: zo komen we tot goede investeringen in onze kenniseconomie.

De grote klacht is ook dat onderzoeksinstituten en universiteiten log en bureaucratisch zijn, en vooral bezig met hun eigen ding. De indruk bestaat ook dat zij zich wat afzijdig houden van het debat over de investeringen in de kenniseconomie. De heer Schraven, voorzitter van VNO-NCW, zegt dan ook onomwonden dat universiteiten het nog niet als hun missie zien om kennis te leveren aan de markt van overheid en bedrijfsleven. Ik ben benieuwd hoe de minister tegen deze visie aankijkt.

Om de kenniseconomie aan te jagen worden de technologie-instituten van dit land steeds belangrijker. We moeten deze transformeren van wat stoffige instituten tot

de glanzende kroonjuwelen van de kennissamenleving. Maar, zeg ik met nadruk, zo ver zijn we nog lang niet. In de nota Wetenschapsbudget 2004 staan mooie woorden over de technologie-instituten. Zij moeten toegepast onderzoek voor bedrijven en publieke sector realiseren. Ook moeten zij door hun advisering bijdragen aan de implementatie van wetenschappelijke kennis. Dit alles vraagt natuurlijk om een nauwe samenwerking, afstemming en prioritering tussen alle instituten en departementale instituten. De heer Zegveld, de voorzitter van de commissie van wijzen die alle voorstellen van de technologie-instituten heeft beoordeeld, heeft zich in dit onderwerp verdiept. Hij zegt dat er in de wetenschap niet wordt samengewerkt. Als iemand het kan weten, is het wel mijnheer Zegveld die met zijn neus bovenop al die universiteiten heeft gezeten. Nu heeft Nederland een achterstand op het gebied van technologische kennis. Er zijn maar weinig bèta's, zoals ik net al heb gezegd. Ik heb ook niet de indruk dat onderzoekers als vanzelf de samenwerking opzoeken. Ook zie ik niet zo gek veel impulsen van het Rijk om die samenwerking te bevorderen of om instituten samen te voegen. Mij lijkt dat geen verandering ook geen resultaat is. Ik ben benieuwd naar de concrete plannen van het kabinet om de samenwerking te bevorderen tussen instituten die zich bezighouden met technologische ontwikkeling.

Ik heb begrepen dat er een werkgroep-Wijffels is ingesteld die moet bezien hoe de samenwerking tussen kennisinstellingen kan worden verbeterd. De D66-fractie is van mening dat die samenwerking te gering is. Er is vooral sprake van een papieren samenwerking; de samenwerking hangt aan elkaar van goede bedoelingen, intenties en mooie woorden, maar in de rauwe alledaagse werkelijkheid laat zij onvoldoende resultaat zien. Het lijkt wel alsof de "sense of urgency" ontbreekt bij sommige colleges van bestuur. Ik ben dan ook benieuwd naar de operationele plannen om die samenwerking te realiseren en niet zo zeer naar de strategische noties, want dat is elkaar vangen in woorden.

Mevrouw **Dupuis** (VVD): Als je in Leiden om de gebouwen van de bètafaculteit heen fietst, zie je dat talloze bedrijven zich om de universiteit hebben gevestigd. Daarnaast hebben de zeer belangrijke en hoogstaande afdelingen genetica van de Erasmusuniversiteit en de Universiteit Leiden een groot samenwerkingsorgaan gevormd. Wat is er precies waar van alle dingen die de heer Schouw heeft gezegd? Hij doet het voorkomen alsof wij hier als een stelletje Hottentotten op ons eigen lapje onderzoek plegen. Er zijn talloze voorbeelden van samenwerking op eigen initiatief. In termen van geld loopt dit niet altijd goed af, denk aan Crucell waarmee het weer slechter gaat. Er vindt echter wel een enorme transfer aan kennis plaats van de universiteit naar bedrijven.

De heer **Schouw** (D66): Ik heb niet beweerd dat wij allemaal Hottentotten zijn. Natuurlijk zijn er voorbeelden te geven van universiteiten die goed samenwerken. De heer Zegveld heeft heel goed gekeken naar de samenwerking tussen technologische instituten. Al deze instituten hebben samenwerkingsvoorstellen ingediend in het kader van een "basic-regeling". Het gaat om een

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

investering van 800 mln euro in de kenniseconomie. In november is daarover een besluit genomen. De heer Zegveld heeft namens het kabinet naar al die voorstellen gekeken en zijn conclusie is dat er te weinig wordt samengewerkt. Een andere autoriteit kan ik niet aanhalen. Ik zeg niet dat het slecht is of dat het een drama is, maar alleen dat mensen die er goed naar hebben gekeken, vinden dat de samenwerking beter moet. Dit is ook van belang in het kader van onze positieversterking in Europa.

Mevrouw **Dupuis** (VVD): Als het al slechter zou gaan, moet de regering daar dan op worden aangesproken? Ik kan mij voorstellen dat de bedrijven en faculteiten zelf worden aangesproken. Ik dacht dat D66 tot de meer liberale partijen behoorde. Dan moet toch niet de overheid worden aangesproken, maar eerder het bedrijfsleven en de universiteiten zelf?

De heer **Schouw** (D66): Voor een deel wel. De overheid gaat echter wel over de geldkraan voor deze clubs. De overheid kan voorwaarden stellen aan samenwerking.

Voorzitter. Het verspreiden van kennis wordt nog te vaak gezien als een soort academisch corvee, een restactiviteit. Wetenschappelijk onderzoek is mooi, zeker als het fundamenteel wetenschappelijk is, want het geeft status. Een degelijk artikel in een vooraanstaand blad is de kroon op het werk van menig wetenschapper. Het schrijven van een artikel is echter nog niet het verspreiden van kennis waarop de samenleving zit te wachten. Het verspreiden van kennis onder doelgroepen is vaak hartstikke lastig. Het bespelen van zaaltjes met mensen, het schrijven van toegankelijke teksten en methodieken om de nieuwe kennis praktisch toe te passen, heeft vaak geen prioriteit bij wetenschappers. Naar de mening van mijn fractie moet dat sterk veranderen. Is het kabinet het daarmee eens?

De heer **Van Raak** (SP): De Nederlandse tophoogleraren hebben wel heel veel functies volgens de heer Schouw: zij zijn managers van een vakgroep, zij moeten geld binnen halen om mensen te kunnen aanstellen en nu moeten zij bovendien hun bevindingen populariseren. Vindt de heer Schouw het niet een goed idee om de toponderzoekers hun zuiver wetenschappelijk onderzoek te laten doen? Wij moeten hen zo veel mogelijk managerstaken ontnemen door ze aan managers te geven, die dat vast veel beter kunnen, en wij moeten populariseerders van de wetenschap hebben. Als wij dat allemaal aan de toponderzoekers overlaten, lijkt mij dat erg zonde van hun tijd.

De heer **Schouw** (D66): Ik maak bezwaar tegen de term "populariseren", want daarmee krijgen mijn woorden de lading van "het te gemakkelijk willen maken". Ik erger mij eraan dat er prachtige onderzoeken worden gedaan die heel goed bruikbaar zijn in de praktijk, maar dat de onderzoeker na afronding van het rapport, dit werk in de universiteitsbibliotheek zet en het aan zijn baas, het bureau en zijn schoonmoeder geeft, waarmee het ophoudt. Mensen uit de praktijk zitten tegelijkertijd echter te schreeuwen om de kennis uit het rapport. Ik erger mij

daaraan en daarom wil ik dat dit verandert. Er moet dus meer aandacht komen voor het toegankelijk maken van de kennis.

De heer **Van Raak** (SP): Hebben ondernemingen daarbij niet zelf een verantwoordelijkheid om de kennis op te zoeken? Er worden allerlei eisen gesteld aan onderzoekers, maar heel weinig aan bedrijven. Als bedrijven ...

De **voorzitter**: Uw vraag is duidelijk. De interrupties moeten korter.

**

De heer **Schouw** (D66): Volgens mij was het geen vraag, daarom ga ik even verder. Ook mijn fractie vindt dat er meer voorwaarden moeten worden gesteld aan de financiën die naar alle wetenschappelijke instituten gaan. Het gaat om in totaal ongeveer 4 mld euro per jaar. De eerste geldstroom, die van overheid naar universiteiten, bestaat uit ruim 1,5 mld euro. Alle universiteiten in dit land krijgen daarvan een deel. Daarbij worden er vrijwel geen eisen gesteld aan samenwerking of het voorkomen van overlap. Ook de kwaliteit van het geleverde werk is nagenoeg van geen invloed. Ik vind dat eerlijk gezegd gek. Zo ga je volgens mij niet effectief om met overheidsgeld. Er moeten voorwaarden worden gesteld op het gebied van samenwerking – zonder echte samenwerking moet geen geld beschikbaar worden gesteld –, voorwaarden op het gebied van samenwerking met het bedrijfsleven en voorwaarden op het gebied van kennisverspreiding. Volgens mij kan de overheid juist door meer voorwaarden te stellen, de gewenste maatschappelijke rol van universiteiten verder en sneller versterken. Hoe denkt de minister hierover?

Innovatie is eigenlijk niet meer dan de vertaling van uitvindingen naar succesvolle producten en concrete toepassingen. Het is vooral een handeling waarbij ondernemerschap en creativiteit voorop staat. In Nederland lopen wij wat dat betreft achter op de Verenigde Staten en Japan. Wij moeten proberen dit te veranderen, als ik het kabinetsbeleid goed begrijp. Het Innovatieplatform gaat er iets aan doen. Over het platform is vandaag al veel gezegd. Mijn fractie ziet het graag als een serieuze aanjager voor innovatie in het land. Het is wel belangrijk dat het platform snel acties onderneemt. In de nota Wetenschapsbudget lees ik dat "het kabinet in het platform wil bezien op welke wijze we gemeenschappelijke obstakels voor een optimaal functioneren van het wetenschapsbestel in de maatschappij als geheel kunnen opruimen".

Zo'n "polderzin" prikkelt de nieuwsgierigheid. Het is zo algemeen dat het eigenlijk weinig zegt. Heeft het kabinet zelf een begin van een idee over de uitleg van deze formulering? Overigens heb ik vier kritische opmerkingen over het platform.

1. Het platform is gewoon niet zichtbaar, hoewel het met veel aplomb is gepresenteerd. Er is geen site, geen nieuwsbrief, niets.

2. Ik vermoed dat het platform te breed bezig is. Mijn stelling is: geen focus, dus ook geen sturing.

3. Het platform genereert tot nu toe nog geen maatschappelijk debat, zoals dat bijvoorbeeld bij sociale

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

vernieuwing wel het geval was. Dan gebeurt er ook wat in de samenleving.

4. Het platform lijkt te veel van de wetenschap en over de wetenschap. Het bedrijfsleven hangt er maar een beetje bij. Dat kan volgens mij niet de bedoeling zijn.

Ik verzoek het kabinet te reageren op deze punten van kritiek.

De groei van investeringen binnen Europa in onderzoek en ontwikkeling, R&D, is in de periode 2000-2001 fors afgenomen. Vooral de kloof met de Verenigde Staten groeit. Het schrikbeeld is dat grote bedrijven en instellingen hun R&D-activiteiten verleggen naar landen die dat beter kunnen, óf omdat zij goedkoper zijn óf omdat daar al een concentratie van kennis aanwezig is. Het beeld dat bijvoorbeeld Philips binnen vijftien jaar al zijn R&D-activiteiten naar het buitenland zal verplaatsen is absoluut beschadigend voor het innovatieklimaat in ons land. Zo verdampt Nederland kennisland. Vraag is dan ook hoe wij de topinstellingen en toponderzoekers hier houden. Hoe houden wij dit soort R&D-activiteiten vast?

In het verlengde van de ambities van Lissabon en Barcelona zal Nederland binnen Europa een toppositie moeten gaan innemen bij de ontwikkeling tot een vooraanstaande kenniseconomie of kennissamenleving. Dat beeld is nog ver weg. Is dat beeld, gelet op de cijfers, wel realistisch? Lukt het ons wel om binnen tien jaar een toppositie te krijgen of is het een soort wensdroom, die toch nooit kan worden gerealiseerd?

Dat Europa en internationale samenwerking voor Nederland belangrijk zijn om een toppositie te claimen is evident. Wij zijn zeer benieuwd naar de inzet van beide ministers rond het Europees voorzitterschap dit najaar. Welke punten denken zij in te brengen? Willen zij zich bijvoorbeeld hard maken voor het realiseren van de European Research Council? Wij menen ook dat de organisatiegraad van de Nederlandse onderzoeksinfrastructuur drastisch moet worden gewijzigd om in het Europa van de toekomst een betekenisvolle rol te kunnen spelen. Het is al vaak gezegd: bureaucratie, overleg, veel instituten. Kan het niet wat minder? Kan het kabinet concreet aangeven aan welke veranderingen het denkt in de inrichting van de Nederlandse onderzoeksinfrastructuur?

Door het internationaal poolen van talent en faciliteiten ontstaan vaak internationale kernen van excellentie die hoge kwaliteit, hoge productiviteit en groot maatschappelijk belang aan elkaar weten te verbinden. Ook Nederland moet hiervan willen profiteren, maar dan moeten onderzoekers wel in staat zijn om mee te doen. In toenemende mate zijn vooral in de bèta- en biomedische wetenschappen de investeringsmiddelen in onderzoeksfaciliteiten de zwakke schakel. Wij willen wel, wij kunnen wel, maar wij hebben er gewoon de middelen niet voor. Er zou bijvoorbeeld een apart fonds hiervoor kunnen komen. Hoe denkt het kabinet hierover?

Begin vorig jaar trok een manifest, gemaakt door doorgaans keurig nette heren, de aandacht. Een zelfbenoemde staatscommissie laakte de wanprestaties van de overheid onder de alles verschroeiende kop: De Belgen doen het beter. De heren Deetman, Opstelten, In 't Veld en onder anderen Docters van Leeuwen ontdekten dat de Denen, Amerikanen, Duitsers en nota bene ook nog eens

de Belgen veel vaker dan wij kiezen voor onconventionele en slimme inzet van informatie- en communicatietechnologie.

In België is bijvoorbeeld de sociale zekerheid administratief op orde. Er is daar gekozen voor een centrale regie van de informatievoorziening. Hier worstelen wij nog met onvolledigheid van de gemeentelijke basisadministratie, de koppelingen tussen centraal en decentraal, onjuiste sofi-nummers en noem maar op.

Mijn fractie is dan ook sterk voorstander van meer centrale regie voor ICT-overheidsprojecten, geleid door een minister met ICT-beleid in zijn portefeuille. Nederland behoort in Europa tot de achterhoede in het aanbieden van overheidsdiensten via internet en e-government. Onze kabeltarieven voor breedband behoren tot de hoogste in Europa. Dat is een belemmering voor de groei van snel internet. Een centrale regie betekent onder andere dat overheidsdiensten beter met elkaar gaan communiceren en heeft absoluut kostenvoordelen. Op dit punt is de lijn van het kabinet niet helder. De minister-president heeft zich uitgesproken voor een centrale benadering van het ICT-beleid van de overheid, maar minister De Graaf heeft onlangs laten weten geen centrale regie op het ICT-beleid te willen. Graag hoor ik van het kabinet welke kant het nu echt opgaat.

In het wetenschapsbudget wordt ook geschreven over een regieorgaan op het gebied van ICT. ICT wordt door de minister gezien als een van de drie nationale thema's. Daar zijn wij het van harte mee eens, omdat het zo noodzakelijk is om meer regie op ICT-gebied te realiseren. Hoe staat het met dat regieorgaan op het gebied van ICT? Gaat het echt gebeuren of is het een voornemen? Zo ja, wanneer komt het uit de startblokken?

Ik heb zelf vier suggesties voor het verbeteren van de kennissamenleving: themagerichte profilering van universiteiten; iets met sectorraden; de Stichting Wetten; iets over de administratieve lasten.

Een themagerichte profilering van universiteiten kan noodzakelijk zijn in een groter wordend Europa. Het valt op dat universiteiten zich vooral profileren door zich te verbinden met een stad: Leiden, Maastricht, Amsterdam en ga zo maar door. De vraag is of dat niet een wat achterhaald ordeningsprincipe is. Het zou op langere termijn misschien wel anders moeten: het inhoudelijke thema centraal stellen in de profilering en in de aard van onderzoek en studie. Wij zien dat in de agribusiness en food, wat zich rondom Wageningen centraliseert. Op die manier krijg je een sterkere concentratie van kennisinstellingen, studierichtingen en bedrijven in één gebied. Door meer te bundelen en studierichtingen over het land samen te brengen, ontstaan hotspots van kennis. De grote waaier aan faculteiten, studierichtingen en onderzoeksclusters bij de bestaande universiteiten en de almaar groeiende hoeveelheid richtingen en lectoren bij hogescholen krijgen zo meer ordening en zeggingskracht. Is het kabinet het met ons eens, dat er meer focus moet zijn op dat inhoudelijk profiel van de verschillende universiteiten en hogescholen? Wat is de visie van het kabinet hierop?

Dit kabinet wil minder regels, minder overbodig overleg en minder organen die wel bestaan maar verder een betekenisloos leven leiden. Wij zijn het daarmee van harte eens. Wat ik dan eigenlijk niet zo goed begrijp, is het enthousiasme van de minister over de sectorraden. Er zijn ooit vier sectorraden ingesteld die adviseren over onderwijsgerelateerde thema's. Ik heb hierover een paar observaties die ik de Kamer graag wil voorhouden.

Mijn eerste observatie is dat de leden van de sectorraden vaak aardige en goedwillende mensen zijn. Er komen mooie stukken uit de sectorraden maar omdat eigenlijk niemand zich iets hoeft aan te trekken van het advies dat door die sectorraden wordt opgesteld, is de impact van al die adviezen eigenlijk gelijk aan nul. Ten tweede is de gerealiseerde samenwerking tussen NWO en de sectorraden niet iets dat direct de impact zal vergroten. Immers, NWO heeft een zelfstandige programmeringsrol en daarnaast heeft elk gebiedsbestuur een eigen beleid en hoeft het zich niets aan te trekken van welk advies dan ook. Het is slechts het stapelen van advies op advies. Ten derde is de coördinatie van de onderzoeksprogrammering van de afzonderlijke Haagse departementen onder de maat. Bel maar eens naar een departement om te vragen naar de onderzoeksprogrammering van dat departement voor het jaar 2004. Die is er dus dikwijls niet. Er is te weinig sturing en geen coördinatie. Daar helpen de sectorraden ook niet erg aan mee. Afdelingen en directies hebben vaak een grote mate van vrijheid, waardoor er geen focus is en dubbel onderzoek plaatsvindt. Je zou kunnen zeggen: dat is een verkwisting van geld en kennis. De adviezen van de sectorraden spelen helaas geen enkele rol bij de doeners op die departementen.

Wij zijn het dan ook niet eens met de voorgestelde uitbreiding van de sectorraden. Het is immers de vraag welk probleem daarmee opgelost kan worden. Ik vind dat de sectorraden buitengewoon weinig effect hebben door hun institutionele inbedding. Het is vooral papier, vergaderen en dubbel werk. Ik vraag de minister dan ook om de uitbreiding van de sectorraden op te schorten en de zaak eerst goed en grondig te evalueren. Daarna kan bekeken worden of er nog wetenschappelijke instituties toegevoegd moeten worden aan het toch al erg rijke landschap aan instituties.

Ik wil ook nog een kleine suggestie doen. Wij hebben de Stichting Weten. Deze is de laatste tijd bij herhaling in het nieuws geweest. Op de Stichting Weten komt ook nogal eens kritiek, niet omdat zij het zo slecht doet, maar omdat haar doelstelling zo moeilijk te realiseren is. Ga er namelijk maar eens aanstaan om de wetenschap breed toegankelijk te maken, zonder echte voeling te hebben met de wetenschap. Ik wil concreet suggereren om die stichting onder te brengen bij NWO. NWO organiseert een prima wetenschapsquiz en dat kan goed samengaan met de jaarlijkse wetenschapsweek van de Stichting Weten. Zo kan een aantal problemen in één keer worden opgelost.

Een nabrander van mijn kant betreft de administratieve lastendruk. In het bedrijfsleven, zowel het grote als het kleine, worden ze daar gek van. Wie evenwel ook eens met wetenschappers praat, weet dat het daar ook wel een tandje minder kan. De onderzoekers worden helemaal gek van de regels van NWO, KNAW, VSNU,

Center en ga zo maar door. Het is ook de vraag of goede onderzoekers niet nogal eens aan een loket voorbijgaan, omdat zij geen zin hebben om al die papieren in te vullen. Volgens mij remt het in ieder geval het initiatief. Waarom zou iemand meedoen aan een competitie, als er honderden pagina's formulieren moeten worden ingevuld? Dat kost namelijk buitengewoon veel tijd. Ik wil dan ook van de ministers horen hoe zij de administratieve lastendruk denken te kunnen verminderen en wat op dat punt concreet hun inzet is.

Tot slot breng ik nog twee punten van geheel andere aard naar voren. Nederland heeft op het terrein van bijvoorbeeld de zogenaamde kleine talen en sterrenkunde een grote naam. Het is dan ook van groot belang dat de kenniseconomie ook aandacht schenkt aan deze minder in het oog springende wetenschapsgebieden. Concentratie bij een universiteit of hooguit bij twee is van belang om de wetenschappelijke standaard te kunnen garanderen en een en ander ook economisch verantwoord te kunnen houden. Ik hoor graag welke gedachten het kabinet hierover heeft.

Het tweede punt betreft de selectie van excellent talent voor de internationale masterfase en de vaststelling van het collegegeld voor deze masters. Wat mijn fractie betreft, is differentiëring van het collegegeld noodzakelijk en is het op geen enkele manier te rangschikken onder het kopje "elitair". Er zullen vele werkgevers zijn die dergelijke mensen in huis willen halen en bereid zijn om de financiering van deze masters op zich te nemen. De instellingen dienen de ruimte te verwerven om streng te kunnen selecteren. De consequentie zal zijn dat er verschil in kwaliteit tussen instellingen ontstaat, maar daar is volgens ons niets op tegen. In de praktijk bestaat dat verschil nu ook, maar wordt het kunstmatig onzichtbaar gehouden.

Ik kom tot een afronding. Het gaat niet helemaal goed met de Nederlandse kenniseconomie. Er is te weinig innovatie. Veel hangt samen met het feit dat wij niet echt durven te kiezen en geen focus aanbrengen. Wij moeten juist kiezen voor een aantal gerichte thema's, kiezen voor samenwerking met het bedrijfsleven, kiezen voor kennisverspreiding en kiezen voor praktisch toepasbare kennis.

De beraadslaging wordt geschorst.

*!B

!Tuchtrechtspraak bedrijfsorganisatie 2000!

Aan de orde is de behandeling van **het wetsvoorstel Tuchtrechtspraak bedrijfsorganisatie 2000 (27025)**;

De beraadslaging wordt geopend.

*N

De heer **Rosenthal** (VVD): Mevrouw de voorzitter. De plenaire behandeling van het wetsvoorstel inzake tuchtrechtspraak bedrijfsorganisatie was oorspronkelijk

gepland voor begin december, tegelijkertijd met het wetsvoorstel over de politieklichtenregeling. Ik zie al dat de minister zich afvraagt wat het ene met het andere te maken heeft. Ik had toen bij beide wetsvoorstellen een opmerking van dezelfde strekking willen maken. Ik maak de opmerking die ik toen tot minister Remkes richtte nu dan ook tot deze minister.

Het gaat om wetsvoorstellen die min of meer technisch van aard zijn, waarin iets geperfectioneerd wordt of waarin een bepaald punt extra wordt onderstreept, maar waarin wel een bouwwerk aan de orde is waarover op zichzelf het nodige te zeggen valt. Bij de politieklichtenregeling ging het om het politiebestel en dit wetsvoorstel heeft betrekking op de publiekrechtelijke bedrijfsorganisatie. De PBO roept bij liberalen al van oudsher, in ieder geval sinds het eind van de jaren veertig, gemengde gevoelens op. Vanuit liberaal perspectief is het niet gewenst dat publiekrechtelijke bevoegdheden toevallen aan organen die bedrijfsgenoten soms tegen hun wil onder het bewind van een schap brengen. Dat is de kern van de PBO.

Als ik dan in een gerenommeerd handboek lees dat de tuchtrechtelijke afdoening van overtredingen van verordeningen bedoelt te benadrukken dat de naleving van de verordeningen van een schap een zaak is van de interne loyaliteit van de bedrijfsgenoten jegens elkaar, dan raakt dat natuurlijk een gevoelige snaar, althans voor liberalen, waar het betreft het bouwwerk van de PBO. Het deed mij overigens met betrekking tot de PBO deugd dat ik niet lang geleden in een gedachtewisseling op de radio met collega Klink mocht bespeuren dat ook in christen-democratische kring de kritische gedachtevorming over de PBO niet stilstaat. Het doet mij nu ook deugd dat ik eenzelfde kritische toonzetting meen te mogen terugvinden in de inbreng van collega Dölle bij de behandeling van dit wetsvoorstel. Wij kunnen daar lang en breed over delibereren. De minister heeft natuurlijk gelijk als hij erop wijst dat er in de Tweede Kamer in de jaren '90 tot twee keer toe uitvoerig van gedachten is gewisseld over de PBO. Het kader waarbinnen dit zich afspeelt, moet dus eigenlijk als een gegeven beschouwd worden, althans voor dit moment.

Toch zijn er voor de fractie van de VVD op dit punt nog twee concrete vragen die wij hier in de plenaire behandeling aan de minister willen voorleggen.

In de eerste plaats het volgende. De minister zegt dat het wetsvoorstel het mogelijk maakt om effectief in te grijpen in de bedrijfsvoering, bijvoorbeeld via het bevelen van de verscherpte controle op een bedrijf op kosten van de veroordeelde. Verwijzend naar het gerenommeerde handboek waaruit ik citeerde, vraag ik hoe ik dat moet rijmen met de bedoeling van de PBO om de interne loyaliteit van de bedrijfsgenoten jegens elkaar te bevorderen.

Mijn tweede vraag betreft de financiering van de tuchtrechtspraak. Gekozen is voor een volledige vergoeding door de bedrijfslichamen zelf. Daarbij zal volgens de minister de opbrengst van de boeten voor een groot deel tegemoetkomen aan de kosten van de tuchtgerechten. Mijn fractie houdt in het algemeen niet van een dergelijke benadering, want die leidt al gauw tot meer boeten om de kosten te kunnen dekken. Dat hoort eigenlijk

niet volgens ons. Het verhalen van de kosten op de rechtspersonen die de bedrijfslichamen financieren, legt natuurlijk weer indirecte druk op de bedrijfsgenoten. Ziet de minister geen risico's in deze lastenverzwaring voor de bedrijfsgenoten waarvan sommigen toch al vaak tegen hun zin aan het schap afdragen?

Ik mag misschien nog even herinneren aan een punt dat mij destijds gewerd toen ik kroonlid van de SER was en ik mij als een van de weinigen verzette tegen bijvoorbeeld de zogeheten Schildhuisaftrek. Dat had ook iets te maken met het weer extra verzwaren van lasten voor bedrijfsgenoten die niet allen even gelukkig zijn met het feit dat zij in een product- of bedrijfschap moeten deelnemen.

Met belangstelling zie ik de reacties van de minister tegemoet op de twee vragen en mijn algemene punt.

*N

De heer **Dölle** (CDA): Mevrouw de voorzitter. Het wetsvoorstel dat hier aan de orde is, is tot nu toe overwegend positief ontvangen, ook in de wereld van de PBO. De Raad van State had weliswaar een belangrijke vraag waarop ik nog terugkom, maar kon zich wel vinden in de strekking van het wetsvoorstel. De Tweede Kamer ging zonder beraadslaging en stemming met het wetsvoorstel akkoord. Ook overigens past het voorgestelde in eerdere beleidsuitgangspunten van de regering, zoals ook ondersteund door die Kamer, met betrekking tot uitbreiding van de tuchtrechtspraak in de sfeer van de PBO.

Het voorstel is sympathiek, want het biedt een remedie voor de steeds knellender kwaal van het handhavingstekort, ook, en misschien wel juist, in het economisch ordeningsrecht. Zo biedt dit wetsvoorstel een reeks van bij wet ingestelde tuchtgerechten, waarschijnlijk tien à twaalf, die tuchtrechtelijke maatregelen kunnen opleggen voor feiten in gevallen waarin zulks bij verordening van het betreffende bedrijfslichaam of bij wet mogelijk is gemaakt. De vervolging vindt voortaan plaats door de voorzitters van de betrokken bedrijfslichamen. Kortom, het lijkt allemaal wel goed: efficiëntere en effectievere handhaving, meer inschakeling van specifieke deskundigheid en ontlasting van de rechterlijke macht, waaronder het openbaar ministerie. Bovendien lijkt het erop dat aldus wordt vormgegeven aan de modernisering van de overheid die is geconceptualiseerd, om het zo maar te zeggen, in de kabinetsreactie op de nota Wijkende kaders.

Tot zover is het prima, wat ons betreft. En toch is onze fractie nog niet ten volle overtuigd door dit wetsvoorstel. Wij twijfelen, zoals gezegd, niet zozeer aan de praktische voordelen die hieruit zouden kunnen voortvloeien. Wij vinden dat er enkele principiële aspecten en vooronderstellingen aan dit wetsvoorstel kleven. Het eerste, misschien wel belangrijkste punt is de kwalificatie van de eigen huishouding, de autonomie van de bedrijfslichamen, als een domein dat bestaat uit de behartiging van het sectorale belang van de bedrijfsgenoten van het betrokken bedrijfslichaam.

Het gaat "louter om schending van belangen van bedrijfsgenoten", zoals staat in de nota naar aanleiding van het eindverslag; om handhaving in eigen kring. Het gaat niet om bescherming van de rechtsgemeenschap en handhaving van de rechtsorde want daar is het strafrecht op zijn plaats. Onze vraag is deze: wordt dit taakveld van de product- en bedrijfschappen zo niet te sterk onder de korenmaat gezet? De verordeningen die in autonomie worden gemaakt, zijn verordeningen van de overheid. De regering benadrukt terecht dat het bij bedrijfslichamen -- dit komt wellicht merkwaardig over -- om overheden gaat. Zij verschillen in dat opzicht aanzienlijk van organen als de Koninklijke Notariële Broederschap, de Nederlandse loodsencoöperaties en de Nederlandse Orde van Advocaten -- die overigens ook openbare lichamen voor beroep vormen -- waar de handhaving juist met name is gericht op de handhaving van de goede naam en faam van een specifieke, historisch oude, zeer gespecialiseerde beroepsgroep. Daarom kan ook in die sfeer laakbaar gedrag in en buiten de beroepsuitoefening worden aangepakt.

De heer **Rosenthal**(VVD): Er is een zeer wezenlijk verschil en dan -- ik plaag de heer Dölle even -- komen wij toch bij het thema van de PBO als zodanig. Er is een zeer wezenlijk verschil tussen enerzijds beroepsgroepen als notarissen en advocaten, die in een broederschap komen met een sfeer van verordenende regeling, en anderzijds bedrijfsgenoten in de sfeer van de PBO. Deze laatsten worden simpelweg gedwongen op basis van het uitoefenen van een bepaald beroep af te dragen aan het bedrijfslichaam. Het zou hetzelfde liggen als degenen die bijvoorbeeld het kapperberoep uitoefenen, evenzeer van tevoren zouden weten dat zij verplicht zouden zijn om in een gemeenschappelijk verband gelden af te dragen.

De heer **Dölle**(CDA): Er is een verschil; ik was bezig met het opsommen van een aantal kenmerken van dat verschil tussen enerzijds organen als de Nederlandse Orde van Advocaten en anderzijds een PBO.

Op het tweede punt van de heer Rosenthal kom ik later nog terug. Een kapper of een boer wordt geconfronteerd met besluiten uit de schappen die voor hem dwingend overkomen. Dit is een gevolg van de historische keuze die in Nederland is gemaakt om te laveren tussen enerzijds een strak geleide overheidseconomie en anderzijds "laissez faire, laissez passer", waarmee een vorm werd geëntameerd waarin een bijzondere betrokkenheid van de bedrijfsbranches is georganiseerd.

Een tweede punt van verschil ligt in de Wet op de bedrijfsorganisatie. In artikel 71 wordt nadrukkelijk geformuleerd dat de bedrijfschappen tot taak hebben om een het algemeen belang dienende bedrijfsuitoefening door ondernemingen waarvoor zij zijn ingesteld, te bevorderen, alsmede het gemeenschappelijk belang van de ondernemingen en de daarbij betrokken personen; het kan daarbij gaan om honderdduizenden mensen. De attributie van autonomie staat dus in het teken van de vooropstelling van het algemeen belang. In die zin is die opdracht te vergelijken met die aan decentrale territoriale overheden als gemeenten en provincies.

Het derde punt is dat er een economische verklaring voor is; zonet gaf ik dit al aan bij wijze van antwoord aan de heer Rosenthal. De PBO is een typisch Nederlandse uitkomst van een zoektocht naar een vorm van ordening die tussen de Scylla van de overheidsplanning en de Charibdis van de "laissez faire, laissez passer" in zit.

Nu is het natuurlijk zo dat de erflaters van het CDA daar in de regel enthousiast aan mee hebben gewerkt. In de loop der tijd zijn functie en aard van het PBO echter veranderd, want de maatschappelijke ontwikkelingen hebben hun invloed gehad. Ook na de fel oplaaiende discussies tijdens de Paarse kabinetperiodes bleek er nog altijd een breed draagvlak te bestaan voor een gemoderniseerde versie -- dat wel -- van publiekrechtelijke bedrijfsorganisaties. Kortom: het gaat mijn fractie erom dat het invullen van autonomie en het maken van verordeningen door dergelijke bedrijfslichamen toch meer is dan sectorale belangenbehartiging. Het betekent ook het voldoen aan een opdracht van de wetgever die daartoe overheidsmacht heeft verschafte aan organen die inderdaad voor een belangrijk deel opkwamen uit het bedrijfsleven.

Dat brengt mij op het laatste punt in dit verband. Wat bedrijfslichamen verordenen, bindt vooral bedrijfsgenoten: bakkers, caféhouders, fabrikanten, boeren en mensen die werken in bedrijven. Het dwingt ieder tot conformering en dit leidt soms tot grote woede: begin jaren zestig is hierdoor bijvoorbeeld de Boerenpartij ontstaan. Dat doen overigens ook gemeentelijke verordeningen die gericht zijn op marktcoöplieden, caféhouders, verhuurders van kamer, enzovoort. Dit alles samenvattend is onze vraag deze: is, gelet op deze kenmerken, de opvatting van de regering dat de invulling van het autonomiebegrip eigenlijk een zaak is voor de sector zelf niet te eng?

De heer **Rosenthal** (VVD): Ik zou bijna tegen de heer Dölle willen zeggen: u had nu niet moeten beginnen over die gemeenten en die marktcoöplieden.

De heer **Dölle** (CDA): Dat heb ik wel gedaan.

De heer **Rosenthal** (VVD): Dat is de kern van de zaak: gemeenten zijn algemene democratische lichamen die wij allen zo hebben ingericht. Bij de schappen zitten wij daarentegen in een heel andere sfeer.

De heer **Dölle** (CDA): Ik begrijp uw punt, maar ik moest het toch zeggen. Die marktcoöplieden, bakker of caféhouder wordt geconfronteerd met hem rakende besluiten, soms van zijn gemeente waarvan hij ingezetene en kiesgerechtigde is en soms van het schap waarvan hij lid is. Voor hem lijkt dat op dwang en dat maakt de vaststelling dat het gaat om interne regelingen een wat te enge opvatting. In die zin ben ik het een beetje met u eens.

Ik kom nu te spreken over de voorzitter als vervolgende instantie. In dit wetsvoorstel vervangt de voorzitter van het bedrijfslichaam de Officier van Justitie en gaat dus vervolgen. Uit de schriftelijke voorbereiding blijkt dat hij voor zijn beleid en dus ook zijn gedoogbeleid volgens de regering ten volle verantwoording verschuldigd is aan het bestuur van het schap. Dit past wel in de

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

gedachte dat het om het behartigen van sectorbelangen gaat en dat de sector, hier verbijzonderd tot het bestuur van het schap, het zelf maar moet bekijken. Is dat niet ten detrimente van andere belangen die ook in het geding kunnen zijn, zoals milieubelangen, belangen van eerlijke concurrentie en andere voorstelbare belangen?

Een volgend punt betreft de kosten. Kort door de bocht, maar niet onjuist naar het ons voorkomt, komt het erop neer dat de sector of de branche zelf zijn broek moet ophouden waar het gaat om de kosten voor rechtshandhaving. Weliswaar stelt de wet gerechten in, maar de boetes die deze oplegt aan de bedrijfsgenoten moeten de kosten dekken. Ook hier is de gedachtegang in eerste instantie te volgen: de regering beschouwt immers, zo lijkt het, handhaving van verordeningen door bedrijfslichamen uitgevaardigd als een sectoraal belang dat de samenleving als zodanig niet of minder raakt. Daarom dienen die bedrijfslichamen, dus indirect de talloze bedrijfsgenoten, die handhavingskosten zelf te dragen. De wetgever staat toe daarvoor de opgelegde boetes te gebruiken, maar wie scherper toeziet, bekruipt de vraag of dit een geheel correcte opvatting is. De nationale wetgever verplicht immers indirect tot de instelling van gerechten. Nu het openbaar ministerie vervalt, vervalt de strafrechtelijke handhaving. De regering wil ook niet weten van administratieve boetes in dit verband. Wel maakt zij duidelijk, zo blijkt uit de gehele geschiedenis en strekking van het wetsvoorstel, dat zij de handhaving van autonome verordeningen van belang vindt. En terecht.

Evenals onze geestverwanten in de Tweede Kamer vinden wij het voor de hand liggen dat de overheid deze vorm van handhaving bekostigt en dus ook de boetes kan aanwenden tot daarvoor bestemde doelen. Bovendien is de bestuurlijke boete naar onze mening te snel afgeschreven als geschikt handhavingsinstrument. In 1998 vond de regering nog dat er met dit middel te weinig ervaring was opgedaan. De houding ten aanzien van de pbo was toen ook anders. Denkt de regering inmiddels een slagje anders over de geschiktheid van dit instrument, bijvoorbeeld meer in de richting van het terzake uitgebrachte SER-advies? Dit instrument heeft immers ook op andere terreinen van openbaar bestuur en handhaving, zoals in de sociale zekerheid, opgang gemaakt. Daaraan zou de OM-beschikking tot afdoening kunnen worden toegevoegd, die eventueel in de toekomst beschikbaar komt.

Tot slot wil ik het hebben over het punt van de Raad van State, de onafhankelijkheid en onpartijdigheid van de tuchtgerechten. Deze moeten gelet op artikel 6 EVRM onafhankelijk zijn, zoals ook de regering opmerkt. De Raad van State betwijfelt niet -- zulks in verband met artikel 1.1 onder c Awb -- dat het gaat om bij de wet ingestelde organen met rechtspraak belast, maar hij zet vraagtekens bij de onafhankelijkheid daarvan. De CDA-fractie is op dat punt bij de schriftelijke voorbereiding ingegaan. Wij menen dat de onafhankelijkheid vooral gegarandeerd moet zijn tegenover de bedrijfslichamen. Deze gerechten moeten immers oordelen over conflicten tussen mensen en de lichamen namens wie de voorzitters sancties vergen. De regering meent dat de artikelen 9 tot en met 13 deze garantie bieden. Waar de onafhankelijkheid van rechters in Nederland toch vaak mede is vormgegeven

door benoeming voor het leven, salariëring bij de wet en een benoemingswijze van rechters die de invloed van het bestuur beperkt, liggen deze drie kaarten, deze elementen van onafhankelijkheid hier anders. De leden, waaronder de voorzitter, worden door het bestuur voor zes jaar benoemd, respectievelijk voorgedragen. De salariëring wordt niet geregeld bij de wet in formele zin, maar in een verordening van de SER, het hoogste pbo-orgaan. Het feit dat de minister deze moet bekrachtigen, is niet onbelangrijk, maar biedt toch niet dezelfde garantie als regeling bij wet. Tussentijds ontslag kan slechts op daarvoor genoemde gronden, ontleend aan de Rechtspositie reglement rechterlijke ambtenaren, maar ware het niet beter geweest hiervan de interpretatie over te laten aan bijvoorbeeld het College Beroep Bedrijfsleven (CBB)? Wellicht kan de regering toch nog eens aangeven waarom de aldus ontworpen tuchtgerechten voldoen aan de norm van artikel 6 EVRM. Het is ons bekend dat er in de Europese jurisprudentie wezenlijk belang wordt gehecht, in verband met de toetsing aan artikel 6, aan de aanwezigheid, ergens in de procedure, van de mogelijkheid om een zaak voor te leggen aan een onafhankelijke rechter, zoals hier het CBB. Maar dat argument voert de regering niet aan, omdat zij kennelijk van mening is dat artikel 6 vooruitwerkt in de tuchtrechtelijke fase en dat die tuchtrechten op zichzelf al die toetsen moeten kunnen doorstaan. Daarom stel ik deze vraag nog een keer.

Ten slotte is het duidelijk dat tuchtrechtspraak door de wetgever al zeer lang is toegestaan. Dat is ruim 50 jaar geleden zo gedaan, omdat tot dan toe economisch orderingsrecht van dit type vooral privaatrechtelijk werd gehandhaafd. De regering beschrijft dat nog eens in haar memorie van antwoord. Strafrechtelijke handhaving werd echter de regel in 1950. Nu dit wetsvoorstel dat tijl wil keren, is het voor ons van belang de hierboven genoemde wat principiële kanten van de handhaving van rechtsvoorstellen in de pbo-sfeer aan de regering voor te leggen. Wij hopen dat de beantwoording meer inzicht kan verschaffen in wat de regering uiteindelijk voor ogen staat, zodat wij onze twijfels terzijde kunnen schuiven.

Wij zouden onze twijfels zeker terzijde kunnen schuiven, wanneer de regering de volgende toezeggingen kon doen. Kan er een nieuwe afweging worden gemaakt -- eventueel leidend tot wetsherziening -- tussen handhaving via bestuurlijke boetes of, indien het wetsvoorstel daartoe is aanvaard, door OM-afdoening en handhaving via tuchtgerecht? Kan er volgens de regering tussen nu en de ommekomst van de eerste zittingsperiode van de tuchtgerechten, dus uiterlijk zes jaar, een nieuw moment van afweging komen, waarop er wordt gekeken of wij het via tuchtgerecht moeten doen of dat het, gelet op de voortgang der tijden en de opgedane ervaringen, toch beter is om het via bestuurlijke boetes te doen?

Mijn tweede vraag betreft de boetes. Acht de regering het niet ook wenselijk dat verevening of compensatie aan de orde komen voor sectoren waarvan al op voorhand vaststaat dat zij de rechtshandhavingskosten nimmer uit de boetes kunnen opbrengen, terwijl andere sectoren dat wel kunnen?

Het lijkt bovenal gewenst dat de regering nog eens uiteenzet wat volgens haar, ook in onderscheid met de andere openbare lichamen voor beroep, de betekenis is van de invulling van autonomie door bedrijfslichamen. Betreft dit het regelen van interne zaken zoals bij gilden het geval was of is de medebehartiging van het algemeen belang ook nog belangrijk?

*N

Minister **Donner**: Voorzitter. Ik dank de leden, in het bijzonder de heren Rosenthal en Dölle, dat zij mij de gelegenheid bieden om hier nog eens ten principale het idee van de publiekrechtelijke bedrijfsorganisatie te verdedigen. Ik wil rechtvaardigen dat het hier een algemeen belang betreft en dat dit is verweven met het functioneren van een sector. Ik kan op de vraag waar de heer Dölle mee begon en mee afsloot, antwoorden dat hij het idee dat het bij de handhaving slechts om een eng sectoraal belang gaat niet in zijn juiste proporties ziet. Het algemeen belang rechtvaardigt dat dit wordt geregeld en het rechtvaardigt dat hier overheidstaken van worden gemaakt. Het gaat om publiekrechtelijke overheidsmacht die wordt toegeedeeld aan bepaalde lichamen.

Het is onjuist, zoals de heer Rosenthal doet, om te zeggen dat territoriale bestuursorganen, zoals gemeenten en provincies, tot overheid moeten worden benoemd en dat functionele overheidslichamen, zoals publiekrechtelijke bedrijfsorganisaties, niet echt als overheid kunnen worden bestempeld. Wij geven aan de burgers in een bepaald gebied gemeenschappelijk overheidsmacht en regelende bevoegdheid omdat zij in dat gebied wonen. Op de zelfde wijze kunnen wij de genoten in een bepaalde beroepsgroep of andere groepen die functioneel met elkaar zijn verbonden overheidsmacht geven om in het belang van de sector, dat is verweven met het algemeen belang, regels te stellen en om die te handhaven. Ik wijs erop dat de Nederlandse bestuurlijke traditie is begonnen met de waterschappen. Een waterschap is ook een functioneel overheidslichaam dat is belast met regelende en verordenende bevoegdheden en met handhaving.

De heer **Rosenthal** (VVD): In mijn bijdrage in eerste termijn wilde ik nou juist duidelijk te maken aan de minister dat ik op dit ogenblik geen behoefte heb aan een principiële discussie met hem over de voors en tegens van de pbo. Hierdoor zouden wij namelijk dit wetsvoorstel, dat ik maar even "for the sake of the argument" als een technisch wetsvoorstel heb betiteld, verheffen tot een principieel wetsvoorstel waarbij het pbo-bouwwerk in volle luister nog eens extra wordt opgetuigd. Dat gaat de VVD-fractie een bruggetje te ver. Ik vraag de minister om zich te beperken tot de thematiek waar het nu om gaat en om niet over de boeg van dit wetsvoorstel de discussie aan te gaan die inderdaad eind jaren negentig nog ten principale is gevoerd.

Minister **Donner**: Het is mijns inziens inderdaad onterecht om de discussie over de publiekrechtelijke bedrijfsorganisatie ten principale te voeren in dit verband. De discussie hierover is namelijk onder een Paars bewind gevoerd met mijn ambtsvoorgangers van liberale huize, de heer Korthals en mevrouw Jorritsma. Zij hebben uiteindelijk het heil van deze figuur ingezien na enkele bedenkingen te hebben gehad.

De heer **Rosenthal** (VVD): Nu de minister liberale bewindslieden uit de vorige perioden noemt, rest mij te

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

zeggen dat het mij interessant voorkomt dat hij die uit een bepaalde denominatie en stroming binnen de christen-democratie komt, zo apert euforisch is over het typisch katholieke leerstuk van de publiekrechtelijke bedrijfsorganisatie. Dan zijn wij mijns inziens wel rond in stromenland.

Minister **Donner**: Dat is niet helemaal het geval, want u vergeet de nu door mij verdedigde soevereiniteit in eigen kring.

De heer **Rosenthal** (VVD): Maar de minister weet minstens net zo goed als ik dat de kwestie altijd is geweest hoe die zich zou verhouden tot de publiekrechtelijke bedrijfsorganisatie. Voor de subsidiariteit van de katholieken was het natuurlijk veel duidelijker en simpeler.

Minister **Donner**: Daar ben ik het mee eens, maar ik haal dergelijke oude koeien liever niet uit de sloot. De verschillen tussen subsidiariteit en soevereiniteit in eigen kring zijn minder subtiel dan ze lijken. De soevereiniteit in eigen kring deed inderdaad de vraag rijzen of daar überhaupt overheidsmacht aan kon worden toegevoegd. Ik wijs er dan ook op dat wij het nu in het kader van de publieke bedrijfsorganisatie over de tuchtrechtspraak hebben. Die is niet ten principale aan de orde, maar toch sluit die aan bij de inhoud van het Hoofdlijnenakkoord van het kabinet. Wij lopen volgens dat akkoord namelijk vast als wij alleen maar uitgaan van een scheiding tussen de overheid en de markt bij het functioneren, het handhaven, het belichamen en het institutionaliseren van algemene belangen. Er staat in dat andere instellingen tussen de klassieke overheid en de handhavende instanties algemene belangen kunnen behartigen. Ik laat in het midden of de publieke bedrijfsorganisatie anders vormgegeven moet worden, maar in ieder geval berust zij op de gedachte dat er overheidsmacht kan zijn en dat publieke belangen wel degelijk geïnstitutionaliseerd kunnen zijn.

Ik herhaal dat het mijns inziens meer gaat om de vraag of wij naast territoriaal overheidsgezag ook functioneel overheidsgezag hebben. Zo is het loodswezen ook publiekrechtelijk georganiseerd. De keuze voor een dergelijke organisatievorm ligt hieraan ten grondslag en daarom bestrijd ik de uw initiële vraag of wij geen procedures aan het perfectioneren waren. Na de herziening van de PBO-structuur en de verworven inzichten gedurende de 50 jaar dat die structuur bestaat, is het gerechtvaardigd om de procesregelingen en het functionerende tuchtrecht ook te herzien en die niet te laten bij het oude. Dat is meer dan perfectioneren. Het is namelijk ook het bijwerken van die regelingen. Ik erken dat de keuze voor het tuchtrecht mede berust op een historische ontwikkeling. U hebt verwezen naar een gerenommeerd handboek. Ik geloof dat ik herken naar welk handboek u hebt verwezen. Dat is wel in een ander tijdsgewricht geschreven dan dat waarin de herziening van de publiekrechtelijke bedrijfsorganisatie aan de orde is. Ik denk toch nog steeds dat keuze voor het tuchtrecht verantwoord is. Hiermee ga ik in wezen in op de vraag van de heer Dölle.

Hij noemde uit het handboek het motief van de loyaliteit van de bedrijfsgenoten. Zonder meer heeft dat in de

geschiedenis een rol gespeeld. Het is echter nooit het enige motief geweest. Het is ook niet het enige motief voor het instellen van tuchtrecht. Tuchtrecht kan om verschillende motieven worden ingesteld. Één motief is dat het recht dat gehandhaafd moet worden, niet uitsluitend het recht kan zijn zoals dat op papier is gezet, maar ook mederegels van behoren omvat die men in een beroepsgroep weet en die men daar dient te kennen. Ik wijs in dit verband op de medische wereld.

Binnen de PBO-structuur heeft altijd voor het tuchtrecht gepleit de gedachte dat men handhaaft in het kader van een bepaalde sector en dat derhalve de omgeving van die sector dient te worden meegewogen, zowel bij de keuze van de beslissing over de vervolging als bij de wijze waarop de verordeningen gehandhaafd moeten worden, juist omdat die verordeningen door de beroepsgroep zelf zijn opgesteld. Het is een algemeen belang dat een sector op een bepaalde wijze bestuurd kan worden en dat er bepaalde regels worden gehandhaafd. Vervolgens brengt de aard van die regels mee dat de vraag of daaraan voldaan is, mede beoordeeld wordt door beroepsgenoten die de situatie in de sector kennen. Het is dus mede een vraag van beoordeling. De voorzitter zou met het opleggen van een bestuurlijke boete hebben kunnen volstaan als de beoordeling over de vervolging alleen een beleidsbeslissing was. Dan is de vraag aan de orde of het overgaan tot vervolging past in dit kader. Vervolgens zal de beoordeling plaatsvinden aan de hand van de criteria die voor bestuursbeslissingen gelden.

Het tuchtrecht heeft altijd gestaan tussen het strafrecht en andere vormen van handhaving. Het gaat om het strafrechtelijk handhaven van normen, maar daarin zit ook besloten de beoordeling vanuit de normatiek vanuit de omgeving zelf. Daarom was er in de PBO vanouds de mogelijkheid dat de officier van justitie kon besluiten dat een zaak niet tuchtrechtelijk maar strafrechtelijk zou worden afgedaan. Kortom, er was een samenloop van tuchtrecht en strafrecht tegelijkertijd. Dat wordt met deze regeling zeer sterk teruggedrongen. Daarom is ook de bevoegdheid van de officier van justitie op dat punt teruggedrongen. Het blijft echter wel degelijk mogelijk dat er een deel strafrechtelijk gehandhaafd kan worden. De vervolgingsbeslissing moet niet primair een beslissing zijn die genomen wordt vanuit een bepaalde opvatting over het belang van de beroepsgroep of over de wijze waarop een sector moet functioneren, maar ook vanuit het algemeen belang bij een uniforme strakke handhaving ter bescherming van bepaalde belangen. Dat kan bepalend zijn om te kiezen voor het strafrecht.

Waar er hier al sprake is van tuchtrecht en strafrecht, moeten wij niet een derde systeem – de bestuursrechtelijke handhaving – erbij halen. Dat zou drie verschillende systemen van handhaving betekenen. Dat is een overdaad die te barok wordt en derhalve maar beter teruggedrongen kan worden. Nogmaals, het is ook een principiële keuze om juist vanuit het algemeen belang de mogelijkheid te bieden om te kunnen kiezen voor tuchtrechtelijke handhaving.

Er is gevraagd, of de voorzitter bij het aanbrengen van zaken bij het tuchtgerecht ook oog zal hebben voor andere belangen dan het enkele sectorbelang. Ik denk dat dit inderdaad het geval is omdat de taak van de voorzitter

in dezen medebepaald wordt door zijn wettelijke opdracht, namelijk het belang van handhaving van een verordening. De verordening wordt door het schap zelf vastgesteld en derhalve zullen de belangen door het schap zelf worden gedragen. De voorzitter zal zijn beleid voor de handhaving tegenover het bestuur dat zelf de verordening heeft vastgesteld, moeten verantwoorden. Derhalve mag ik aannemen dat de handhaving in dienst zal staan van de belangen die in een verordening worden belichaamd. Anders zal het bestuur daarop de voorzitter aanspreken. Men dient dan ook het probleem te onttrekken aan de tegenstelling tussen sector- en algemeen belang. Het sectorbelang is hier namelijk algemeen belang. Het betreft alleen bepaalde beroepsgroepen. Ook bij de waterschappen zijn alleen de ingelanden betrokken bij de besluitvorming, omdat alleen zij geraakt worden door de bindende kracht van de besluiten.

De heer Rosenthal heeft een vraag gesteld over het verscherpte toezicht. Hierbij denk ik aan het argument waarom je op dit terrein niet kunt volstaan met alleen het opleggen van bestuurlijke boetes. Een van de voordelen van het tuchtrecht is dat er gradaties alsmede verschillende middelen zijn. Er is bij het tuchtrecht het verscherpte toezicht mogelijk. Bij alleen de bestuurlijke boete wordt de hele handhaving gereduceerd tot financiële prikkels. Het voordeel hier is echter dat een meer genuanceerd instrumentarium geldt. Dat instrumentarium is niet in strijd met de idee van de loyaliteit van de bedrijfsgenoten, want nogmaals: de loyaliteit van de bedrijfsgenoten vergt nu eenmaal dat erop wordt toegezien dan men zich houdt aan de verordening die mede in het belang van de bedrijfsgenoten zelf is opgesteld. Loyaliteit is een term die in het handboek voorkomt. Tegenwoordig zou men eerder spreken van betrokkenheid. De betrokkenheid van de bedrijfsgenoten maakt nu eenmaal dat het terecht is dat de handhaving door de bedrijfsgenoten zelf gestalte wordt gegeven. Dat versterkt naar mijn mening de binding.

De heer **Rosenthal** (VVD): Voorzitter. Wat de minister nu zegt vind ik zinnig: laten we in dit tijdsgewricht loyaliteit maar betrokkenheid noemen. Toch houd ik hem voor dat de vragen die ik hem heb gesteld, zowel de eerste als de nog te beantwoorden tweede, zien op het lichte vermoeden mijnerzijds dat dit stelsel wel eens zou kunnen leiden tot een toename van spanningen tussen bedrijfsgenoten. Daar gaat het mij nu om. Met de minister onderken ik dat de tuchtrechtspraak gradaties kent en dat daarbij bijvoorbeeld de verscherpte controle mogelijk is. Tegelijkertijd hoopt de minister op toenemende betrokkenheid van de beroeps- c.q. bedrijfsgenoten bij dit bestel. Deze opzet kan er evenwel ook toe leiden dat de spanningen binnen een bepaalde kolom of een bepaalde beroepsgroep eerder zullen verscherpen dan afnemen.

Minister **Donner**: Tot op zekere hoogte is het altijd mogelijk dat bij de vaststelling van een verordening tegenstellingen ontstaan. Een verordening kan met een controversiële discussie tot stand komen. Dat kan van invloed zijn op de handhaving, omdat leden ertegen waren en zij zich niet aan de verordening willen houden. De vraag is dan wel of de handhaving als zodanig de tegenstelling creëert. Het bekendste geval is dat van boer

Koekoek. Het ging er daarbij om dat de politie de verordeningen van het Landbouwschap ging handhaven. Dat gaf de doorslag. Hierbij speelden dus de organen van de publieke overheid een rol. Op de voorgestelde wijze maakt de handhaving het juist mogelijk om rekening te houden met de spanningen binnen een beroepsgroep. Daarbij dienen de grenzen van het algemeen belang in acht te worden genomen.

Wat betreft de wijze van financiering merk ik op dat wanneer ik de opbrengst van de boetes niet ten gunste zou brengen van de handhaving de situatie ontstaat dat alle beroepsgenoten belast worden voor de handhaving, terwijl de boetes ten aanzien van de overtreders die de handhaving nu juist nodig maken, in de algemene middelen vloeien. Het effect van de nu gekozen opzet is, dat als het goed gaat de kosten van handhaving gedragen worden door degenen voor wie de handhaving juist nodig is, namelijk de overtreders. Derhalve zal dat bijdragen aan het verminderen van de spanningen op dat terrein. Er zijn wel voorzieningen getroffen om te voorkomen dat het schap zelf gaat verdienen aan de handhaving. Anders zou er mogelijk een probleem ontstaan, zij het dat er ook dan weer sprake is van de betrokkenheid van het bestuur van het schap. In ieder geval zal zoiets niet opgelost worden door de figuur van de bestuurlijke boetes, aangezien de opbrengst dan evenzeer bij het bestuur terecht komt.

De heer **Dölle** (CDA): De redenering die u volgt zou dan ook indiceren dat bij uitstek het opleggen van boetes tot 25.000 euro vanuit het doel om zo weinig mogelijk als branche zelf de lasten te dragen, voor de hand zou liggen, boven bijvoorbeeld maatregelen zoals ondertoezichtstelling. Dus het voordeel van tuchtrechtspraak dat die een genuanceerd scala kent van reacties wordt daarmee dan ook weer wat gerelativeerd.

Minister **Donner**: Ik geef u toe dat dit risico er in zit. Daarom is het mijns inziens ook terecht om tot een evaluatie te komen na een zekere tijd. Als in de praktijk zou blijken dat de hoogte van de boetes daarbij mede van invloed is, dan ga ik ervan uit dat het CBB de controle uitoefent die nodig is. Dergelijke waarborgen zijn dus wel degelijk aanwezig. Kortom, ik meen dat het gekozen systeem de spanningen minder zal doen zijn, omdat het de lasten van degenen die niet overtreden vermindert.

De heer Dölle heeft gevraagd of wanneer het er niet uit gehaald kan worden, handhaving dan niet gezien moet worden als een kwestie van algemeen belang dat je zou moeten verevenen. Wat dit betreft is de gangbare praktijk gevolgd dat het tuchtrecht in wezen door de beroepsgenoten zelf gedragen wordt, ook omdat het hierbij gaat om kosten van de sector die terecht op de eigen productie drukken. Als er echt een structureel probleem door zou ontstaan, is dat iets waar ik gaarne bij de evaluatie naar zal kijken. Ingevolge artikel 139 van de wet inzake de bedrijfsorganisatie moet er al na vier jaar verslag uitgebracht worden aan de Staten-Generaal waarbij ingegaan wordt op de doelmatigheid en de doeltreffendheid van het functioneren van de bedrijfslichamen.

Verder heeft de heer Dölle gevraagd of artikel 6 van het EVRM is gewaarborgd in deze opzet. Puur op

basis van de jurisprudentie van het Hof kun je constateren dat het feit dat het beroep ligt bij het CBB, maakt dat is voldaan aan de eis van artikel 6. Ik zou wat dat betreft echter verder willen gaan. In de vraag van de heer Dölle ligt tot op zekere hoogte namelijk het foute beeld besloten, dat deskundigheid bij een beroepsgroep tot verminderde onafhankelijkheid zou leiden. Ik zou dat beeld willen bestrijden. Dat beeld volgend, zouden rechters dus nooit door rechters beoordeeld kunnen worden omdat ze te betrokken zijn bij de beroepsgroep rechters als zodanig. Mensen uit de betrokken groep kunnen beoordelen wat de normatiek en de gewoonten in deze sector zijn. De onafhankelijkheid is de onafhankelijkheid van de belangen van de twee partijen die erbij betrokken zijn. Dat wordt in die zin gewaarborgd door de deskundige rechters die er zitten. Los van de vraag over het College van Beroep voor het bedrijfsleven, meen ik dat er op dit punt voldaan is aan de onafhankelijkheid. Ik meen dat de rechtsgang zoals deze nu wordt voorgesteld in het wetsvoorstel, getoetst is aan de jurisprudentie van artikel 6 EVRM. Ik verwijs in dit verband ook naar de zaken Lecomte, Van Leuven en De Meijere tegen België, waarin het Hof zich uitgelaten heeft over dit soort procedures. Daaraan wordt voldaan.

*N

De heer **Dölle** (CDA): Mevrouw de voorzitter. Ik ben blij dat de regering benadrukt dat de handhaving van verordeningen in autonomie om meer gaat dan sectoraal belang. Ik moet daaraan toevoegen dat bepaalde passages in de toelichting, die ik genoemd heb, bij mij een andere indruk vestigen. Door de wijze waarop het nu wordt geformuleerd is helder dat het idee dat de PBO mede gericht is op en onder hypotheek ligt van de behartiging van het algemeen belang, ten volle wordt gehandhaafd door de regering.

Mijn volgende punt betreft de voorzitter. Ik heb dit punt wellicht te weinig benadrukt. Er werd tot nu toe gehandhaafd door het OM. Er moeten redenen zijn om acceptabel te maken waarom we de weg van handhaving door het OM verlaten. Ik weet dat het OM slecht of bijna niet kon handhaven, maar er moeten meerdere redenen zijn. Mijn vrees was de opportuniteit van vervolging. Als de voorzitter de afwegingen gaat maken, weliswaar in verantwoordelijkheid tot het bestuur, dat zouden anders dan bij het OM de derdebelangen kunnen wegzakken. Ik begrijp dat de regering vertrouwt dat voorzitters en besturen de afweging van belangen uit zichzelf meenemen. Dit getuigt in ieder geval van een optimistisch mensbeeld.

Ik heb begrepen dat de regering bereid is om bij de wettelijk verplichte evaluatie het punt van de bestuurlijke boetes mee te nemen. Zou de minister nog eens willen kijken naar de afweging tuchtrechtspraak tegenover bestuurlijke boetes of een afdoeningbeschikking van het OM? De minister heeft aangegeven waarom hij kiest voor tuchtrechtspraak. Ik verwijs naar het SER-advies. De SER vroeg zich ook af of bestuursdwang, privaatrechtelijke handhaving of bestuurlijke boete wellicht een alternatief was. De afwijzing van de bestuurlijke boete was indertijd vooral gelegen in het feit dat met de bestuurlijke boete te weinig ervaring was opgedaan. Dat is door het tijdsverloop nu anders. Ik vraag

de regering om bij de verplichte evaluatie op nog eens terug te komen op de vraag of het zaak is om de tuchtrechtspraak door te zetten of onder invloed van opgedane ervaringen met bestuurlijke boetes en dergelijke een andere afweging te maken.

Het laatste punt betreft het EVRM. De minister benadrukt terecht dat het CBB een onafhankelijke rechter is. Wij hebben dat ook gezegd. Wij waren niet zozeer van mening dat deskundigen niet betrokken zouden mogen worden bij het oordeel over deskundigen. Wij vroegen ons meer af of de tuchtgerechten niet zeer sterk gebonden zijn aan de besturen van de schappen.

De enige "waakhond" is de minister die het voorzitterschap moet bekrachtigen. Voor het overige zijn de aanstelling, de salariëring en dergelijke niet formeel wettelijk geregeld. Ik vraag mij af of er een aanvaardbare mate van distantie is tussen de rechters van de tien, twaalf gerechten en de besturen. Wellicht heb ik het antwoord van de minister niet helemaal goed tot mij laten doordringen. Kan hij aangeven waarom naar zijn mening de salariëring bij SER-verordening, aanstelling voor zes jaar door de besturen, benoeming van de voorzitter door het bestuur op voordracht, bekrachtigd door de minister verenigbaar is met het begrip "onafhankelijk van de besturen".

*N

Minister **Donner**: Mevrouw de voorzitter. Ik ben blij dat ik een aanvulling heb kunnen geven op de toelichting bij de passages waarop de heer Dölle heeft gewezen. Ik meen niet dat zij geheel strijdig waren, maar de ontwikkeling gaat door. Het voordeel van verdediging van dit wetsvoorstel door opeenvolgende regeringen is dat er sprake is van een zeker voortschrijdend inzicht, waardoor het wetsvoorstel uiteindelijk een veel breder draagvlak heeft dan aanvankelijk denkbaar was.

Ik geef toe dat de verschuiving van het OM inzake het voorzitterschap een punt is bij de afweging van de tuchtrechtspraak waardoor de vervolgingsbeslissing niet langer objectief juridisch is, althans uit een oogpunt van handhaving. De opportuniteit kan in zekere zin meegewogen worden door de voorzitter. Als dat de enige reden is voor de tuchtrechtspraak en de beoordeling van de normen niet mede een factor is, dan kan dat een argument zijn voor bestuurlijke boete. Je zou daarop sneller terug moeten komen. Ik heb erop gewezen dat het voordeel van tuchtrechtspraak is dat het een breder instrumentarium biedt. Ik zeg gaarne toe dat bij de evaluatie opnieuw bezien zal worden in hoeverre het instrumentarium echt gebruikt wordt, zinvol is en een verrijking is van de handhaving. Als dat niet het geval is, moet nagegaan worden of niet eerder gekomen kan worden tot een bestuurlijke boete, zoals die reeds bestaat.

De verschuiving van het voorzitterschap zou getuigen van een optimistisch mensbeeld, omdat wordt uitgegaan van de gedachte dat het bestuur van het schap en de voorzitter ook met derde belangen rekening houden. Uiteraard heb ik een optimistisch mensbeeld, want het Gereformeerde mensbeeld is optimistisch. Het getuigt niet alleen van optimisme, maar berust op het feit dat de voorzitter belast is met de handhaving van verordeningen die vastgesteld zijn door het bestuur vanuit de

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

verschillende belangen die daarbij betrokken zijn. Ik ga ervan uit dat die voorzitter bij de verantwoording van zijn beleid geweest zal worden op de verschillende belangen achter de verordening.

Bij de evaluatie zal nagegaan moeten worden in hoeverre derde belangen die niet vertegenwoordigd zijn in het schap geschaad worden door deze wijze van handhaving. Dat is een punt dat hout snijdt. Ik heb het dan over belangen die geen stem hebben in het proces van besluitvorming over de verantwoording en geen stem hebben bij de verantwoording van de besluiten. Daarop houdt de minister toezicht.

De heer **Rosenthal** (VVD): Net op de valreep doet de minister in tweede termijn een uitspraak die precies aangeeft waar de pijn met betrekking tot de PBO zit: die derden. Hij erkent dat aspect dus wel. Via een heel grote cirkel komen wij dan toch weer terug bij de vraag naar de kwaliteit van het PBO-bouwsel als geheel. Dit punt kun je veralgemeniseren naar alle andere punten rond de PBO.

Minister **Donner**: Dit punt hangt samen met bestuurlijke beperkingen. Dat is vergelijkbaar met een territoriaal ingedeeld bestuur, dat doorgaans geen rekening houdt met de bevolking die buiten dat gebied woont en dus geen stem heeft in de besluitvorming. Hetzelfde geldt voor het nationale niveau, waarbij er grensoverschrijdende effecten zijn van besluitvorming. Idem dito is er bij functionele organen het risico dat personen die niet functioneel zijn betrokken bij de besluitvorming, te veel lasten moeten dragen. Dit verschijnsel is eigen aan elke bestuurlijke indeling en niet specifiek aan de PBO. Uiteraard moet dit meespelen in de afweging om het wel of niet te doen.

De heer **Rosenthal** (VVD): Wij praten langs elkaar heen. Het gaat mij juist om de omgekeerde redenering, dat er mensen gedwongen binnen de PBO worden gebracht. Zo krijgen zij te maken met publiekrechtelijke verordeningen binnen het schap en met zaken als tuchtspraak, terwijl zij eigenlijk vinden dat zij in dat schap niets te zoeken hebben.

Minister **Donner**: Dat klopt, maar dat geldt ook voor iemand die zich binnen een gemeente vestigt en te maken krijgt met de gemeentelijke verordeningen. Wellicht is hij van mening dat die niet voor hem omdat hij daar niet werkt. Zo'n persoon heeft de keuze om daar te gaan wonen. Bij een PBO gaat het om de keuze om een bepaald beroep uit te gaan oefenen, die met zich meebrengt dat men daardoor valt onder een bepaald bedrijf- of productschap. Het algemeen belang vergt dat degenen die betrokken zijn bij dat beroep door algemene wetgeving worden gedwongen om in dat beroep mee te werken. In die zin zijn er nog andere figuren denkbaar, die wij nog niet hebben gebruikt.

De heer **Rosenthal** (VVD): De minister toont zich een overtuigd corporatist; dat mag. Dit betekent dat ik de

evaluatie met belangstelling afwacht en dan zal terugkomen op deze thematiek in een breder verband.

Minister **Donner**: De heer Rosenthal probeert nu met zijn woordgebruik het in een bepaalde hoek te zetten. Mij gaat het niet om het corporatisme, maar om functionele overheden naast territoriale overheden. Waterschappen zijn ook geen corporatisme; deze kennen wij al sinds eeuwen in Nederland. Ik kan andere schappen evenzeer als voorbeeld geven. Op een aantal terreinen zullen wij bij het toedelen van bevoegdheden vaker een keuze moeten maken tussen een territoriaal en een functioneel bestuursorgaan. Dit valt niet per definitie samen met de discussie over het corporatisme.

De heer **Rosenthal** (VVD): Dit impliceert voor mij ten principale dat de discussie over dit onderwerp nog eens stevig moet worden gevoerd. Het gaat daarbij om het verschil tussen enerzijds gemeenten, provincies en Rijk en anderzijds de functionaliteit van de schappen.

Minister **Donner**: Ik ben het met de heer Rosenthal eens dat wij die discussie voortdurend moeten voeren. Hij noemt echter alleen de territoriaal ingedeelde bestuurlijke overheden, waaraan hij kennelijk een kwalitatief andere betekenis toekent dan aan functioneel toegeedeelde overheden. Naar mijn idee gaat het in beide gevallen om hetzelfde. Ik ben echter gaarne bereid om daarop op een gelegen moment, eventueel wel of niet in deze Kamer, door te praten.

Ten slotte kom ik bij onafhankelijkheid van de tuchtgerichten, waarover wordt gesproken in artikel 6. De salariëring vindt plaats op basis van een SER-verordening. Dat is dus een heel ander orgaan dan de productschappen zelf. De benoeming geschiedt inderdaad door het bestuur, in het geval van de voorzitter met bekrachtiging van de minister. De benoeming van rechters geschiedt eveneens door de kroon, maar dat maakt deze rechters niet minder onafhankelijk, want onafhankelijkheid heeft ook betrekking op de afzetbaarheid van rechters gedurende een bepaalde periode. Nogmaals, ik denk niet dat het zinvol is om al deze elementen erbij te nemen, omdat uit de jurisprudentie van het Europees Hof blijkt dat de procedure als geheel wordt genomen bij de toetsing van artikel 6. Als er in de eerste fase eventueel al bedenkingen zijn, dan wordt dat goedge maakt door de inschakeling van het College van Beroep in de tweede fase.

De heer **Dölle** (CDA): Dat laatste ben ik geheel met u eens, want ook ik heb de Europese jurisprudentie zo opgevat. Men deed mij echter de suggestie dat men vond dat ook de eerste fase daaraan volledig voldeed. Het debat daarover hoeven wij echter niet voort te zetten, want dat is een andere zaak.

Minister **Donner**: Ik denk dat op dit punt zowel de vraag als het antwoord duidelijk is. Ik dank de Kamer dat ik dit wetsontwerp op deze wijze heb mogen verdedigen.

De **voorzitter**: De Kamer dankt de minister voor zijn reactie, ook in tweede termijn.

***

De beraadslaging wordt gesloten.

Het wetsvoorstel wordt zonder stemming aangenomen.

De vergadering wordt enkele minuten geschorst.

*B

!Onderwijs, Cultuur en Wetenschap!

Aan de orde zijn:

- de voortzetting van de behandeling van het wetsvoorstel **Vaststelling van de begrotingsstaat van het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (VIII) voor het jaar 2004 (29200-VIII, onderdeel WHO)**;

- de voortzetting van het **debat wetenschapsbeleid, kenniseconomie en ICT**.

De beraadslaging wordt hervat.

*N

Minister **Van der Hoeven**: Ik stel het bijzonder op prijs dat wij vanavond hier dit debat met u mogen hebben. Ik kan mij nog heel goed herinneren dat uw vaste commissie ongeveer anderhalf jaar geleden in september op werkbezoek was bij het ministerie van OCW en dat toen al gezegd werd: eigenlijk zouden wij toch eens wat diepgaander moeten praten over dit soort zaken. Ik zie de heer Woldring kijken, hij was er toen bij en mevrouw Dupuis volgens mij ook. Het is goed dat u dit georganiseerd hebt en dat u ons daarvoor hebt uitgenodigd, want zo zitten de verhoudingen in elkaar.

Voorzitter. Europa heeft de ambitie om de meest competitieve en dynamische kenniseconomie ter wereld te worden. Dat willen wij graag en dat hebben wij met elkaar afgesproken in Barcelona. Nederland wil uiteindelijk binnen Europa een koppositie innemen. Dat kan alleen als wij investeren in onze eigen kennisinfrastructuur om ervoor te zorgen dat deze in ieder geval tot de besten van Europa behoort. Dan moet je boven het maaiveld uitsteken en dat is een forse ambitie. Daar willen wij voor gaan en daar investeren wij ook in. Ik noem twee zaken: de 800 mln van Basic en de kennisenveloppe, geld dus. Mevrouw De Rijk vraagt wat het kabinet nu eigenlijk wil en zij verwijst naar de bezuinigingen op de universiteiten. Als je alles bij elkaar optelt en kijkt naar de schattingen van de totale onderzoeksuitgaven voor R&D, dan blijkt dat er na een daling onder de vorige kabinetten nu sprake is van een stabilisatie of van een lichte stijging. Dat is met name te danken aan de extra investeringen zoals Basic en de kennisenveloppe. Als je alles bij elkaar optelt, zie je dat het ook bij de universiteiten zo is. De kennisinfrastructuur die wij hebben, is een goede uitgangspositie om onze ambitie waar te maken. Dan kom ik bij de heer Woldring terecht: het onderwijs is gewoon goed. Bij internationale benchmarks blijkt telkens dat de kennis van Nederlandse

leerlingen internationaal gezien goed tot uitstekend is, terwijl de kosten van onderwijs internationaal gezien laag zijn. Je kunt het ook zo uitleggen dat er gewoon meer geld bij moet, maar je moet ook even naar de verhoudingen kijken. Het onderwijs is effectief en levert goede prestaties. Dat geldt ook voor onderzoek. Zeven van onze universiteiten horen bij de top 20 in de EU als het gaat om impact in wetenschap en technologie. Op een aantal gebieden behoren wij tot de wereldtop. Ik noem natuurkunde, maar ook astronomie, algemene taalwetenschap, psycholinguïstiek. Het rapport van het Nederlandse observatorium voor wetenschap en techniek dat ik het parlement onlangs heb toegezonden, geeft een goed beeld van de sterktes van ons onderzoek en van onze positie.

Ook ten aanzien van de wisselwerking tussen kennisinfrastructuur en het bedrijfsleven is er positiefs te melden. Er werd en er wordt door het ministerie van EZ aan gewerkt. In een aantal gevallen, mevrouw Maas, gebeurde dat samen met OCW. Ik noem bijvoorbeeld de innovatieve onderzoeksprogramma's, technologische topinstituten, ook de stichting technische wetenschappen en de ICES-KIS II projecten. Wij hebben de samenwerking aanzienlijk versterkt en dankzij de inspanning naar elkaar toe, zitten wij ook steeds minder in de ivoren toren. Zo hoort het ook. Het rugbyteam, mevrouw Maas, is dus een team. Welke sport het beoefent, maakt niets uit, maar het is wel een team. Het aandeel van het budget van onze publieke onderzoeksinstellingen dat afkomstig is uit opdrachten van het bedrijfsleven, is bijvoorbeeld internationaal gezien erg hoog. Er is ook niets mis met dat soort contractonderzoek en met opdrachten vanuit het bedrijfsleven. Er komen goede samenwerkingsverbanden tussen bedrijven en universiteiten tot stand. Tegen de heer Schouw zou ik willen zeggen dat dit een goed signaal is, maar wij moeten er wel mee doorgaan. Dat moeten wij verstandig doen en wij moeten niet, omdat wij kennis en innovatie zo belangrijk vinden, het hele bestel maar even op de schop nemen. Ik denk dat wij dan meer zouden beschadigen dan verbeteren. Het komt er vooral op neer, te kijken waar de knelpunten zitten, daaraan te werken en voort te borduren op de sterke punten. Dat lukt je niet als je blauwdrukken maakt of als je vanuit Den Haag maatregelen verzint en die uitvoert.

Dat lijkt daadkrachtig, maar ik denk dat het alleen maar leidt tot bureaucratie en niet tot meer kennis en innovatie. Wij willen de samenwerking en de synergie versterken. Dat kan alleen samen met anderen.

Ik begin met de knelpunten en de punten die wij verder willen versterken. Het onderwijs is goed. De aansluiting tussen de verschillende onderwijssoorten en de doorstroming kunnen echter beter. Het tegengaan van uitval met name in het vmbo en op de ROC's kan ook worden verbeterd. Ook het levenslang bijleren kan beter. De staatssecretaris zal daar straks verder op ingaan. Een ander knelpunt is het aantal bèta's en technici. Het is belangrijk dat wij daar een deltaplan voor hebben gemaakt.

Het verder ontwikkelen van kennis blijft nodig. Men kan niet zeggen dat de beschikbare kennis maar moet worden benut en dat het daarbij moet blijven. Men moet kennis blijven ontwikkelen om ook aan de top die

trekkende schoorsteen zijn werk te kunnen laten doen. Als kennis niet verder wordt ontwikkeld, staat men op een gegeven moment met lege handen.

Wij kunnen uiteraard meer doen. Wij kunnen de dynamiek in het publieke onderzoek vergroten en wij kunnen ervoor zorgen dat sneller ruimte wordt geboden voor nieuwe ontwikkelingen, bijvoorbeeld voor onderzoek dat nieuwe kennisvragen beantwoordt. Wij moeten ervoor zorgen dat het beste onderzoek sneller wordt versterkt en meer armslag krijgt. Op een aantal punten is meer concentratie en focus nodig. Wij moeten kunnen aansluiten op de snelle internationalisering. Soms is inderdaad een kritische massa nodig. Die is essentieel om baanbrekende resultaten te verkrijgen.

Het gaat beter met de benutting van kennis, maar er is toch nog steeds sprake van die Europese paradox. Wij hebben fundamenteel onderzoek dat niet onderdoet voor dat wat in de VS wordt gedaan, maar dat een veel minder effectieve vertaling heeft in de bedrijvigheid en de innovatie van producten, processen en markten. De heer Kleisterlee heeft wel eens gezegd dat het traject van kennis naar kunde naar kassa loopt. Staatssecretaris van Gennip en ik hebben een brief aan het parlement gezonden over technostarters waarin een aantal aspecten op dit punt bij de kop wordt gepakt. Het betreft onder andere het octrooibeleid en het beter mogelijk maken van het starten van een onderneming. Men ziet soms dat een aantal stappen in de keten van kennis naar kunde naar kassa moet worden gezet door de kennisinstellingen. Meer stappen moeten worden gezet door bedrijven en kennisinstellingen samen. Bovendien moet er een aantal stappen worden gezet door de bedrijven zelf, al was het alleen maar omdat het totale bedrag dat bedrijven aan research and development besteden omhoog moet om de concurrentie aan te gaan. Minister Brinkhorst zal straks op dit onderwerp ingaan.

Het gaat echter niet alleen om kassa. Er is onderzoek nodig dat gewoon belangrijk is als cultuurgoed. Wij hebben kennis nodig die ons kan helpen bij het oplossen van maatschappelijke problemen. Ik benadruk dan ook dat wij niet alleen hoogwaardig bètaonderzoek en technologisch onderzoek nodig hebben, maar ook alfa- en gammaonderzoek. Daarvoor is massa vaak minder belangrijk, maar zijn taakverdeling en samenwerking veel belangrijker. Ik ben het zeer eens met de opmerking van mevrouw Dupuis over het discipline overstijgend thematisch onderzoek.

Wij gaan de samenwerking op een aantal punten versterken. Ik noem er een paar. Het gaat om samenwerking tussen onderwijstypen om de overgang tussen verschillende onderwijssoorten, primair, voortgezet en hoger onderwijs, vloeiend te maken. Er moeten dwarsverbanden worden gelegd tussen bijvoorbeeld het algemeen vormend en het beroepsonderwijs. De samenwerking tussen universiteiten en andere publieke onderzoeksinstituten moet worden versterkt om meer massa te kunnen maken in het onderzoek en om discipline overstijgende thema's aan te kunnen. Universiteiten en bedrijfsleven moeten samenwerken. Er moet worden gestreefd naar een betere aansluiting bij de beroepspraktijk. Er moet ook sprake zijn van samenwerking tussen onderzoeksinstituten en bedrijven.

Mevrouw Maas en de heer Schouw spraken over poolen. Het gaat gewoon over clusters, hotspots en het ketendenken. Minister Brinkhorst zal nader op dit onderwerp ingaan.

Bij de samenwerking waar ik op doel, gaat het om het overstijgen van belangentegenstellingen, om het vinden van synergie en om het doen van nieuwe dingen om ook samen focus aan te brengen in de besteding van die schaarse middelen. Het gaat om vele miljoenen, maar het hadden er meer kunnen zijn dus zij moeten goed worden besteed.

Dat proces moet je van bovenaf stimuleren door voorbeelden te geven en door belemmeringen weg te nemen. Dat klopt, dat moet in Den Haag worden gedaan. Uiteindelijk wordt het werk aan de basis verzet, dus in de individuele onderwijs- en onderzoeksinstituten, in de bedrijven, in de gemeenten en in de regio's zelf. Als je samenwerking van bovenaf wilt stimuleren, moet je een samenwerkingsverband tussen de verantwoordelijke departementen starten. In de eerste plaats zijn de departementen van Economische Zaken en van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap verantwoordelijk. Essentieel is dat er één visie is op onderwerpen zoals de verdeling van de onderzoeksmiddelen, de afstand tussen onderzoek en toepassing en de behoefte van en beschikbaarheid aan kenniswerkers. Gedurende de afgelopen maanden hebben collega Brinkhorst en ik in rap tempo ons beleid neergelegd in een aantal nota's. Hij begon met het schrijven van de innovatiebrief. Daarna kwam het wetenschapsbudget uit en weer later ons gezamenlijke Deltaplan. Deze maand verschijnt onze gezamenlijke brief over starters. Daarop volgen het HOOP van staatssecretaris Nijs en een document over de koers van het BVE. Over en weer hebben collega Brinkhorst en ik alsmede beide staatssecretarissen elkaar zowel ambtelijk als politiek betrokken bij de voorbereiding van elk van die stukken. De uitvoering gebeurt op een aantal punten gezamenlijk. Als u de nota's leest, constateert u dat daar de zelfde diagnose en de zelfde visie in staan. Dat hebt u al gezegd.

Ook in het werk aan het onderzoeksbeleid van de Europese Unie trekken wij samen op. Daar kom ik op terug bij de beantwoording van een aantal vragen. Deze samenwerking heeft bijvoorbeeld de Bsik-regeling opgeleverd. Vroeger werd die aangeduid als ICES/KIS-3. Die heeft geleid tot een investering van 800 mln in onderzoeksprojecten waarin nationale en internationale samenwerking, focus en wisselwerking centraal staan. Mevrouw Maas-de Brouwer, dit is een voorbeeld van hoe je die knarsende schakels kunt oliën. In alle fasen van het proces dat al een paar jaar loopt en nog een aantal jaar zal lopen, hebben ambtenaren en bewindslieden samengewerkt. Belangrijker is dat dit heeft geleid tot een goede samenwerking met de andere betrokken departementen.

De heer **Schouw** (D66): Voorzitter. Ik wil hierover een verhelderende vraag stellen. Ik vind het prachtig om te zien en te horen hoe goed de samenwerking verloopt. Dit is mijns inziens een voorbeeld voor de rest van de mensen van het kabinet. Zijn er ook punten waartegen vanuit de onderwijshoek anders wordt aangekeken dan vanuit de economische hoek?

Minister **Van der Hoeven**: Mijnheer Schouw, u moet niet de kat op het spek binden. Daarmee bedoel ik te zeggen dat het ministerie van Economische Zaken natuurlijk ook invalshoeken heeft die verschillen van die van het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. Wij zijn nu juist vanuit die verschillende invalshoeken tot een gezamenlijke visie gekomen. Natuurlijk is dat niet altijd zonder slag of stoot gegaan, maar het is wel gelukt. Dat is volgens mij het belangrijkste. Er zullen nog wel onderwerpen komen waarover wij gezamenlijk moeten praten. Iedereen heeft vanuit zijn of haar eigen discipline een bepaalde invalshoek. In mijn geval gaat "kennis" bijvoorbeeld over het genereren van kennis, terwijl het bij het ministerie van Economische Zaken gaat om het gebruiken van kennis, het laten rollen van kennis, het bedrijfsmatig toepassen van kennis. Daar is niets mis mee. Het is van belang om te weten op welke punten je elkaar tegenkomt. Die hebben wij opgezocht, verkend en neergelegd in de notities. Wij hebben daarbij geen blauwe plekken opgelopen.

Belangrijker is dat dit ook heeft geleid tot een samenwerking met andere betrokken departementen, zoals die van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieu, van Volksgezondheid, Welzijn en Sport en van Landbouw, Natuurbeheer en Voedselkwaliteit. U weet dat de as tussen Duitsland en Frankrijk de motor van de Europese Unie is. Zo is de as tussen de ministeries van Economische Zaken en van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap de motor van de overheid inzake haar inspanning voor de versterking van de kennissamenleving. Wij gaan overigens binnenkort met een aantal collega's in het kabinet over de vergroting van hun betrokkenheid bij het werk aan innovatie en bij het Innovatieplatform praten, mijnheer Woldring. Op die manier komt de door u gevraagde verbreding tot stand.

U kunt natuurlijk ook vragen om één dikke nota, omdat u dat liever hebt. Wij hebben besloten om daar niet aan te beginnen.

De nota's zijn namelijk voor een deel toegesneden op andere doelgroepen of op andere deelterreinen. Ik weet niet of de heer Woldring wel eens rondloopt in onderwijsland, de grootste klacht die daar door de instellingen wordt geuit met betrekking tot de circulaires is dat zij het hele pak ontvangen en eigenlijk alleen maar willen ontvangen wat echt voor hen bedoeld is. Dat hebben wij nu gedaan. Onze werkwijze is erop gericht om de boodschap daar te laten aankomen waar deze aan moet komen. Dat vergt inderdaad enige coördinatie. Als wij echter zien waartoe het leidt, denk ik dat het alleen maar goed is. De innovatiebrief past dat gemeenschappelijk gedachtegoed toe op innovatie in het bedrijfsleven en binnen het wetenschapsbudget zien wij dat het wordt toegepast op de onderzoeksinfrastructuur.

Dat brengt mij bij het Innovatieplatform. Dat is geen geldverdelmachine. Ook vanmiddag kwamen er vragen in die richting. Het gaat ons erom, de samenwerking tussen overheid, kennisinfrastructuur en bedrijfsleven een stevige impuls te geven. De heer Woldring wees op de platforms die op provinciaal en

interprovinciaal bestaan. Het Innovatieplatform zal een aantal kaders aangeven, maar het werk gebeurt uiteraard in de regio. De samenwerking begint moeizaam op gang te komen. Het is van belang dat innovatieplatforms in de regio's zelf ook initiatieven nemen om ervoor te zorgen dat zij van een aantal zaken op de hoogte zijn. Wij zullen in ieder geval een aantal vergaderingen in de regio houden. Bij die vergaderingen is ruimte voor gesprekken met de regionale platforms.

De heer **Woldring** (CDA): De minister zegt dus toe dat vanuit het landelijk Innovatieplatform initiatieven genomen zullen worden in de richting van de regionale en provinciale platforms?

Minister **Van der Hoeven**: Nee, dat zeg ik niet toe. Ik verwacht dat vanuit de lokale, regionale en provinciale platforms het initiatief wordt genomen in de richting van het landelijk Innovatieplatform. Anderzijds zal het landelijk Innovatieplatform kaders aangeven waarbinnen de regionale platforms hun werk kunnen doen. Een van de dingen die het in ieder geval zal doen, is op locatie gaan vergaderen.

De heer **Woldring** (CDA): De minister laat het initiatief dus over aan de regio's?

Minister **Van der Hoeven**: Het is van twee kanten.

De heer **Woldring** (CDA): Dat is ten dele toch wat ik bedoel. In het Innovatieplatform zelf zal het initiatief genomen worden om die interactie te bevorderen.

Minister **Van der Hoeven**: Dat klopt, de interactie zal worden bevorderd. Er moet echter geen gevoel van top down ontstaan. Dat wil de heer Woldring ook niet, zie ik.

De heer Van Raak heeft gevraagd hoe het zit met die 185 mln. Er is een bedrag van 50 mln gereserveerd voor excellent onderzoek samen met de universiteiten en 60 mln voor het deltaplan bèta en techniek. Die gelden lopen via de begroting van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. Op dit moment is dat nog niet het geval want dat moet nog geregeld worden. Dat gaat binnenkort gebeuren. Het bedrag van 25 mln voor technostarters en het bedrag van 50 mln voor de excellente samenwerking met bedrijven lopen via de begroting van Economische Zaken. Het is de bedoeling dat het geld zodanig wordt ingezet dat het tot goede resultaten leidt.

In het Innovatieplatform zitten topmensen uit grote bedrijven en uit het MKB. Verder zitten er deskundigen in uit de top van de kennisinfrastructuur, de minister-president en de minister van EZ en ikzelf. De minister-president zit voor. Hij heeft wel eens gezet dat het platform een soort ijsbreker is. Het doel is om gezamenlijk strategische plannen uit te werken voor de versterking van de kenniseconomie en eventuele obstakels weg te werken.

Wij hebben tot nu toe twee vergaderingen gehad. Tijdens de eerste vergadering in september is een werkgroep ingesteld onder voorzitterschap van professor Breimer. Die werkgroep heeft een rapport geschreven over de problematiek van de kennismigranten. Dat rapport is in november in het platform besproken en vastgesteld. Het

kabinetsstandpunt in dezen vindt u in de nota Deltaplan die ik in december aan de Kamer heb toegezonden. De bedoeling is, te komen tot één loket en snellere procedures waardoor de kosten van de toelatingsprocedures lager worden en ook de leges omlaag kunnen. Wij praten dan over onderzoekers en studenten. Het is de bedoeling dat de voorstellen er in april 2004 liggen.

Vervolgens is er een werkgroep ingesteld voor de dynamisering van de kennisketen. Die werkgroep staat onder voorzitterschap van de heer Wijffels. Wat heeft die werkgroep opgeleverd? Onder andere de smart mix in het wetenschapbudget. De derde werkgroep wordt voorgezeten door Frans Leijnse. Die werkgroep gaat de innovatie van de beroepskolom te lijf. De vierde werkgroep wordt voorgezeten door de voorzitter van AWT, de heer Sistermans. Deze werkgroep zal de strategische agenda van het platform gestalte geven. Deze werkgroepen hebben twee keer vergaderd. Ik noem ze om aan te geven dat de scepsis die ik vanmiddag af ten toe in de opmerkingen van uw Kamer proefde, eigenlijk niet terecht is.

De heer **Schouw** (D66): Mevrouw de voorzitter. Ik heb ten aanzien van het innovatieplatform geen fundamentele punten van kritiek geuit, maar wel op iets gewezen. Mijn idee was: als ik in het platform zou zitten, zou ik mij de gang van zaken echt aantrekken. Daarbij denk ik allereerst aan de communicatie. De minister vertelt nu het een en ander, maar zij doet dat als het ware vanuit een innerlook. Ik denk echter aan de samenleving. Die heeft met veel aplomb kennisgenomen van het innovatieplatform. Dat was belangrijk omdat het hier zo slecht zou gaan met de economie. De samenleving weet echter niets van wat de minister nu zegt. Daarom vind ik het punt van de communicatie belangrijk.

Verder herinner ik eraan dat ik de suggestie heb gedaan te onderzoeken of een maatschappelijk debat over innovatie zou zijn te entameren. Het innovatieplatform kent thans dus twee tekortkomingen. Graag zou ik zien dat de minister het op dit punt met mij eens was. Het is eigenlijk mijn wens dat zij dit probleem oplost.

Minister **Van der Hoeven**: De opmerking over de communicatie trek ik mij aan. Ik meen dat het van belang is dat wij ervoor zorgen dat de communicatie goed is. Hier heeft u dus een punt. Geen misverstand daarover.

U sprak echter ook over het organiseren van een maatschappelijk debat. Eigenlijk heb ik liever dat het innovatieplatform gewoon werkt en niet een debat organiseert. Ik weet niet hoe collega Brinkhorst hierover denkt, maar ik zie aan zijn gezicht dat hij mijn opmerking deelt. Ik vind dat deze en de Kamer aan de overzijde moeten debatteren over innovatie. Echter, het innovatieplatform moet een strategisch plan maken. Het moet ook werken aan een strategische analyse. Natuurlijk, dat moet het in ieder geval doen. Er moet evenwel daar vooral gewerkt worden. Daar moet men de plannen uitvoeren en daarbij samenwerken met alle andere betrokken actoren. Dit is belangrijker dan dat het innovatieplatform een debat organiseert, maar misschien begrijp ik de heer Schouw niet goed.

De heer **Schouw** (D66): Wij beschouwen het innovatieplatform als een belangrijke motor voor innovatie en verandering. Ik heb echter het idee dat de motor in de bijkeuken staat. Ik heb die graag in de etalage. Het onderwerp is namelijk belangrijk. Verder geldt dat naast de twintig leden van het innovatieplatform er misschien wel 2000 mensen in dit land willen meedenken. Door hen erbij te betrekken krijgt men interactieve besluitvorming en een interactieve samenleving. Daar zijn wij allen voor. Ik wil dus graag dat de mensen hun ideeën ergens kwijt kunnen en dat er met die ideeën iets wordt gedaan, zodat er iets nieuws ontstaat.

Minister **Van der Hoeven**: Maar dan zitten wij wel op dezelfde lijn. Het gaat dus niet om praten over, maar om praten en doen. Ik meen dat wij het met elkaar eens zijn als ik zeg dat dit aan de verschillende deelnemers aan het platform gevraagd mag worden.

Wat uw vraag over de website betreft: 1 maart is zij in de lucht. Ik verwacht dat u op 1 maart meteen nagaat of zij inderdaad in de lucht is. Zo bent u wel.

De heer **Woldring** (CDA): Voorzitter. Het antwoord van de minister van zo-even ging mij net iets te vlug. De minister gaf eigenlijk een korte samenvatting, maar ik heb toch wat meer informatie nodig. De minister zei: in april 2004 liggen de plannen op tafel. Dat hebben wij in de afgelopen tien jaar echter al vele malen gehoord. Daarbij werd weliswaar geen datum genoemd, maar steeds werd gezegd: dan zijn er de plannen. De vraag is: wanneer zijn de problemen adequaat opgelost? Verschillende universiteiten spreken hier al tien jaar over. Te vaak is op de gesignaleerde problemen gereageerd als nu gebeurt. Daardoor kan het antwoord niet meer serieus worden genoemd. Dat is ernstig. Ik bedoel dit uiteraard niet persoonlijk. Dat weet de minister. Ik moet dit echter wel zeggen.

Minister **Van der Hoeven**: Ik vind deze opmerking terecht. Op dit punt hebben wij te maken met een verleden en ik meen dat het van belang is dat in april 2004 een concrete aanpak is opgesteld. Deze formulering is in ieder geval beter dan spreken over een plan. Dat kan vaag geïnterpreteerd worden en dat is absoluut niet ons beider bedoeling. Ik kan evenwel niet zeggen hoe die concrete actie eruit zal zien. Daar houden wij ons nog mee bezig.

Het kabinet en dus ook deze beide ministers hebben hiervoor hun nek uitgestoken.

De heer **Woldring** (CDA): Welke toezegging zou u vanuit uw eigen optiek aan de Kamer willen doen ten aanzien van wat uw streven is?

Minister **Van der Hoeven**: Ons streven moet zijn om in april 2004 een zodanig concrete aanpak te hebben liggen dat dit probleem opgelost is.

De heer **Van Raak** (SP): Ik heb mijn opmerking gemaakt over de webpagina omdat er nog iets achter zit. U heeft het over communiceren. U bent het met de heer Schouw eens

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

dat er beter gecommuniceerd moet worden. Daar kan geen mens tegen zijn. Ik vraag mij echter af of er al iets te communiceren valt. U zegt: in 2004 komen we met een voorstel. Hoe ziet dat er dan uit? Gaan jullie met z'n twintigen iets op papier zetten en kunnen anderen nog deelnemen aan dat debat? Ik ben het van harte met de heer Schouw eens dat het raam moet worden opengezet om ook anderen in de gelegenheid te stellen om mee te debatteren. Kortom, wat krijgen wij in de loop van 2004 nu te zien?

Minister Van der Hoeven: Ik geloof niet dat ik u helemaal begrijp.

De heer **Van Raak** (SP): Komt er een rapport?

Minister Van der Hoeven: Er komt geen rapport. Er lopen twee dingen door elkaar. Allereerst de vraag wanneer de website in de lucht is. Het antwoord daarop is 1 maart 2004. Daarnaast is gevraagd wanneer er iets concreets komt over de aanpak van de leges en de studentenproblematiek. Het antwoord daarop is april 2004. Het is de bedoeling dat er op de website ook informatie komt te staan over de activiteiten van het Innovatieplatform in 2004.

De heer **Van Raak** (SP): Kunt u ons daar al iets meer over vertellen of moeten wij, zoals alle andere Nederlanders, wachten tot 1 maart 2004?

Minister Van der Hoeven: Ja.

Vervolgens kom ik te spreken over het wetenschapsbudget. Dat sluit ook aan bij de knelpunten en mogelijkheden tot versterking die ik al noemde. Dan gaat het om focus op en concentratie van het onderzoek en het behoud van autonomie van de kennisinstellingen om de kwaliteit en de onafhankelijkheid van het onderzoek te waarborgen. Dat bereiken wij vooral door heldere prioriteiten te stellen. Het gaat daarbij om twee soorten prioriteiten. Dat zijn aanbodgedreven prioriteiten, zoals ICT, nanotechnologie en genomics, zijnde terreinen waarop razendsnelle ontwikkelingen gaande zijn en waarop Nederland mee wil blijven doen omdat wij op dat punt al een naam gevestigd hebben. Daarnaast gaat het om vraagprioriteiten. Die betreffen terreinen waarop wij in Nederland meer kennis nodig hebben. Dat geven wij gestalte door de strategische plannen van de instellingen daarop te toetsen, door ons in de regelingen, zoals Basic, op die thema's te richten, via de bestedingen van de middelen voor de smart mix en aan de hand van de instrumenten van EZ. In ieder geval willen wij naar een versterking van de regio. Er is een regiorgaan voor genomics. Het is de bedoeling dat wij dat ook binnenkort voor ICT hebben. Dit voorjaar vindt de besluitvorming daarover plaats en het moet in de zomer operationeel zijn.

Bij het gebruik van de onderzoeksresultaten praten wij over valorisatie. In de financiering voor de universiteiten is er een compartiment voor onderwijs, een compartiment voor onderzoek en wij willen ook naar een compartiment voor valorisatie. Daarmee geven wij een duidelijk signaal aan de universiteiten dat dit tot hun wettelijke taak behoort en dat ze er een deel van de eerste geldstroom aan mogen besteden. Ik ben het zeer eens met

al degenen die zeggen dat kennis wel gebruikt moet worden. Als je kennis niet gebruikt en je die op de plank legt, dan heb je er niets aan. Juist kennis is iets wat meer waardevol wordt op het moment dat je die gebruikt. Wij zijn er zeer voor in om op dat punt een aantal zaken verder uit te werken.

Een ander aspect van het wetenschapsbudget is het opleiden en het behouden van onderzoekers. Op dat punt moet nog een inhaalslag worden gemaakt, zeker als het gaat om het oplossen van het tekort aan bètatechnisch opgeleiden. In het bachelor-master-stelsel zijn ook adequate voorzieningen nodig. Verder noem ik goed personeelsbeleid, het verder groeien van het formatiebeginsel naar het loopbaanbeginsel en aandacht voor vrouwelijk talent en voor kennismigranten. Dat soort zaken is in het onderzoeksbestel essentieel. Het wetenschapsbudget gaat daarop ook verder in. Het Aspasia-programma heeft geleid tot meer vrouwen in hogere wetenschappelijke functies. Overigens zijn wij er nog niet. Dat is ook de reden waarom wij deze aanpak continueren.

Je ziet bijvoorbeeld in de afgelopen vijf jaar dat het landelijk percentage vrouwelijke universitaire hoofddocenten is gestegen van 8,6 naar 13,7 procent en dat het percentage vrouwelijke hoogleraren eindelijk ook is gestegen van 5,9 naar 8,1 procent. Is dat voldoende? Nee, absoluut niet. We gaan niet voor niets verder op de lijn van Aspasia.

In de lijn kwaliteit belonen en dynamiek versterken zit, zoals ik al heb gezegd, de smart mix. We gaan voor de langere termijn toewerken naar dynamische elementen in de bekostigingssystematiek. Je kijkt dan naar geleverde prestaties en de vitaliteit van onderzoeksgroepen. De heer Woldring heeft gelijk met zijn opmerking dat we moeten werken aan een reductie van de bureaucratie en het mogelijk maken van een slagvaardige besluitvorming. We moeten de aanvraagprocedures stroomlijnen. Als we dat niet doen, ontstaat daar een probleem.

De heer **Woldring** (CDA): Mevrouw de voorzitter. De minister heeft volgens de stukken van het departement aan NWO en de KNAW gevraagd om in samenwerking met de VNSU te kijken naar vereenvoudiging van de procedures. Wanneer verwacht zij dit rapport en de implementatie hiervan?

Minister Van der Hoeven: Ik zal u daar in tweede termijn antwoord op geven. U wilt een datum van mij hebben. Ik heb deze niet paraat.

De heer Schouw maakte een aantal opmerkingen over de technologische instituten en de evaluatie daarvan. De evaluatie loopt op dit moment. Deze zal gereed zijn in mei 2004. De punten die daar aan de orde komen zijn toegepast onderzoek, implementatie van wetenschappelijke kennis en de brugfunctie. Ik zal in mei 2004 op dat punt terugkomen.

Mevrouw de voorzitter. Er zijn een aantal specifieke vragen gesteld, waarvan ik er een aantal los beantwoord, omdat ik een aantal vragen in mijn grote introductie al heb meegenomen.

Ik begin bij de heer Van Raak, die heeft gesproken over wetenschappelijke kwaliteit en alles wat hiermee samenhangt. Zijn vraag was of in het medisch wetenschappelijk onderzoek peer review onmogelijk wordt, bijvoorbeeld doordat alle onderzoekers verbonden zijn aan enkele grote bedrijven. Het lijkt me een beetje overdreven dat alle onderzoekers verbonden zijn aan enkele grote bedrijven, maar ik ben het wel met hem eens dat er aandacht nodig is op dit punt. Ik zal in ieder geval de KNAW vragen om een advies over de mate waarin de integriteit van het onderzoek specifiek in de medische wetenschap onder druk staat. Ik heb dit punt eruit gehaald omdat ik het evenals hij zeer belangrijk vind. De heer Van Raak vroeg ook of aanvullende maatregelen nodig zijn om de integriteit van het wetenschappelijk onderzoek onder meer bij opdrachtonderzoek te waarborgen. Wij hebben zojuist gesproken over het orgaan dat bij de KNAW bestaat, waarop onderzoekers en instellingen een beroep kunnen doen in geval van geschillen over integriteitkwesties. Ik ben het echter met hem eens dat dit orgaan zich niet specifiek richt op mogelijke beïnvloedende opdrachtgevers, onder wie de overheid. Er zijn de afgelopen tijd een aantal publicaties geweest die aan lijken te geven dat dit punt extra aandacht vereist. Ik ben dat met hem eens. Ik heb de KNAW laten weten dat ik over dit punt apart wil overleggen. Ik wil eerst meer inzicht krijgen in de mate waarin er sprake is van meer dan incidenten. Vervolgens zal ik, indien nodig, op de mogelijkheden ingaan om maatregelen te treffen. Ik kan hier nu nog niet vooruitlopen. Ik zal de Kamer zeker informeren op het moment dat mijn overleg met de KNAW is afgerond.

De heer **Van Raak** (SP): Ik wil iets doen wat niet de gewoonte is. Ik wil de minister hartelijk bedanken.

Minister **Van der Hoeven**: Voorzitter. Ik heb in mijn beantwoording tegelijkertijd een aantal vragen van mevrouw Dupuis meegenomen die heel indringend heeft gevraagd hoe het precies zat met de wetenschappelijke kwaliteit.

Dan nog de shirtsponsoring, mijnheer Van Raak. U zei zo mooi dat U wordt gesponsord door de SP. Nee, u sponsort de SP en u bent volksvertegenwoordiger. Houdt u het nu maar bij de appel op uw rever. Ik denk dat het van belang is dat iedereen datgene op zijn shirt zet, waarvoor hij wil uitkomen. Dat doet u ook.

De heren Schouw en Woldring hebben gesproken over de European research council en het kaderprogramma. Mevrouw Dupuis heeft gevraagd naar het zesde en zevende kaderprogramma. Wij willen een goede positionering van het fundamenteel onderzoek met de goede instrumenten. Je hebt natuurlijk altijd te maken met commissievoorstellen. Of een dergelijk orgaan European research council zal heten, is de vraag. Wel moet je ervoor zorgen dat de balans tussen autonomie van de wetenschap en de financiële verantwoording goed is. Ik ben ervan overtuigd dat een orgaan zoals bedoeld, daaraan een wezenlijke bijdrage kan leveren. Wij zullen ons daarvoor in het kader van het Europees voorzitterschap inzetten. Wij zijn daar al enige tijd geleden mee begonnen.

Mevrouw **Maas-de Brouwer** (PvdA): Wij realiseren ons allemaal dat die Europese dimensie belangrijk is en alleen maar belangrijker zal worden. Ik kan mij ook voorstellen dat zo'n beweging tot een andere taakverdeling zal leiden. Wij hebben nu al moeite om de verhoudingen tussen de universiteiten van Delft, Groningen en Eindhoven wat te rationaliseren. Hoe ziet de minister dat in het Europese kader? Wat is de Nederlandse inzet daarbij?

Minister **Van der Hoeven**: Het antwoord op die vraag is drieërlei. Het eerste antwoord heb ik eigenlijk al gegeven over de European research council. Het tweede antwoord heeft te maken met de aandacht die binnen de Raad voor het concurrentievermogen gegeven wordt aan afzonderlijk onderzoek. Collega Brinkhorst en ik maken ons er zorgen over dat dit aspect te weinig specifiek naar voren komt. Het derde antwoord is dat in Europees verband, juist om de gelden uit de kaderprogramma's zo goed mogelijk te verdelen, deze in grotere brokken verdeeld moeten worden. Dingen die je samen kunt doen, bijvoorbeeld het bouwen van grote onderzoeksfaciliteiten, moet je in Europees verband doen. Nationaal kun je dat nauwelijks meer doen, omdat daarvoor veel te veel middelen nodig zijn.

Mevrouw **Maas-de Brouwer** (PvdA): Dan raken wij wel iets kwijt. Hoe valt dat te rijmen met die autonomie waar vanmiddag zo veel over gezegd is?

Minister **Van der Hoeven**: Wij raken niets kwijt, maar krijgen er iets bij. U hebt mij niet horen zeggen dat er geld overgeheveld zal worden. Dat zal ook niet gebeuren. Voor het zesde en zevende kaderprogramma zullen nieuwe stappen gezet moeten worden om ervoor te zorgen dat ook aanvragers uit een klein land mee kunnen blijven dingen. Daarover maakte u zich ook zorgen.

Mevrouw **Maas-de Brouwer** (PvdA): Ik ben waarschijnlijk niet duidelijk genoeg geweest in mijn vraagstelling. Op een aantal terreinen is het Nederlandse onderzoeksveld heel goed. Binnen Europa kunnen wij daarin zeker een positie claimen. Het is goed dat de minister daar hard aan werkt. Op een aantal andere terreinen is Nederland niet zo goed. Voordat de Europese dimensie gaat meespelen, zullen wij daar ook niet erg goed in worden. Er zullen op bepaalde punten keuzes gemaakt moeten worden. Welke keuzes denkt de minister te maken? Ik wil dan niet horen wat de procedure zal zijn, maar welke terreinen zij kiest.

Minister **Van der Hoeven**: Dat laatste zult u van mij niet horen. U hebt eerder gesproken over de autonomie van de universiteit. Ik zou dan iets doen wat niet bij die autonomie past. Enerzijds wordt gestreefd naar samenwerking en anderzijds naar concurrentie. Je ziet die beweging ook in de Nederlandse universitaire en onderzoekswereld. Hoewel het misschien toch een wat procedureel antwoord is, wijs ik erop dat staatssecretaris Nijs en ik op dit moment gezamenlijk een rondje maken langs de universiteiten. De staatssecretaris gaat daarbij voornamelijk in op het onderwijs en ik op het onderzoek.

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

Ons beider vraag aan de universiteiten is om hun ambities te formuleren. Wij vragen hen te formuleren wat zij willen bereiken en dat openbaar te maken. Als zij dingen samen kunnen doen, bijvoorbeeld op het gebied van kleine letteren, moeten zij dat ook doen. Dat gesprek is nu op gang gekomen.

Mevrouw **De Rijk** (GroenLinks): De minister heeft het over Europese samenwerking en concurrentie. Ik heb het idee dat er op twee paarden wordt gewed: enerzijds samenwerking, anderzijds concurrentie. Wat wil de Nederlandse regering nu precies? Mijn simpele stelling is dat als je werkelijk als Europa vooruit wilt, je binnen Europa moet samenwerken en niet als landen onderling moet concurreren. Als iemand met mij wil concurreren dan is dat wat anders dan wanneer men met mij wil samenwerken. Naar mijn mening wedt de minister op twee paarden.

Minister **Van der Hoeven**: Nee, het gaat niet om het wedden op twee paarden; beide mechanismen zijn nodig. Ik zal hiervan twee voorbeelden geven. In het Zuiden is er de samenwerking binnen de transnationale Universiteit Limburg tussen enerzijds de Universiteit Maastricht en anderzijds en universiteiten in Diepenbeek en Leuven. Op een aantal disciplines wordt samengewerkt en bij andere niet. Gisteren kregen wij in Groningen een soortgelijk verhaal te horen over de samenwerking met de universiteit in Hamburg. Op bepaalde terreinen kan men elkaar vinden en wordt er samengewerkt, omdat men samen meer is. Op andere punten is men elkaars concurrent omdat er met andere universiteiten of onderzoeksinstellingen wordt samengewerkt. Dat soort netwerken ontstaat in geheel Europa, waarmee wordt tegemoetgekomen aan enerzijds de pluriformiteit binnen Europa en anderzijds focus en massa.

Mevrouw **Maas-de Brouwer** (PvdA): De minister constateert dat instellingen zelf niet blijven stilzitten. Hoe ziet zij de taakverdeling tussen de instellingen en de overheid? Hoelang wacht zij als er niets gebeurt?

Minister **Van der Hoeven**: Volgende week ga ik het wetenschapsbudget bespreken met de collega's aan de overkant; hierin worden een aantal zaken genoemd. Daarop kom ik hier dus nog terug, maar op dit moment ben ik daarop al voldoende vooruitgelopen.

De heer **Schouw** (D66): De minister spreekt warme woorden over de European Research Council. De departementen maken altijd wensenlijstjes met "wat gaan wij doen tijdens het Nederlands voorzitterschap". Staat die European Research Council bij de beide departementen op nummer 1?

Minister **Van der Hoeven**: Deze staat op het lijstje. Daarop staan echter verschillende zaken naast elkaar. Verder moeten ook de lopende zaken worden afgehandeld. In dat licht valt er geen rangorde of prioriteit aan te geven. Het is wel een van de dingen waarvan het mooi zou zijn

als wij die tijdens het Nederlands voorzitterschap zouden kunnen realiseren.

De heer **Schouw** (D66): Een van de dingen... Er is toch wel een rangorde in de dingen die de regering wil realiseren?

Minister **Van der Hoeven**: Op een aantal punten is er geen rangorde omdat een aantal zaken ook verder moet worden gebracht. Een land neemt gedurende een halfjaar het voorzitterschap op zich, maar er zijn voorzitterschappen daarvoor en daarna. Een aantal dingen moet in dat verband gewoon worden gedaan. Op het lijstje van het kabinet staat in ieder geval ook de European Research Council.

De heer Schouw heeft mij gevraagd om te wachten met nieuwe sectorraden en eerst de bestaande grondig te evalueren. Ik ben het met hem eens dat de producten van de sectorraden meer impact zouden moeten hebben. De samenwerking met de KNAW en de NWO is van recente datum; hierover zijn convenanten gesloten. De bedoeling is dat er invloed komt op de programmering van NWO. Hiervan zijn goede voorbeelden te geven, bijvoorbeeld de personele unies tussen de sectorraad en de programmeringscommissies van de NWO. Ook de Raad voor het Gezondheidsonderzoek en de Raad voor Ruimtelijke Ordening en Milieu zijn voorbeelden van een goede ontwikkeling. Wij kunnen echter niet zeggen dat het bij andere sectorraden op dezelfde manier werkt; er is nog wel wat te doen voor het allemaal goed op orde is.

De heer **Schouw**(D66): Wie coördineert in het kabinet het functioneren van die sectorraden? Wie ziet toe op de impact van de adviezen van de sectorraden? Met andere woorden: wie ziet er toe op de sturende werking van die adviezen? Het is prachtig dat er allerlei adviezen zijn, maar het gaat om adviezen voor organen die autonomie hebben; het advies heeft dus functie nul. Kan de minister hierop ingaan?

Minister **Van der Hoeven**: Binnen het kabinet is de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap coördinerend minister en binnen de sectorraden coördineert de COS. Er vindt dus coördinatie plaats op twee punten. Ik geef u echter gewoon gelijk als u zegt: dat kan wel een tandje beter. Dat moet er echter niet toe leiden dat wij de sectorraad op de terreinen van Justitie en Binnenlandse Zaken met betrekking tot veiligheidsonderzoek niet laten doorgaan, want het is helder dat juist daaraan enorme behoefte bestaat. Ik ga in ieder geval verder op dat punt.

De **voorzitter**: De heer Schouw mag op dit punt nog één maal interrumpen.

**

De heer **Schouw** (D66): Dat zou kunnen, maar dan moet u mij toch iets kunnen vertellen over de manier waarop u de sturende werking en de impact van de adviezen wil gaan verbeteren. Anders stellen wij dadelijk weer een krachteloos orgaan in, want zo gaat dat met rijdende

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

---

treinen. Als het een slechte trein is, moeten wij de zaak misschien toch maar even stop zetten.

Minister **Van der Hoeven**: Ik heb net de convenanten genoemd die zijn gesloten tussen KNAW, sectorraden en NWO op dat punt. Die moeten er juist toe leiden dat wat de sectorraden doen, ook terugkomt in de programmering van NWO. Ik kan u daarover volgend jaar meer vertellen, want aangezien wij er net mee van start zijn gegaan, hebben wij nog niets om te evalueren.

De heer **Van Raak** (SP): Wat is de toegevoegde waarde van die sectorraden?

Minister **Van der Hoeven**: De bedoeling van sectorraden is dat er per ministerie wordt aangegeven welke punten van onderzoek van belang zijn. Dat moet terugkomen in de programmering van NWO, maar zoals ik net al zei, hebben wij daarin nog een slag te slaan. Ik heb voorts gezegd dat op dat punt convenanten gesloten zijn met NWO en KNAW. Ik heb toegezegd dat ik de Kamer vóór het einde van het jaar zal informeren over de resultaten, maar ik kan de Kamer niets vertellen over iets waarmee ik pas zeer recent van start ben gegaan.

De heer Schouw, mevrouw Maas, de heer Woldring en mevrouw Dupuis hebben benadrukt dat ik ervoor moet zorgen dat er ook samengewerkt wordt op alfagebied en op terreinen als sterrenkunde. Er is zelfs geopperd om het toponderzoek op die gebieden te concentreren op één universiteit. Ik denk dat je dat niet moet doen, want juist die terreinen lenen zich voor kleinschalige groepen. Ik ben het wel met de woordvoerders eens dat de onderlinge samenwerking en afstemming in landelijke onderzoeksscholen een meerwaarde kan bieden, want zo breng je toch focus en massa aan. Samen met de universiteiten ga ik in ieder geval hun positie bekijken. De onderzoeksschool NOVA is een succesvol voorbeeld van een onderzoeksschool op het gebied van sterrenkunde.

Mevrouw Dupuis heeft een aantal vragen gesteld over toezicht en evaluatie. Hoe weet je of het bestel goed werkt? Ik constateer dat vooral de eigen kwaliteitszorgsystemen van de universiteiten daarin een wezenlijke factor spelen, want zij werken. Op dit moment zie je dat er in het wetenschapsbudget meer aandacht is voor toezicht. Voorbeelden zijn de indicatieve convenanten, waarbij het draait om de vraag "bereiken de instellingen de met hen afgesproken doelen?". Ook is er meer aandacht voor de evaluatie van aspecten. Wij hebben het zojuist gehad over de GTI's en hun brugfunctie. NWO als geheel wordt op dit moment niet geëvalueerd, want er is op dit moment te veel in beweging. In 1997 heeft er echter wel een evaluatie plaatsgevonden.

Bij de universiteiten zullen nieuwe elementen van prestatiebekostiging worden ingevoerd. Rathenau gaat een nieuw systeemassessment doen en voert ook de doorlopende evaluatie van het bestel als geheel uit. De gegevens van het systeemassessment zal ik naar de Kamer sturen om te kunnen bezien of dat is wat wij met elkaar willen en of het bestel inderdaad goed werkt. Natuurlijk is het dan de vraag of je een eigen visie hebt op hoe dat bestel zou moeten werken. Wij hebben gesproken over

aanbodprioriteiten en ik heb een aantal vraagprioriteiten genoemd. Soms moet je inderdaad bepaald onderzoek beschermen, bijvoorbeeld de kleine letteren. Verder is het van belang dat juist universiteiten zaken vanuit hun autonomie en lumpsumbekostiging zelf doen. Ik denk dat je niet over moet gaan op een centrale planning van het universitaire onderzoek, want dan ga je een maakbaarheidselement inbrengen en wij hebben geleerd dat dit gewoon niet werkt.

Voorzitter. De heer Schouw vroeg naar het fonds voor investeringen en faciliteiten. Dat zit natuurlijk in de lumpsum voor de instellingen. Dat moeten zij zelf doen en dat kunnen zij ook zelf doen, al hebben zij soms hulp nodig. Ik wil een voorbeeld noemen, namelijk lofar, een groot netwerk van radiotelescopen. Daar moet je in Europees verband naar kijken, want het zijn faciliteiten die gewoon te duur zijn voor een land. Ik heb dat aangekaart bij commissaris Busquin en ik heb goede hoop dat het zevende kaderprogramma op dit punt ruimte zal bieden.

Dan wil ik graag nog iets zeggen over communicatie over wetenschap en techniek. Dat is essentieel. Wij hebben een aantal uitgangspunten neergezet in het wetenschapsbudget. Verder is de Stichting Weten nog niet zo lang geleden geëvalueerd, ik heb u het evaluatierapport toegezonden. De commissie-Esmeijer die de evaluatie heeft gedaan, heeft ook een toekomstvisie gegeven. Over dat rapport ben ik nu in gesprek met de organisaties en ik zal daarna, mede namens de collega's van EZ en LNV, mijn standpunt aan het parlement doen toekomen.

Voorzitter. Ik sprak al over het Deltaplan beta/techniek en het doel daarvan. Wij willen dat doel in ieder geval bereiken door in elke fase van het onderwijs en op de arbeidsmarkt het enthousiasme voor deze disciplines te stimuleren. Dat begint bij het primair onderwijs en gaat door tot men de arbeidsmarkt op gaat. Er is een aantal actoren, of het nu gaat over de grote bedrijven die in het kader van het programma JetNet naar de scholen voor voortgezet onderwijs toe gaan, of dat het gaat om andere activiteiten die voor het basisonderwijs worden georganiseerd. Nu is de bedoeling dat je daar een doorlopende lijn in hebt en het belangrijkste is dat men door deze doorlopende lijn uiteindelijk de beta's weet vast te houden, want dat is natuurlijk waar het eigenlijk om gaat. Dan kom ik graag terug bij wat mevrouw Maas zei over het verwerven van kennis om inzicht te krijgen in wat ons overkomt. Dat vind ik erg belangrijk en dat is ook de reden waarom ik zo hecht aan de wetenschaps- en techniekcommunicatie als middel om inzicht te geven.

Ik ondersteun ook de Boulevard van het actuele verleden. Dat is weliswaar iets heel anders en het heeft niets met beta en techniek te maken, maar het moet gaan fungeren als een soort science-centrum op het gebied van onze geschiedenis. Vanuit mijn eigen achtergrond voeg ik hier aan toe dat mij zeer aansprak wat er is gezegd over een argumenterende samenleving. Deze is niet waardevrij. Uiteindelijk gaat het om de waarden en normen die wij aanhangen en toepassen, maar die zijn er niet zomaar en komen toch voort uit levensbeschouwelijke overtuigingen, zelfs bij mensen die zeggen dat zij geen

levensbeschouwing hebben. Ik ben ervan overtuigd dat een vreedzame samenleving alleen mogelijk is als je de levensbeschouwing van de ander respecteert en er ruimte aan geeft. Dat gaat niet zomaar, dat vraagt dialoog. Dat is precies de reden waarom ik aan het Rathenau Instituut heb gevraagd om in zijn werkprogramma aandacht te geven aan de relatie tussen levensbeschouwing en wetenschap. Dat is nodig omdat je op een gegeven ogenblik gefundeerd en met onderling respect ethische keuzes moet kunnen maken die wetenschap en techniek nu eenmaal oproepen. Het Rathenau Instituut heeft deze uitdaging inmiddels opgepakt.

Voorzitter. Ik zei al dat wij geen blauwdrukken gaan uitstorten over kennisinstellingen en bedrijfsleven, dat staat ook niet in onze nota's en brieven. Wij agenderen, wij bieden mogelijkheden, wij nodigen uit tot verder denken en samen uitwerken. Dat leidt tot commitment en uiteindelijk tot betere concrete acties, waardoor niet door onvoorzien bijverschijnselen de sterke punten van onze kennissamenleving worden verzwakt. Wij laten niet vaag wat wij willen, wij laten ook niet vaag waar wij naartoe moeten en wie er allemaal aan mee moet doen. De richtingen die wij aangeven, zijn duidelijk en wij roepen iedereen op om vanuit zijn eigen verantwoordelijkheid, instelling dan wel individuele onderzoeker, mee te doen op dit pad.

Mevrouw **De Rijk** (GroenLinks): Ik en mevrouw Dupuis hebben gevraagd wat de relatie is tussen dit hele programma en hetgeen door Paars-I op de rails is gezet met betrekking tot een leven lang leren. U sprak net over het historisch besef. Werkt het in het kabinet ook op die manier? In hoeverre bent u doordrongen van dan dat historische besef? Welke delen van de voorstellen van Paars-I wilde u behouden en welke wilde u heel anders gaan doen?

Minister **Van der Hoeven**: Ik zeg niets over het leven lang leren, want dan maai ik het gras voor de voeten van de staatssecretaris weg. Wij hebben een onderlinge taakverdeling afgesproken. Uit de woorden die ik heb gesproken en uit de keuzes die ik samen met het kabinet heb gemaakt -- die zijn neergelegd in nota's die aan de Kamer zijn gezonden -- komt heel duidelijk naar voren dat wij echt op een aantal punten andere keuzes maken dan Paars-II. Dat moet ook.

*N

Minister **Brinkhorst**: Voorzitter. Uit het debat dat tot nu toe is gevoerd, blijkt dat wij ook op het terrein van communicatie met de samenleving via u het thema van de kenniseconomie als belangrijk en urgent zien. Ik ben ook zeer verheugd dat wij daar vandaag uitvoerig met u over kunnen spreken. Op 10 februari spreken wij over de begroting Economische Zaken en ik zie dit debat als een onderdeel van de komende begrotingsbehandeling in de Eerste Kamer waar het gaat om innovatie. Ik zal niet veel zeggen over samenwerking. Dat heeft de minister van OCW uitvoerig en zorgvuldig aan de orde gesteld. In breder verband zijn onze beide departementen bezig om de thema's cultuur en economie met elkaar te verknopen. Kenniseconomie is dus een onderdeel van een breder geheel.

Er is gevraagd wat kenniseconomie is. Ik ben door sommigen in de verleiding gebracht om daar uitvoerige en ook filosofische beschouwingen aan te wijden. Mevrouw Dupuis ging zelfs tienduizenden jaren terug. Ik zal dat niet doen. Ik ben op dit ogenblik maar een simpele vakman. Het begrip is voor mij relatief eenvoudig en ook heel erg urgent. Het betreft de vraag hoe wij kennis en economie samen kunnen brengen om ervoor de zorgen dat onze samenleving er in de komende generaties beter en sterker voor komt te staan. Zonder gebruik van nieuwe kennis kunnen wij geen waarde toevoegen aan onze producten en diensten en verslechtert onze concurrentiekracht. Dat is de kern.

Soms bevangt mij wel eens een moment dat wij heel geleidelijk terugzakken. Niemand merkt het erg omdat het ons allemaal erg goed gaat. Relatief gesproken is Nederland een geweldig welvarend en ook welzijd land. De wereld om ons heen verandert echter sneller dan wij. Dat is de kern van de zaak. Onze concurrentiekracht verslechtert. Dat is niet goed.

De heer **Van Raak** (SP): Ik ben het niet u eens dat het ons allemaal zo goed gaat. Chronisch zieken en gehandicapten gaan er zoals u weet erg op achteruit. Maar daar gaat mijn vraag niet over. U geeft uw definitie van kenniseconomie. Daar ben ik heel blij mee. Dit kan het debat veel strakker maken. Er wordt gesteld dat er meer middelen moeten komen voor profijtelijke studies. Wat verstaat u in dit verband onder profijtelijk?

Minister **Brinkhorst**: Ik zal geen uitgebreide discussie over het woord profijtelijk aangaan. Het is een kwalitatief begrip, geen kwantitatief. Het is een kwalitatief begrip dat ervan uitgaat dat de samenleving er als geheel sterker van wordt. Het vereist natuurlijk vanuit de invalshoek van de minister van EZ ook een versterking van de economie. Tweederde van de MKB-bedrijven hield zich bijvoorbeeld in de periode 1998-2000 niet met innovatie bezig. Dat is zorgelijk, want innovatie is een belangrijke drijfveer voor groei van de arbeidsproductiviteit en daar zijn wij voor onze toekomstige economische groei meer dan ooit van afhankelijk.

De heer **Van Raak** (SP): U zegt dat profijtelijk geen kwantitatief maar een kwalitatief begrip is. Ik stel deze vraag omdat u hebt gezegd dat er voor profijtelijke studies meer middelen moeten komen. Er zijn dus blijkbaar bepaalde criteria waaraan kan worden afgemeten of een studie profijtelijk is en op basis waarvan een studie meer middelen kan krijgen. Zeker omdat u zegt dat profijtelijk kwalitatief moet worden opgevat, ben heel benieuwd wat die criteria zijn.

Minister **Brinkhorst**: Het wordt afgemeten aan de groei van de arbeidsproductiviteit in Nederland. Die is relatief laag en is helaas de afgelopen jaren teruggevallen. Daar zijn hele verhandelingen over te houden, maar die zal ik u nu besparen, want daarop komen wij terug tijdens de behandeling van de begroting van het ministerie van Economische Zaken. Vanuit die invalshoek gezien, is het wenselijk om bepaalde ontwikkelingen te bevorderen. Ik zal het zo meteen nog over technologie hebben, hoewel innovatie natuurlijk een breder begrip is, zoals mevrouw De Rijk, de heer Van Raak en mevrouw Dupuis opmerkten. Daarom gaat het eigenlijk.

Mevrouw **Dupuis** (VVD): Voorzitter. De minister zegt dat het doel van kennis en economie is dat wij verder komen. Slaat dit op alle kennis? Tijdens mijn betoog heb ik gevraagd over welke soort kennis wij het steeds hebben als wij over kennisvermeerdering in verband met de economie spreken. Welke soort kennis valt meer uit te buiten dan wij tot nu toe dachten? Wij denken steeds dat het om natuur en techniek gaat, terwijl er nog andere kennisgebieden zijn. Welke kennis bedoelt u?

Minister **Brinkhorst**: Het gaat natuurlijk om bredere kennis dan om economische kennis in de enge zin. Het gaat natuurlijk ook om meer dan alleen technologie. Daarover zal ik straks spreken. Voor mij zijn duurzaamheid en innovatie sleutelwoorden. Daarbij hoort de sociale innovatie waarover mevrouw Dupuis en mevrouw De Rijk spraken. Natuurlijk ben ik vanwege mijn verantwoordelijkheid voor de kenniseconomie een voorstander van het bevorderen van de innovatie in het bedrijfsleven. De Kamer kan mij aanspreken op concrete acties. Gepraat hebben wij lang genoeg; de vrijblijvendheid hebben velen inderdaad al aan de orde gesteld. Zoals ik heb gezegd, kijk ik niet alleen vanuit een economisch perspectief naar de kenniseconomie, maar ook vanuit het perspectief van duurzaamheid en ethiek. Mevrouw Dupuis maakte de belangwekkende opmerking dat de economische ontwikkeling ook kan worden gehanteerd voor slechte doelstellingen, zoals oorlogsvoering en dergelijke. Daarover hebben wij het nu even niet. Wij praten op dit ogenblik over het feit dat wij een motor moeten hebben die ons in staat stelt om ook sociaal gerechtvaardigde en sociaal gewenste ontwikkelingen te bevorderen. Duurzaamheid is daarvan een zeer belangrijk element.

De heer **Van Raak** (SP): De minister noemt de volgende twee concrete criteria: de ontwikkeling van de technologie en de ontwikkeling van de arbeidsproductiviteit. Wordt

een studie bij voldoening aan die criteria meer profijtelijk en moeten er daarom meer middelen voor komen?

De bevordering van het innovatief vermogen van het bedrijfsleven en van duurzaamheid zijn ook genoemd door de minister. Die twee punten zijn niet zo concreet; het meest concreet is de bevordering van de ontwikkeling van technologie en arbeidsproductiviteit. Op dat vlak gaat het volgens mij slechts om bepaalde studies. De minister heeft dus zeer duidelijk een voorkeur voor bètastudies.

Minister **Brinkhorst**: De heer Van Raak is selectief in zijn waarneming. Uit de rest van mijn betoog zal blijken dat het om meer dan alleen technologie gaat. Ik heb dit al drie keer gezegd, dus ik hoef het niet te herhalen.

Enkele belangrijke uitgangspunten van het beleid ten aanzien van de kenniseconomie zijn in de eerste plaats de Europese dimensie en in de tweede plaats de noodzakelijke cultuuromslag en institutionele veranderingen in het Nederlandse bestel. Het beeld van de Europese dimensie is zeer helder. De groei in de Europese Unie is in de afgelopen drie jaar zeer laag geweest. Ons bruto product per hoofd van de bevolking bleef onveranderd steken op 72% van dat van de Verenigde Staten. Het kabinet heeft afgesproken, een voortrekkersrol te willen vervullen in de Europese Unie. Mevrouw Van der Hoeven heeft er al op gewezen dat wij in de Europese Unie de Lissabondoelstellingen niet halen zoals het er nu naar uitziet. Dat is een zeer harde conclusie, maar die moet in het openbaar worden getrokken, want daarop worden wij mijns inziens afgerekend. Het kabinet wil zich daar niet bij neerleggen. De Europese, maar ook de Nederlandse paradox is dat Nederland ten opzichte van veel andere Europese landen is achtergebleven. Die achterstand moeten wij eerst inhalen. Wij werken in de Unie aan een geïntegreerde strategie ter bevordering van het groeivermogen. Eurocommissaris Likaanen die verantwoordelijk is voor het industriebeleid, heeft die strategie onlangs uitgewerkt en voorgelegd aan de Raad voor het concurrentievermogen. Als minister van Economische Zaken discussieer ik in de Raad over groei. Het gaat om de groei van de Nederlandse en de Europese economie. Gaat het om de financiële stabiliteit, dan is de Ecofin en in Nederland de minister van Financiën het aanspreekpunt. Daarnaast spreken wij niet voor niets over een Stabiliteits- en groeipact. Voor de groei -- en wat mij betreft voor de duurzame groei -- is de minister van Economische Zaken verantwoordelijk. Vanuit dat perspectief is kennis een productiefactor, net als arbeid en kapitaal. Deze productiefactor wordt steeds belangrijker, zo zeg ik ook tegen mevrouw Dupuis, voor de productiviteitsontwikkeling, de concurrentiekracht en het groeivermogen van de Nederlandse economie. Kennisontwikkeling én kennisoverdracht in het teken van de economische groei; die benadering brengen wij gezamenlijk naar voren. Onderwijs, Cultuur en Wetenschap is er voor de aanbodkant en Economische Zaken voor de vraagkant van de kennismarkt. Wij gaan de interactie tussen aanbod en vraag op gang brengen. Het gaat niet alleen om reproductie maar vooral om creativiteit en samenwerking los te maken. Die visie leggen wij hier op tafel.

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

De heer **Woldring** (CDA): Ik ben veel te laat. De woorden van de minister dat wij de voor 2010 gestelde ambitie niet halen, maakten een dermate indruk op mij dat ik even niet wist hoe te reageren.

Minister **Brinkhorst**: Als wij in Europa en in Nederland geen krachtige maatregelen nemen, zullen wij de doelstelling van Lissabon inderdaad niet halen.

De heer **Woldring** (CDA): Wij zijn nog wel bezig om die te halen?

Minister **Brinkhorst**: Wij hebben die Lissabon-doelstelling niet opgegeven, maar wanneer er geen veranderingen optreden, zullen wij die niet halen. Daarover gaat dit hele debat. Het is niet zo dat wij drie jaar na het lanceren van die doelstelling op weg zijn om de meest competitieve economie in de wereld te worden. Dat is de huidige situatie.

Mevrouw **Maas-de Brouwer** (PvdA): Ik had nog een andere vraag aan de minister naar aanleiding van de opmerking die hij na de "Lissabon-bom" maakte over human capital. Het is de minister ongetwijfeld bekend dat Nederland in 1999/2000 innovatief was op het gebied van human capital accounting. Er is toen een behoorlijke impuls gegeven door Economische Zaken ook met de bedoeling om bedrijven ervan bewust te maken dat zij in hun verslaggeving human capital zichtbaar zouden kunnen maken. Er is een aantal proefprojecten geweest. Die projecten hebben internationaal uitstekend gescoord. Die beweging gaat nog steeds door. Op de laatste drie of vier congressen die daarover gehouden zijn, is echter nooit meer een Nederlander verschenen. Kortom, Nederland had even het voortouw maar dat is inmiddels allang door andere landen overgenomen. Dat is heel jammer want naar mijn mening hebben wij juist in ons type economie hierbij heel veel belang. Ik weet niet of de minister zich hiervan bewust is. Als de minister die ontwikkelingen een zet kan geven, misschien samen met Financiën, zou mij dat zeer wel zijn.

Minister **Brinkhorst**: Mevrouw Maas, u bent kroongetuige van dat proces. U onderstreept wat ik zeg, namelijk dat het de afgelopen jaren niet goed gegaan is. Maar wat misschien nog erger is, is dat het in veel kringen nog niet doorgedrongen is. Wij hebben de onuitroeibare neiging om te denken dat wij iets beter zijn dan onze buurman. De Belgen doen het beter, zei de heer Schouw. Dat is in onze gedachtewereld echter vaak een ver-van-mijn-bed-show.

Ik wil het wat nader specificeren. Het is belangrijk om de randvoorwaarden aan te geven en hoe ver het ermee is. Het ligt absoluut niet in mijn aard om te doemdenken. Mevrouw Dupuis suggereerde iets in die richting en mevrouw De Rijk vroeg, of de regering de economie niet in het slop praat. Alle parameters wijzen erop dat de regering een reële lijn uitzet en absoluut geen overschatting of onderschatting aangeeft van de performance van de Nederlandse economie.

Als wij kijken naar de globale richtsnoer van de Europese Commissie voor de periode 2003-2005 en de recente notitie, is de vraag wat die zeggen over

kenniseconomie, innovatie en ICT. Ik kan in dit debat misschien met een paar hoofdlijnen op dat punt volstaan. Allereerst wordt gesteld dat de randvoorwaarden voor innovatie en research en development beter op orde moeten komen. Het gaat daarbij om structurele hervormingen zoals het aanpakken van de bureaucratie, de administratieve lasten, de arbeidsmarktproblematiek, de flexibiliteit, de productiviteit van de markten en van de kapitaalmarkten.

Verder geldt de noodzaak van het ontstaan van sterkere netwerken tussen wetenschap en samenleving. De wetenschap zou zich niet in een ivoren toren moeten bevinden, maar een fundamenteel onderdeel moeten zijn van een samenleving waarin zij een buitengewoon belangrijke plaats inneemt. Daarnaast zou er een betaalbaar en zekerheid biedend systeem van intellectuele eigendom moeten zijn. Ten slotte denk ik aan de ontwikkeling van ICT en aan live long learning. Over ICT kom ik verder in mijn betoog nog te spreken.

Hierover gaan de globale richtsnoeren van de Europese Unie. De globale richtsnoeren bevatten voor Nederland specifieke aanbevelingen. Ik denk hierbij aan het vorige week verschenen Spring report van de Europese Commissie dat de aanzet moet zijn voor de Voorjaarsrapport van de Europese Raad. In dit rapport wordt geconstateerd dat de R&D-uitgaven in Nederland afnemen. Dat is een knelpunt. Volgens het rapport moet Nederland innovatie beter gaan benutten voor onze productiviteitsontwikkeling. Er dreigt namelijk een innovatiekloof te ontstaan. Ik geef een paar voorbeelden.

De lage bedrijfsinvesteringen in R&D in Nederland zetten een rem op de productiviteitsgroei. Tegen de heer Woldring zeg ik dat de 3%-doelstelling, die in Lissabon is geformuleerd, vooral betrekking heeft op de achterblijvende inspanningen van de bedrijven. Er werd bij deze doelstelling gesproken over 1% door de overheid. Aan die eis voldoet de overheid globaal. De inspanning voor de andere 2% zou door de bedrijven moeten worden geleverd. In de tweede helft van de jaren '90 lagen de bedrijfsinvesteringen in R&D 10% onder het Europees gemiddelde en nog meer onder de bedrijfsinvesteringen in buurlanden als België en Duitsland.

Ik geef een ander voorbeeld. Wij lopen steeds verder achter bij de prestaties die in Azië wordt geleverd. Japan scoort bijvoorbeeld 2,26% en Zuid-Korea 2,23%. Deze percentages worden gehaald met de private R&D en bedragen het dubbele van het percentage dat in Nederland wordt gehaald.

Ik zie de heer Van Raak nu naar de interruptiemicrofoon lopen, maar ik wil nog een voorbeeld geven. Dan kan hij ook daar op reageren. Het aandeel gepromoveerden per 1000 werkenden is in Nederland bijna de helft lager dan in andere Europese landen. Hierbij gaat het niet alleen om de technologie, hoewel het aantal afgestudeerden in de techniek internationaal bedroevend laag is. Het gaat hier echter om het brede terrein. Het is evenwel duidelijk dat Nederland zich in de achterhoede bevindt. Mevrouw Dupuis vroeg of dit een ramp is. Ik zeg volmondig: ja, mevrouw de voorzitter, dit is een ramp. In een kenniseconomie moet je zelf meerwaarde kunnen inbrengen, zeker bij internationale samenwerking. Alleen het inkopen van kennis werkt niet. We moeten kennis ook

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

zelf kunnen ontwikkelen en toepassen. Dan ben je interessant, want dan beschik je over een ruilelement in de Europese dimensie.

De heer **Van Raak** (SP): Voorzitter. Ik ben heel blij dat de minister dit zegt. In mijn termijn heb ik al gezegd dat de bedrijven voor een dubbeltje op de eerste rang willen zitten. De minister biedt de bedrijven de helpende hand. Er gaat redelijk veel geld heen. Ze kunnen daarmee onderzoekers in dienst nemen of samenwerkingsverbanden aangaan. Een belangrijke taak van universiteiten is om meer kennis aan het bedrijfsleven te leveren. Op welke manier wil de minister de ondernemers echter prikkelen om echt ondernemer te zijn? Daarmee valt of staat Nederland toch als kennisland?

Minister **Brinkhorst**: Ik was bijna toe aan mijn opmerkingen over de cultuuromslag. Daarmee meen ik u interventie te kunnen beantwoorden.

Samenvattend merk ik nog op dat de cijfers die ik heb genoemd genoeg zeggen. Er dreigt niet alleen een innovatiekloof met de Verenigde Staten, maar in toenemende mate ook een met een aantal Aziatische en Europese landen. Dat zijn de feiten. Tegen mevrouw De Rijk aan de linkerzijde en tegen mevrouw Dupuis aan de rechterzijde zeg ik: wij verliezen in Nederland het momentum, hoewel wij voldoende potentieel hebben. Wat het laatste betreft ben ik het volmondig met de minister van O, C en W eens. Ik heb dit ook in de innovatiebrief aan de orde gesteld.

Ik kom hiermee toe aan mijn opmerkingen over de cultuuromslag en de aanpak van de concrete knelpunten. Mevrouw Dupuis vroeg wat de diepere oorzaken van deze problematiek zijn. Misschien ga ik wat kort door de bocht als ik zeg: het prestatiedenken ontbreekt. Er is het voorbeeld van de universiteitsbibliotheken gegeven. Ook mij is dat een doorn in het oog. Er zijn in dit verband zeer veel voorbeelden te geven, maar de vraag is: wat doen we daaraan? Dat is wat mij betreft ook de centrale vraag voor het kabinet: welke lessen kunnen wij uit het verleden trekken? Naast de Europese dimensie is het andere belangrijke punt: de cultuuromslag en de oplossing van de knelpunten.

Wat mij betreft is het belangrijkste probleem de gelijkheidsdeken die Nederland nog altijd bedekt. Die deken moet worden weggetrokken.

Mevrouw **De Rijk** (GroenLinks): U noemde zo-even een aantal statistische gegevens en feiten. Hoe interpreteert u bijvoorbeeld het feit dat de VS als het gaat om het aantal bèta's veel en veel lager scoren dan Nederland, terwijl ze als het gaat om innovatie tot de top van de wereld behoren, zo niet de top zijn? Ofwel: niet ieder feitje zegt zoveel over het innovatieve vermogen van een land.

Minister **Brinkhorst**: Dat is volstrekt juist. Op het punt van de ontwikkeling van veel bètageregions mankeert er niet veel waar het gaat om de kenniskant. Het gaat veeleer

om de vertaalslag naar praktisch economisch beleid, praktisch innovatieve producten en praktisch toepasbare technologieën. Daar wringt de schoen en daaraan zullen wij dan ook moeten werken. Dat is een van de centrale betekenissen van het Innovatieplatform. Mevrouw Van der Hoeven sprak zo-even over een ijsbreker. Ik had ongeveer eenzelfde beeld voor ogen. Ik noem het een breekijzer. Het gaat om het omzetten en het kwalitatief veranderen van de sfeer.

Sprekend over de gelijkheidsdeken zou ik een aantal voorbeelden willen noemen. Juist in een Kamer als deze waar gereflecteerd moet worden, is het van belang dat wij hier allen over deze problematiek nadenken. De risicomijdende cultuur in Nederland vertaalt zich bijvoorbeeld in een groot gebrek aan ondernemingszin. Slechts 9% van de Nederlandse studenten is van plan om na het afstuderen een bedrijf te beginnen. Als je ze vraagt naar de reden dan zeggen ze dat het probleem met ondernemen is dat je geen vast inkomen hebt. Welnu, dat is precies de kern van het probleem. Dat vereist een mentaliteitsomslag. De bewindslieden van OCenW en de minister van Economische Zaken kunnen er zo lang over praten als ze willen, maar zolang dat tussen de oren zit, kun je het vergeten dat je een ondernemingsgezinde oriëntatie krijgt. Wij zien het ook terug in de slechte score op het gebied van de spin-off van de resultaten van het studeren. We blijven daarbij maar liefst 30% tot 40% achter ten opzichte van het buitenland.

Mevrouw **Maas-de Brouwer** (PvdA): Gaat de minister in dit kader wat explicieter het project miniondernemingen omhelzen? Dat biedt namelijk de mogelijkheid om jonge mensen in de praktijk aan de slag te doen gaan.

Minister **Brinkhorst**: Qua geest zijn wij het hierover wel eens, maar ik heb altijd geleerd dat je als oudere vooral de jongeren aan het woord moet laten. Dus ik ga ervan uit dat de staatssecretaris op het punt van de miniondernemingen nog uitvoerig zal ingaan. Ik hoop ook van haar wijsheid te mogen genieten. Als wij het dan met elkaar eens blijken te zijn, dan pak ik het verder op.

Voorzitter. Verder noem ik de reactie van de VSNU op het nieuwe wetenschapsbeleid. Ik vond die veelzeggend voor het gelijkheidsdenken in Nederland. De VSNU heeft aangegeven dat zij niets ziet in concurrentie maar alleen in samenwerking. Zoals elke econoom weet, is het niet het een of het ander. Het is het een én het ander. Juist door meer concurrentie onder de beschikbare onderzoeksmiddelen worden vernieuwing en samenwerking gestimuleerd. Het gaat er dus niet om dat wij niet willen bevorderen dat samenwerking tot stand komt, maar het is ook van belang om ervoor te zorgen dat degenen die iets minder risicomijdend gedrag hebben en het wat beter doen, wat meer mogelijkheden krijgen. Middelmaat kunnen wij ons ook niet langer veroorloven. Daar hebben wij al genoeg van. Het gaat erom excellentie en topontwikkelingen te bevorderen. Dat alles beseffen wij, alleen, wij handelen er niet naar. Nederland stikt van de goede bedoelingen, het zit vaak echter in de resultaten. En daar moeten wij elkaar op afrekenen. Wij moeten de zaken ook duidelijk benoemen. Het heeft geen zin om om de hete brij heen te draaien. Degenen die zich tegen die

ontwikkelingen keren, zijn wat mij betreft conservatief bezig en staan in de weg aan de noodzakelijke vernieuwing. De middelmaat kan en mag niet langer meeliften op het succes van de top.

De heer **Schouw** (D66): Wat de minister zegt over de concurrentie spreekt mij zeer aan. In mijn eerste termijn heb ik gezegd dat de universiteiten in dit land pondspondsgewijs 1,5 mld euro te verdelen krijgen zonder dat er echt een kwaliteitsbeoordeling aan ten grondslag ligt en er echt voorwaarden aan worden gesteld door de rijksoverheid.

Dat is een vorm van non-concurrentie van de eerste geldstroom. Zou de minister daar eens op kunnen reflecteren in verband met de wens van het kabinet om ook de concurrentie op alle niveaus te versterken? Ik stel deze vraag overigens aan de heer Brinkhorst, omdat mevrouw Van der Hoeven vergeten is deze vraag te beantwoorden en omdat hij het punt van concurrentie weer opbrengt. De regering spreekt zo fijn met een mond, dit gaat hem vast fantastisch af.

Minister **Brinkhorst**: Ik waardeer uw poging om in een goed huwelijk te stoken zeer, maar mevrouw Van der Hoeven en ik gaan hierna rustig samen verder. Wij hebben op het punt van de filosofie geen werkelijk verschil van mening. Als zij vanuit deze Kamer krachtig steun krijgt voor het soort denken dat wij vertegenwoordigen, zijn wij al een beetje opgeschoten. Men zal ook aan de overkant van het Binnenhof dit soort geluiden horen.

De heer **Schouw** (D66): Ik zal deze vraag in tweede termijn nog even bij de minister van Onderwijs neerleggen.

Minister **Brinkhorst**: Mevrouw de voorzitter. Pas als er een cultuuromslag komt en meer mensen hun hoofd boven het maaiveld uitsteken – om mevrouw Dupuis te citeren -- worden we echt innovatief. De cultuurverandering is geen abstractie. Deze moet gedragen worden door institutionele doorbraken. Dat betekent niet dat alles met geld kan worden opgelost. Daarin onderscheidt dit kabinet zich duidelijk van eerdere kabinetten, mevrouw De Rijk. U hebt deze vraag gesteld aan mevrouw Van der Hoeven. Mijn antwoord is dat ook institutionele veranderingen noodzakelijk zijn.

De heer **Van Raak** (SP): Mevrouw de voorzitter. Ik wil daar graag een opmerking over maken. Ik denk dat het juist met minder geld kan. De minister van Economische Zaken moet daar zeker in geïnteresseerd zijn. Het prestatiedenken ontbreekt bij het bedrijfsleven. De minister wil een cultuuromslag. Misschien worden bedrijven te veel in de watten gelegd en te weinig geprikkeld. De regering wil de WAO'ers toch ook prikkelen?! Zij worden extra gekeurd, hun inkomens worden zelfs verlaagd. Maar de minister is voor het bedrijfsleven erg lief. Als het bedrijfsleven wil gaan innoveren, krijgt het geld; als het gaat samenwerken, krijgt het geld. Legt de minister het bedrijfsleven niet te veel in

de watten en wordt de prestatiedrang daardoor niet minder?

Minister **Brinkhorst**: De heer Van Raak doet een mislukte poging om ideologie in een debat over de realiteit te laten prevaleren. Ik neem die opmerking graag voor kennisgeving aan.

De heer **Van Raak** (SP): In ideologie zit heel veel realiteit. De ideologie geeft namelijk de uitgangspunten van de minister aan, geeft aan hoe hij tegen de werkelijkheid aankijkt. Ik wil dit debat daarom op een ideologisch niveau met hem voeren.

Minister **Brinkhorst**: Mijnheer Van Raak, bent u het oneens met wat ik tot nu toe gezegd heb? Dat zou ik verwachten van een interrumpant.

De heer **Van Raak** (SP): Mevrouw de voorzitter. De minister heeft het over een cultuuromslag. Ik ben het geheel met hem eens dat er een cultuuromslag in het bedrijfsleven moet plaatsvinden. Het debat gaat om de vraag hoe wij dat gaan doen. Ik ben het op dat punt niet met hem eens. Hij wil dat doen door wel heel veel extra in het bedrijfsleven te investeren maar niet in de universiteiten.

Minister **Brinkhorst**: Hebt u daarom zojuist het speldje van de SP afgedaan?

De heer **Van Raak**: Ik wist niet of mijn voorstel over het T-shirt zou worden aangenomen. Ik had mij voorgenomen om het speldje meteen weer op te doen, als het voorstel door de bewindspersonen werd aangenomen. Het is nu niet nodig.

Mevrouw **De Rijk** (GroenLinks): Ik wil graag een vraag stellen over de excellente kennis. De minister zegt te gemakkelijk dat excellente kennis het enige is waarom het nog moet gaan. Ik heb in de voorbereiding voor dit debat nogal wat hoogleraren tot mij genomen, althans via het papier.

Minister **Brinkhorst**: Dat is u niet aan te zien.

Mevrouw **De Rijk** (GroenLinks): Al deze hoogleraren in de innovatie zeggen dat het niet om de excellente kennis gaat, maar dat het veel meer moet zitten in de verspreiding van bestaande kennis en het aankopen van. Debatteert u ook met die hoogleraren?

Minister **Brinkhorst**: Het hangt er vanaf welke hoogleraren u verorberd hebt. Mag ik u eens iets vertellen uit mijn verleden, waardoor mijn denken zeer gevormd is? In 1968 verscheen het rapport van Van Heek "Het verborgen talent".

Het ging over talenten die niet ontdekt waren. In mijn wijze van zien, heeft juist het onderwijs er daarna alles aan gedaan via de doorwerking van de verschillende onderwijshervormingen om talenten kansen te geven. Dat is een doorslaand succes geweest. Onderzoek in de jaren tachtig en negentig heeft aangetoond dat er nog nauwelijks

verborgen talenten zijn. Bij allochtonen ligt het misschien wat anders. Dat laat ik even buiten beschouwing.

De vraag is nu op welke wijze wij die talenten in de economie tot praktische resultaten kunnen laten komen. Over dat element dienen ook politieke groeperingen aan de linkerkant stelling te nemen. Het is van groot belang dat op dat punt geen kunstmatige tegenstellingen over het verleden blijven bestaan. Ik maakte deel uit van die ontwikkeling destijds. Ik zat toen in het kabinet-Den Uyl. Het ging om de verbreding van de democratie en de toegang tot het onderwijs voor lagen voor wie dat eerder niet mogelijk was. Ik stond daar volledig achter.

Wij zijn daarin zover gegaan dat wij nu ook eens die andere kant moeten bevorderen. Om die reden ben ik er volledig van overtuigd dat de ontwikkeling in de richting van excellentie moet worden bevorderd.

Mevrouw **De Rijk** (GroenLinks): Daarover zijn wij het niet met elkaar oneens. Mij gaat het niet om de toegang tot het onderwijs, maar om de vraag waaruit de innovatiekracht bestaat. Anderen die zich daarin gespecialiseerd hebben, zijn van mening dat je niet op die 1% moet mikken, maar op het slim inkopen en gebruiken van kennis, het definiëren van het probleem dat je wilt oplossen.

Minister **Brinkhorst**: U hebt het nu over de uitwerking. Het gaat inderdaad niet om die 1%, maar om de vraag op welke manier structurele hervormingen kunnen bijdragen tot het meer naar voren komen van die top en die excellentie. Wij moeten toewerken naar een klimaat waarin durf, ondernemerszin en werklust worden gewaardeerd. Alleen door te blijven werken aan modernisering van onze verzorgingsstaat kunnen wij dat bereiken. Dat is noodzakelijk, ook met het oog op de vergrijzing waarvan deze bewindsman misschien een voorbeeld is. Ik moet ervoor zorgen dat degenen die na mij komen ook nog in staat zijn een behoorlijke oude dag te krijgen. Het gaat niet alleen om het egoïsme van de boven-65-jarigen die daarvan mogen genieten. Wij zijn de meest profitabele generatie geweest.

De heer **Woldring** (CDA): Mevrouw de voorzitter.

Minister **Brinkhorst**: Mijnheer Woldring is nog niet zo ver, maar hij wil daar ook graag van genieten.

De heer **Woldring** (CDA): Nee, die goede oude dag gun ik u graag.

Minister **Brinkhorst**: Het gaat niet over mij, het gaat om de situatie als u stras zo ver bent. Dat geldt zeker voor mevrouw De Rijk.

De heer **Woldring** (CDA): Ik ben het niet met u eens. U hebt het over een cultuuromslag. Dat kan maskerend zijn voor een gebrek aan overheidsfinanciering. U noemde het gebrek aan research en development in het bedrijfsleven een ramp. De OESO zou u wel eens een berekening kunnen voorhouden waarin staat dat als de Nederlandse overheid niet meer investeert, de uitkomst nog negatiever is. Dat geldt ook voor het bedrijfsleven. De OESO zal u

zeggen dat u meer dient te investeren, omdat de opbrengsten groter zullen zijn dan de kosten die u nu moet maken.

Minister **Brinkhorst**: Mevrouw Van der Hoeven heeft zo-even al gezegd dat het werkelijk een indianenverhaal is dat wij een bezuinigingskabinet zijn dat niet investeert. Zij noemde een bedrag van 800 mln. Ongeveer 1,6 mld euro wordt ingezet voor productiviteit en innovatie. U zou toch werkelijk de cijfers eens moeten bekijken die dit kabinet investeert, juist om de innovatie te bevorderen. De herziening van het huidige model van de verzorgingsstaat heeft alles te maken met de overgang naar een kenniseconomie.

Mevrouw **Maas-de Brouwer** (PvdA): Het is de tweede keer dat wij vandaag spreken over waarneming en perceptie. De eerste keer ging het over een website die al dan niet beschikbaar zou zijn.

De minister legt de vinger op een probleem van dit kabinet, namelijk de vraag hoe wordt waargenomen. U kunt alleen de taak die u op u heeft genomen om de Lissabon-ambitie waar te maken, tot een goed einde brengen als de regering een zekere inspiratie uitstraalt. Wij hebben op een aantal punten geconstateerd dat er iets schort aan die communicatie. In deze Kamer lezen wij alle stapels door, maar er zijn nog steeds vragen. Hoe zit het dan met andere burgers? Als de minister wil dat die cultuuromslag er komt, zal hij op dat punt innovatief moeten communiceren.

Minister **Brinkhorst**: Ik ben daarmee hard bezig. De oppositiepartijen zijn mij op dit punt even dierbaar als de regeringspartijen. Mevrouw Maas heeft mij kunnen horen, en als ook zij de goede boodschap wil uitdragen, ben ik daarover buitengewoon verheugd.

De heer **Van Raak** (SP): Voorzitter, het is fijn dat de minister...

De **voorzitter**: Mijnheer Van Raak, dit is al de derde keer dat u een minister niet laat uitspreken. Ik wil u vriendelijk doch dringend verzoeken om dat wel te doen bij uw interrupties.

**

Minister **Brinkhorst**: Ik wil nog meer materiaal aandragen zodat ook de heer Van Raak niet kan zeggen: ich habe es nicht gewusst.

Mensen zijn geëmancipeerder en hoger opgeleid dan ooit. Het CPB heeft geconstateerd dat het overgrote deel van de Nederlanders goed in staat is om voor zichzelf op te komen en te zorgen. In dat licht is er een enorme emancipatieslag gemaakt. De individualisering en de grote kennisverbreding liggen daaraan ten grondslag. Let wel, de participatie in het hoger onderwijs heeft pas sinds het begin van de jaren '70 een grote vlucht genomen. In een interruptiedebat met mevrouw De Rijk heb ik al gezegd dat mij dat zeer heeft verheugd. De verworvenheden van de jaren '70 zijn positief, maar de institutionele context die in die jaren tot stand is gebracht, is nu te beperkend. Deze is gebaseerd op een nationale realiteit die niet meer

bestaat. Daarnaast is er een Europese realiteit die nog niet bestond en die nu naar voren komt.

De beleidsuitdaging is om de niet functionerende structuren aan te passen. Emancipatie van burgers betekent ook dat zij vaker zelf verantwoordelijkheid moeten kunnen nemen; het kabinet werkt hieraan. Wij moeten meer mensen prikkelen tot werk, tot durf om innovatief te ondernemen en tot durf om te excelleren. Veel van de huidige arrangementen in onze verzorgingsstaat doen dit nog altijd onvoldoende. In zekere zin heeft ons sociale model -- ik heb lang nagedacht of ik deze zin zou uitspreken -- een pervers effect gehad op innovatie. Iemand die wordt verzorgd van wieg tot graf heeft weinig reden meer om risico's te nemen, om zijn nek uit te steken, kortweg om te ondernemen en te excelleren. Alles gaat wel zijn gangetje, althans totdat wij worden ingehaald door landen waar excellentie noodzakelijk is om de concurrentiestrijd te overleven. Dat is het uitgangspunt op basis waarvan ik over een aantal concrete doorbraken spreek. Het gaat om een verandering van institutionele structuren, die juist nodig is voor degenen die niet in staat zijn om van de verworvenheden gebruik te maken. Als de innovatie niet wordt versterkt, zullen de echt zwakkeren in de samenleving daarvan de negatieve effecten ondervinden. In dat licht vraag ik ook de partijen in deze Kamer, de bereidheid te tonen om de eigen uitgangspunten te herijken.

Er zal meer worden gekeken naar het economisch rendement van onderwijs en onderzoek. Wij steken extra geld in de kenniseconomie. Met ICES/KIS-3 en de kennisenvelop is er sprake van een impuls van 1,6 mld euro. In dit verband zijn al een aantal voorbeelden genoemd. Minister Van der Hoeven heeft uitgebreid gesproken over de prestatiebekostiging.

In het kader van de economische dimensie vraag ik aandacht voor de chemie. Er zijn een aantal faculteiten, maar daar starten heel weinig eerstejaars. Dit is op de lange termijn ongunstig voor de chemische industrie in Nederland, die zowel in economisch als innovatief opzicht belangrijk is. Als wij hieraan niets doen, zal het steeds slechter gaan met de chemische industrie; voor een deel ontstaat dit probleem nu al. Door aanpassing van de bekostiging kan meer samenwerking tussen faculteiten worden uitgelokt en gefaciliteerd. De kennisinstellingen moeten echter zelf de moed opbrengen om iets te doen. Welke universiteit concentreert zich nu eens op zijn kerncompetenties en stoot een faculteit af? In dit verband juich ik overigens het initiatief van de drie technische universiteiten van harte toe. Overigens was een van die drie afwezig in Silicon Valley, waar mijn staatssecretaris twee weken geleden was. Dit leidt er dan weer toe dat Eindhoven zegt: wij waren er wel en Delft niet. Dat soort dingen wil ik liever niet. Minister Van der Hoeven en ik zijn het op dit punt volstrekt met elkaar eens. Er moet worden samengewerkt, maar concurrentie moet onderdeel zijn van het proces.

Mevrouw **Maas-de Brouwer** (PvdA): Hoe gaat u die samenwerking zodanig stimuleren dat die niet kan verzanden? Ik heb gehoord dat men links en rechts veel tijd heeft voor weerstand door gebrek aan voortgang. Af en

toe hoor ik sommige instellingen fluisteren dat zij eigenlijk dé technische instelling zijn. Ik ben het met u eens dat het lof verdient dat instellingen bij elkaar zijn gaan zitten. Alleen zou ik graag van u willen horen hoe u ze wilt helpen hun klompen nu ook echt over de sloot te gooien.

Minister **Brinkhorst**: Ik kom op Wageningen, want over klompen gesproken, is dat toch waar mijn hart naar uitgaat. Ik heb zorgvuldig met collega Veerman afgestemd dat ik geen moment over de grenzen des ministers van Economische Zaken heenga. Ik zeg het misschien wat hard, maar het gaat om het ontbreken van een "sense of urgency". Als men hiertoe niet overgaat, dan zal de wal het schip keren. Zo simpel ligt het. Wij kunnen die samenwerking inderdaad bereiken door meer te clusteren, zoals Wageningen. U hebt niet voor niets de regionale "hotspot" Wageningen genoemd. Ik heb met collega Veerman besproken dat wij de Wageningen "foodvalley" gaan inbrengen in een innovatieplatform. Het is interessant dat in de agro-industrie, waarvan het MKB een belangrijk onderdeel uitmaakt, het MKB wél innovatief bezig is geweest en tot nu toe behoort tot de sterke poten van de Nederlandse industrie. Dit is echter niet te danken aan de subsidiepolitiek van het gemeenschappelijke landbouwbeleid, want het gaat om een sector waarin ongeveer 65% niet afhankelijk is van welke subsidie dan ook. Ik denk dat daardoor juist de correlatie wordt aangegeven tussen kennis en economie in een concrete sector.

De heer **Schouw** (D66): Ik ben geweldig blij met de opmerking van de minister dat het goed zou zijn als de universiteiten zich meer zouden richten op hun kerncompetenties. Dat is nogal wat als de minister dat namens het kabinet zegt. Ik ben ook ontzettend blij met het voorbeeld dat de minister gaf met betrekking tot Wageningen. Hoe kun je bevorderen dat de andere universiteiten zich ook meer gaan richten op hun kerncompetenties? Kun je daar als overheid op sturen en, zo ja, hoe stuurt de minister daarop?

Minister **Brinkhorst**: Aan het einde van de jaren negentig van de negentiende eeuw was er een befaamde student, genaamd Himpe, die heel lang gestudeerd heeft en uiteindelijk arts werd. Toen hij als arts met een moeilijke vraag werd geconfronteerd, was zijn antwoord: moeilijke gevallen, hiernaast. Staatssecretaris Nijs zal die ingewikkelde problematiek zometeen uit de doeken doen.

Ik heb een paar opmerkingen gemaakt over de prestatiebekostiging. Ik zeg snel iets over de technopartners, want minister Van der Hoeven heeft daarover al het een en ander gezegd. Vooral de kenniswerkers zijn belangrijk, maar ik moet ook iets over de corporate governance zeggen. Ook de corporate governance is een onderdeel van de cultuurverandering. Ik ben persoonlijk niet bang dat de verandering van corporate governance leidt tot risicomijdend gedrag. In tegendeel: ik geloof dat goede corporate governance bezig is het befaamde "old boys netwerk" te doorbreken. Juist de doorbraak van de corporate governance van een onderneming, moedigt bestuurders aan te innoveren. Dat zou de winstgevendheid van ondernemingen wel eens

veilig kunnen stellen. Te lang zijn aandeelhouders onmondig geweest en hebben zij de democratie in bedrijven te weinig kunnen bevorderen.

Met het oog op de klok zal ik maar drie dingen zeggen over het innovatieplatform, want minister Van der Hoeven is daar uitvoerig op ingegaan. Voor mij is het een breekijzer en bovendien heeft het een kraamkamerfunctie. Daarom wil ik Wageningen "foodvalley" inbrengen. Voorts gaat het om het aanjagen van excellentie. Alle commentaren over hoe wij dat communicatief gaan doen, zijn over en weer gegaan. Dit project zal vier jaar lopen, dus zo lang als het kabinet zit. Iedereen die het kabinet voor die tijd wil wegsturen, moet dus zijn best doen om het innovatieve gehalte van het kabinet te evenaren. Tot dat moment zal het innovatieplatform die rol spelen.

De innovatiebrief heb ik destijds al uitvoerig aan de orde gesteld. Wij zijn bezig met het Actieplan life sciences, dat volgende maand naar de Kamer wordt gestuurd. Dit is een belangrijk terrein, omdat deze sector de potentie heeft om uit te groeien tot excellentie. Het is echter ook een terrein waarop te lang tegelijkertijd gas is gegeven en is geremd. Dat is niet bevorderlijk voor het vertrouwen van bedrijven om te investeren en het is ook een tegenstrijdig signaal in de richting van de consument. Als de Kamer het goed vindt, neem ik de gelegenheid te baat om hier te spreken over de implementatie van de EG-richtlijn betreffende de rechtsbescherming van biotechnologische uitvindingen.

Die verdient naar mijn gevoel geen schoonheidsprijs. Het is typisch een geval waarin wij het qua wet- en regelgeving slecht doen. De richtlijn had in 2000 geïmplementeerd moeten worden. Door deze à-la-carte benadering van Europa door Nederland worden bedrijven schuw vanwege de ontstane rechtsonzekerheid. Ik weet dat verschillende bedrijven die actief zijn op het terrein van R&D en biotechnologie elders gaan investeren. Binnenkort komt deze zaak bij u terug in de Kamer. Ik doe al een schot voor de boeg: als wij doorgaan met dit beleid, dan blijft de bedrijvigheid op dit terrein wegtrekken uit Nederland. Dat zou voor de agro-, food- en chemische industrie een enorm verlies in concurrentiekracht zijn. Het nieuwe actieplan dat ik voorbereid, omvat dan ook een groot aantal maatregelen, variërend van het terugdringen van belemmerende wet- en regelgeving tot impulsen voor de kennisbasis en een veel betere overheidscommunicatie, want dat punt trek ik mij ook zeer aan. Dat is noodzakelijk. Tegen mevrouw Dupuis zeg ik: natuurlijk zullen wij de ethische aspecten en de milieuaspecten niet uit het oog verliezen. Mevrouw Maas vraagt in hoeverre de Wet op het wetenschappelijk onderzoek biotech-starters om zeep helpt. Die wet is net aangepast door de Tweede Kamer. Ik neem aan dat ook de staatssecretaris daar nog nader op zal ingaan. Ik wil graag kijken naar de uitvoerbaarheid van de regels om te bezien hoe deze concreet kunnen uitwerken.

Voorzitter. Ik heb een prachtige tekst over de octrooien, maar ik zal er alleen de essentie van weergeven. Wij hebben vaak het beeld dat wij heel goed met de octrooien omgaan. De realiteit is dat wij klagen over de dure octrooisystemen in de EU, die drie tot vijf keer zo duur zijn als de systemen in de VS en Japan. Wij klagen

over de trage voortgang van het gemeenschapsoctrooi. Toen ik dat zag, dacht ik dat ik het nou eens zelf wilde onderzoeken en wie schetst mijn verbazing: in Nederland blijken de jaartaksen bijna drie keer zo duur te zijn als in Frankrijk, in het Verenigd Koninkrijk of in Spanje. Wij zijn zelfs bijna het duurste octrooiland geworden in Europa, maar in onze hoofden zit nog steeds het beeld dat wij het beter doen dan onze buurman. Wij hebben wel klachten over het feit dat er geen gemeenschapsoctrooi is, maar wij kijken niet naar de balk in onze eigen ogen. Ik kijk nu naar de mogelijkheden om tot een forse reductie te komen, maar dan moeten wij dus Europees beter in de pas gaan lopen. Er liggen nog veel kansen om het innovatievermogen van het MKB te vergroten. Het MKB zou veel meer kunnen profiteren van het octrooisysteem. Een goed gebruik kan innovatie in het MKB een sterk impuls geven en bespaart veel kosten voor dure R&D. Dat wordt voor mij zeker een belangrijk aandachtspunt in de komende tijd.

Verder heb ik nog een opmerking over de MKB in reactie op vragen van de heer Woldring. De realiteit is -- en ik begrijp de klachten van het MKB -- dat tweederde van de innovatiemiddelen van het ministerie van EZ neerslaat bij het MKB. Ik vind dat in die situatie ook bij het MKB de hand in eigen boezem moet worden gestoken. De administratieve lasten moeten worden gestroomlijnd, dat ben ik helemaal met de heer Schouw eens. Daar gaan wij ook goed naar kijken, maar de potentie van het MKB kan verder worden benut. Ik wil ook in het kader van het innovatieplatform met het MKB de specifieke problematiek aan de orde stellen. Wij gaan binnenkort vergaderingen houden met VNO-NCW, MKB Nederland en de R&D-directeuren uit die MKB-bedrijven om daar verder invulling aan te geven. Dat is weer typisch een voorbeeld waarin wij het platform kunnen gebruiken om nieuwe ontwikkelingen tot stand te brengen.

Voorzitter. Ik herhaal wat mevrouw Van der Hoeven al heeft gezegd over de regionale innovatieplatforms en het nationale platform. Ik zal binnenkort met de heer Kleisterlee een gezamenlijk bezoek brengen om te visualiseren waar wij het over hebben. De as Eindhoven-Leuven is een mooi idee. In Leuven kun je slechts met paard en wagen komen, want als je er met de auto heen wilt, is het een absolute chaos. Toch investeert Philips in Leuven op het terrein van de elektronica, omdat er in Nederland te weinig belangstelling voor is en omdat Nederland te weinig mogelijkheden biedt. Omdat ik dat een vervelende situatie vind, heb ik de heer Oostvogels, rector in Leuven, de minister van Economische Zaken in Vlaanderen en de federale minister bij elkaar gehaald en wij gaan binnenkort eens zien hoe wij daar gezamenlijk een pool kunnen krijgen van micro-elektronica. Dan visualiseren wij hoe wij het regionale en het nationale kunnen combineren.

Ik heb niets of nauwelijks iets gezegd over ICT. Het ministerie werkt op dit punt buitengewoon goed samen met de minister van BVK. De heer De Graaf heeft geen heel andere visie op dit onderwerp. Wij werken samen met BZK en OCW aan een kabinetsbrede ICT-agenda. Voor BZK staat de overheid centraal, voor OCW staat ICT in het onderwijs, media en onderzoek centraal en de globale kabinetsbrede ICT-agenda wordt door de minister van EZ

gecoördineerd zonder dat op enigerlei wijze tekort wordt gedaan aan de eigen verantwoordelijkheden van de verschillende ministeries. Iedere ministerie speelt immers zijn eigen rol binnen het geheel van de overheid.

Mevrouw **Maas-de Brouwer** (PvdA): De overheid heeft op het terrein van de ICT in elk geval in het verleden een aantal kansen laten liggen om zelf als zogenaamde "launching customer" op te treden. Hoe staat u daar tegenover? Kunt u voorbeelden geven waaruit blijkt dat u die fouten uit het verleden niet opnieuw maakt?

Minister **Brinkhorst**: Ik ben dat met u eens. De launching-customergedachte is erg belangrijk. Er komt op korte termijn een regieorgaan ICT-onderzoek om het onderzoek op dit terrein te versterken. Het zal sterk aansturen op het traject van fundamenteel onderzoek tot toepassing. Bij dit alles is het inderdaad essentieel dat er tot een betere benutting wordt gekomen. De heer Schouw citeerde de heer De Graaf. Ik denk dat het kabinet op het gebied van ICT doet wat noodzakelijk is. De minister van EZ heeft de coördinerende verantwoordelijkheid voor het kabinetsbrede ICT-beleid en het beleid ten aanzien van netwerken. De minister van BVK heeft de coördinerende verantwoordelijkheid voor ICT bij de overheid. Ik ondersteun hem daarbij van harte. OCW en VWS hebben evenzeer een eigen rol op dit terrein. Er is een duidelijke kabinetsbrede visie. U krijgt binnenkort de ICT-brede agenda. Het regieorgaan probeert om de zaken bij elkaar te harken. Ik denk dat wij via die weg een impuls kunnen geven om de innovatie waar mevrouw Maas op doelde van de grond te krijgen.

De heer **Schouw** (D66): Ik dank u voor het uitgebreide en enthousiasmerende antwoord. De minister van EZ coördineert het ICT-beleid. Ik zou graag willen dat u regisseert. Dat is toch net iets anders. Ik zie dat u ja knikt, dus u hebt blijkbaar een regisserende rol. Ik wacht die notitie wel even af. Iets in uw redenering is namelijk een beetje eng. U zegt dat u de regie hebt, maar dat de departementen hun eigen verantwoordelijkheid houden. Ik ben benieuwd naar de notitie. Als dit namelijk negatief wordt uitgelegd, zou er sprake kunnen zijn van een minimale regierol. Ik hoop dat dit niet het geval is.

Minister **Brinkhorst**: Wacht u nou rustig, de regering waakt over u.

De heer **Schouw** (D66): Dat zegt een beetje weinig over uw inzet.

Minister **Brinkhorst**: Ik kijk ook een beetje naar de klok. Over twee weken wordt de EZ-begroting behandeld. Ik zal het samenvatten in vijf punten. De Europese kaders vormen het uitgangspunt. Er is heel veel werk aan de winkel, zowel met betrekking tot concrete knelpunten als tot culturele dimensies. Wij moeten verder werken aan institutionele doorbraken. Concrete acties zijn noodzakelijk, want er is te lang gepraat. Er moet nu worden gehandeld want wij zakken verder terug.

Ik heb gesproken over concurrentiekracht en innovatie. Het gaat niet alleen om de kenniseconomie als

eenzijdig element. Duurzaamheid is voor mij een centraal begrip in het innovatiebeleid. U kunt niet verwachten dat ik mijn verleden zal verloochenen. Wij zullen ook aan de slag gaan met sociale innovatie. Staatssecretaris Rutte is daarmee bezig en ook de vakbeweging heeft er belang bij. Het signaal dat wij willen geven is dat er geen beleid tegen groeperingen wordt gemaakt, maar een beleid voor. Vernieuwing van Nederland is het centrale kader waarbinnen wij dit beleid voeren.

Mevrouw **De Rijk** (GroenLinks): Ik ben blij dat ik tot het laatst heb gewacht. U hebt nu twee keer het woord "duurzaamheid" gebruikt. Ik ben benieuwd naar de concrete uitwerking daarvan. Ik heb in mijn eerste termijn gevraagd of u concrete milieudoelstellingen hebt met betrekking tot innovatie. Wat wilt u ermee bereiken? Gaan wij bijvoorbeeld het energiegebruik met een bepaald percentage terugbrengen dankzij innovatie? Dat was ook het idee achter de kenniseconomie natuurlijk. Ik ben benieuwd naar uw concrete doelstellingen.

Minister **Brinkhorst**: In de eerste plaats heb ik bij de noodzakelijke bezuinigingen de duurzame energie totaal buiten beschouwing gelaten. Er is niet bezuinigd op de bevordering van duurzame energieontwikkelingen.

In de tweede plaats kunnen wij dankzij de ontkoppeling van economische groei en energiegroei de ontwikkeling van de liberalisering van de energiemarkt bevorderen. Daarbij worden oligopolies uiteraard tegengegaan. Dat is een zeer essentieel punt. Wij hebben dat in de jaren '70 bereikt dankzij relatief hoge energieprijzen. Geleidelijk aan is dat proces in het water gevallen.

In de derde plaats moeten wij alle energiebronnen opnieuw bestuderen op hun bijdrage tot een duurzame energietransitie. Dat betekent dat wij niet alleen de biomassa en de windenergie opnieuw moeten bestuderen, maar ook andere vormen. Ik spreek nu over het Europese kader waaraan in de afgelopen periode weinig aandacht is besteed. Aan deze doelstellingen werken wij. Wij kunnen hier nog uitvoerig over spreken tijdens de begrotingsbehandeling.

*N

Staatssecretaris **Nijs**: Voorzitter. Heel wat onderwerpen met betrekking tot de kennissamenleving waarover wij vanmiddag spreken, hebben de revue al gepasseerd. Sommige mensen noemen die zo glad als een aal, maar ik ben blij dat in deze Kamer zo veel betrokkenheid te bespeuren valt.

Ik bespreek de kennissamenleving langs twee lijnen. Ik bespreek met name de impact ervan op het hoger onderwijs en op het middelbaar beroepsonderwijs en omgekeerd bespreek ik in hoeverre het middelbaar beroepsonderwijs en het hoger onderwijs de kennissamenleving verder kunnen vormgeven. Wij nemen twee trends in onze samenleving waar. De ene is de transitie op onze kenniseconomie en de andere is natuurlijk de complexiteit die individuen in onze samenleving

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

ervaren. Het gaat sommigen zeer gemakkelijk af, terwijl aan anderen echt een helpende hand moet worden geboden. Ik ben het met mevrouw Maas-de Brouwer eens dat het niet alleen om een producerende samenleving gaat en dat onze kenniseconomie geen afdoende voorwaarde voor de welzijnsbevordering in ons land is. Tegen mevrouw De Rijk zeg ik dat wij juist ten aanzien van de tweede trend moeten proberen om zowel de mensen die het op eigen kracht kunnen als de mensen die het niet op eigen kracht kunnen, een eigen plek in de samenleving te bieden. Ik houd net zo min als u van tweedeling.

Het eerste blokje bespreek ik graag als wij het hebben over de transitie op de kenniseconomie, over de door minister Brinkhorst besproken noodzaak van ondernemerschap, over de noodzaak dat het hoger onderwijs en het middelbaar beroepsonderwijs zich profileren en de speerpunten die daarbij van belang zijn en ten slotte over de manier waarop wij de relatie tussen overheid, hoger onderwijs en middelbaar beroepsonderwijs vormgeven om dit allemaal te bereiken. Het tweede blokje gaat over de trend van de complexe samenleving, over de manier waarop individuen daarin een plek vinden en waarop wij daar een samenhangende samenleving van kunnen maken. Ik zal het hebben over gelijke kansen voor elk individu, over een-leven-lang-leren en wie dat moet betalen.

Ik vind het belangrijk om de transitie op de kenniseconomie breed te zien. Er is veel gezegd over het fundamentele onderzoek van universiteiten, maar minstens is natuurlijk het toegepaste onderzoek van hogescholen van belang. Ook zijn innovatiekracht en de toepassing van het fundamentele en toegepaste onderzoek vanuit het MKB belangrijk. Het MKB heeft alles te maken met het middelbaar beroepsonderwijs. Ik kom hierop terug. Wij hebben in het Innovatieplatform geconstateerd dat er uiteindelijk voldoende aandacht voor is en dat het niet alleen gaat om universiteiten en hogescholen, maar ook om ROC's. Het middelbaar beroepsonderwijs levert zeer veel mensen aan het MKB en dat is in Nederland van belang voor de innovatie.

Minister Brinkhorst heeft al veel gezegd over ondernemerschap. Het gaat over een houding die essentieel is voor onze kennissamenleving. Wij spreken dan niet alleen over ondernemers in de enge zin van het woord, mensen die hun eigen werkgever zijn, maar ook over ondernemerschap voor werknemers en ondernemerschap van instellingen en docenten. Instellingen moeten zowel een extern ondernemerschap als een intern ondernemerschap tonen. Er wordt heel veel samengewerkt tussen OCW en EZ om een en ander vorm te geven.

In de nota over het hoger onderwijs en onderzoeksplan staan concrete acties genoemd die deze samenwerking heeft opgeleverd. Ik zal er eentje noemen. Dat betreft een experimentele lijn om kenniscirculatie vanuit kennisinstellingen naar het MKB te realiseren. Hierbij wordt samengewerkt met EZ. Wij hebben ook samen een pot gecreëerd om ervoor te zorgen dat het MKB wat hechter wordt met zowel het HO als het MBO. Het gaat erom dat bestaande kennis die op de plank ligt of in de hoofden van mensen zit, bedrijfseconomisch wordt toegepast in het MKB.

Er zijn nog veel meer samenwerkingsactiviteiten tussen bedrijfsleven en hoger onderwijs om het ondernemerschap van de kennisinstellingen te bevorderen. Het gaat mij echter te ver om die nu allemaal te noemen.

Het interne ondernemerschap in de instellingen is net zo belangrijk. Wij zien dat met name in het MBO de gedachte dat docenten méér van ondernemerschap moeten weten, enorm postvat. Er zijn veel docentenuitwisselingen in het MBO analoog aan de uitwisselingen van lectoren in het HBO. Dat zijn goede ontwikkelingen. Wij stimuleren die. Wij hebben een innovatiearrangement opgezet waarbij juist nieuwe manieren om het ondernemerschap binnen het MBO en het HBO te krijgen, worden beloofd.

Ik wijs in dit verband op de miniondernemingen waarover ook mevrouw Maas sprak. Dat zijn enorm goede projecten. Scholieren krijgen gedurende een beperkte tijd de kans om onder leiding van de school een eigen onderneming te drijven. Dergelijke projecten worden heel sterk gestimuleerd, niet alleen in het MBO maar ook in het HBO. Vanaf het begin van de studie worden studenten gekoppeld aan een bedrijf en leren met een steeds grotere moeilijkheidsgraad het ondernemerschap oppikken. Zij beginnen met een onderzoekje naar de werking van een bedrijf. In een volgend studiejaar doen zij mee aan een project waarin een concrete opdracht voor het bedrijf wordt uitgevoerd. Soms wordt er zelfs een nieuw product of een dienst voor dat bedrijf ontwikkeld.

Mevrouw **Dupuis** (VVD): Mevrouw de voorzitter.

Staatssecretaris **Nijs**: Mag ik dit blokje even afmaken?

De **voorzitter**: U mag dit even afmaken. Als er echter iemand aan de interruptie microfoon staat, lijkt mij het goed om die even aan het woord te laten. U mag uw zin uiteraard afmaken.

**

Staatssecretaris **Nijs**: Vanaf het eerste studiejaar leren studenten op verschillende manieren hoe zij een onderneming kunnen starten. Het kan daarbij gaan van een simpele opdracht tot aan het binnenhalen van een octrooi. Op die manier wordt kennisoverdracht tussen bedrijfsleven en studenten zeer gestimuleerd.

Mevrouw **Dupuis** (VVD): Voorzitter. Zegt de staatssecretaris tegen degenen die net het woord hebben gevoerd: jullie hebben wel heel veel vragen over het WO gesteld, maar het eigenlijke onderwerp moet vanavond het MBO zijn? Mevrouw Maas en ik hebben vragen gesteld over het WO en ik hoop dat de staatssecretaris de tijd wil nemen om die te beantwoorden. Als wij over een onderwerp geen vragen hoeven te stellen, kan het idee zijn dat daarmee alles in orde is. Het kan evenwel anders zijn. Nu gaat het er mij dus om dat de staatssecretaris echt op onze vragen ingaat, ook al zijn die niet goed gefocust. Als die inderdaad niet goed gefocust zijn, horen wij dat graag.

Staatssecretaris **Nijs**: Uiteraard zal ik op uw vragen ingaan. Het is absoluut belangrijk dat universiteiten in de kenniseconomie hun rol spelen. Ik kom hierover nog

uitgebreid te spreken. Het is evenwel ook belangrijk dat ik aangeef dat de kennissamenleving niet beperkt blijft tot de universiteiten. Dat misverstand was er soms. Ik hecht eraan dat wij in Nederland gewend raken aan de trits: wetenschappelijk onderwijs en fundamenteel onderzoek, hogescholen en toegepast onderzoek en middelbaar onderwijs met toepassing. Met een ruimere blik wordt het iets gemakkelijker de innovatie in Nederland een impuls te geven. Dan kun je dat namelijk vanuit vele invalshoeken doen. Ik kom evenwel nog uitgebreid te spreken over de rol van de universiteiten.

Ik heb aangegeven dat door ons aandacht voor het ondernemerschap bij instellingen en bij het MKB sterk wordt gestimuleerd.

De heer **Van Raak** (SP): Voorzitter. De minister zei iets heel interessants. Zij wil dat een trits geldt waarbij de universiteiten met name fundamenteel onderzoek doen, het HBO toegepast onderzoek doet en het MBO uitvoerend werkt. Betekent dat dat zij voor de medewerkers van universiteiten niet een toekomst als ondernemende professionals ziet, zoals die er wel zou zijn voor de medewerkers van HBO en MBO?

Staatssecretaris **Nijs**: Mijnheer Van Raak, ik ben staatssecretaris. Naast mij zitten de ministers.

De heer **Van Raak** (SP): Excuses. De verspreking lijkt mij evenwel een promotie.

De **voorzitter**: Wat niet is, kan komen.

**

Staatssecretaris **Nijs**: Mijnheer Van Raak, u hebt volstrekt gelijk. Waarom gaf ik deze trits? Omdat die relatief simpel is en gemakkelijk te onthouden. Dat neemt niet weg dat bij de docenten op de universiteiten het ondernemerschap een rol moet spelen. Die moet bij de studie aan de orde komen. Hierover is al veel gezegd. Er is bijvoorbeeld gesproken over de technostarters. Het is natuurlijk belangrijk dat docenten en hoogleraren het ondernemerschap intern serieus beoordelen.

De heer **Van Raak** (SP): Ik stelde deze vraag, omdat u wilt dat het gelijkheidsdenken op de universiteiten verdwijnt. Als je meer kwaliteit levert, zou je namelijk meer geld krijgen. Ik heb al gezegd dat ik dit een goed idee vind. Ik heb echter gevraagd op welke manier die wetenschappelijke kwaliteit wordt gemeten. Het gaat hierbij niet om een commercieel aspect. Dat gold wel voor de minister van Economische Zaken. U zei namelijk dat voor universiteiten het fundamenteel onderzoek zeer belangrijk is.

Staatssecretaris **Nijs**: Laat ik dan nu mijn opmerkingen maken over de profilering of de noodzaak daartoe. Daarmee zal ik ingaan op uw vraag over de wetenschappelijke invalshoek.

Zoals de heer Brinkhorst reeds zei: het is absoluut noodzakelijk dat wij in Nederland afrekenen met het idee dat je je kop niet boven het maaiveld uit mag steken. We moeten daarentegen proberen ons te onderscheiden en op

een aantal terreinen naar de top streven. Je moet onderscheid kunnen maken. Dit geldt niet alleen voor de economie, maar ook voor het hoger en middelbaar beroepsonderwijs. Dat betekent dat zowel instellingen als studenten keuzes moeten maken. Instellingen maar evenzeer studenten moeten ambities durven hebben. De heer Van Raak meende al dat studenten tegenwoordig met een zesje genoeg nemen. Wij vinden ook echt dat je daarmee niet tevreden moet zijn. Studenten zijn tegenwoordig gericht op het behalen van studiepunten en niet alleen op het goed doen van tentamens. Ook studenten moeten ambitie durven tonen.

Met mijn beleid worden heel veel nieuwe instrumenten gegeven die meer ruimte bieden voor profilering. Dat laat onverlet dat je een brede basis moet hebben, maar de top moet niet, zoals mevrouw Maas aangaf, toevallig ontstaan. Je moet daar bewust naar streven.

Het moet ook niet zo zijn dat wij elitair worden. Het gaat natuurlijk nog steeds niet aan om studenten op basis van hun centen te weigeren. Het gaat wel aan om rekening te houden met talenten van studenten. De juiste student op de juiste plek, is natuurlijk een fenomeen dat niet alleen belangrijk is voor de student zodat hij niet te veel tijd verliest, maar is ook belangrijk voor de instellingen om de kwaliteit van het onderwijs op peil te houden.

De ruimte die wij geven voor profilering zit met name in het toelatingsbeleid, waarbij wij op experimentele basis zowel selecties als collegegelddifferentiatie naar boven en naar beneden gaan toestaan. Dat betekent ook dat er voor topmasters een impuls komt om eventueel collegegeld daarvoor te verhogen op het moment dat die echt een meerwaarde blijken te hebben. Verder zijn wij heel nadrukkelijk bezig om zowel aan het wetenschappelijk onderwijs als aan de hogescholen hun eigen profilering te geven. Op die manier zal het voor een student wel degelijk verschil uitmaken of hij een wetenschappelijke opleiding volgt of een opleiding in het kader van het hoger onderwijs.

De heer Van Raak heeft gevraagd hoe een en ander wordt gemeten. De Nederlandse Accreditatieorganisatie heeft heel nadrukkelijk uitgeplozen waar het wetenschappelijke en het beroepsgerichte in zit van het WO en het HBO. Het WO kenmerkt zich doordat het onderwijs dat daar gegeven wordt, met name wordt afgestemd op de nieuwe theorieën die uit onderzoeken komen en tevens op de nieuwe onderzoeksmethoden. Bij het personeel dat daar doceert, zie je dat veel meer onderzoekers het onderwijs verzorgen dan in het beroepsgerichte HBO. Wat dat betreft worden mensen daar veel meer opgeleid om de onderzoekskant uit te gaan dan de praktisch gerichte kant. Dat meet je niet, maar dat zie je door na te gaan hoe het wetenschappelijk onderwijs wordt ingericht ten opzichte van hogescholen. De Nederlandse Accreditatieorganisatie heeft ten aanzien van een aantal opleidingen aangegeven dat die de WO-context of de HBO-context halen. Die profilering naar deze twee typen onderwijs is een belangrijk aandachtspunt.

De heer **Van Raak** (SP): De staatssecretaris stelt mij voor een deel gerust. Waar de minister van EZ vooral over economisch profijt sprak, heeft zij het over de toepassing van nieuwe theorieën en nieuwe onderzoeksmethoden. Als

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

dat de criteria worden aan de hand waarvan een vakgroep of een onderzoek extra beloond wordt vanwege het gebruiken van vernieuwende theorieën of onderzoeksmethoden en het dus niet alleen gaat om economisch profijt, dan ben ik zeer gerustgesteld. Ik zal die ontwikkeling dan ook in de gaten houden in de toekomst.

Staatssecretaris **Nijs**: Dan moet ik u toch een klein beetje teleurstellen. Ik had het over de basiskwaliteitseisen voor het WO en het HBO. Vervolgens moet je natuurlijk wel degelijk een keuze maken voor welke opleidingen je het geld gaat besteden. Daarvoor zijn criteria ontwikkeld. Een ervan betreft het belang dat een opleiding heeft voor de kennissamenleving, niet alleen op economisch gebied maar ook als het gaat om stimulering van sociale innovatie. Nieuwe opleidingen moeten passen in de kennissamenleving in brede zin. De profilering ten aanzien van WO en HBO zal verder vorm krijgen door de onderzoeksmasters. Ik kan mevrouw Dupuis geruststellen dat er heel veel alfa- en gamma-masters zullen zijn, meer nog dan in de techniek. Wij hebben er ook een vrij fors bedrag voor uitgetrokken. Het levert ons niet alleen onderzoekers op voor het WO, het is ook van belang voor het research and development dat plaatsvindt in het bedrijfsleven. Tegen de heer Woldring zeg ik dat het inderdaad tweejarige onderzoeksmasters worden. De heer **Van Raak** (SP): Mevrouw de voorzitter. De staatssecretaris had mij zo mooi gerustgesteld over de nieuwe theorieën en onderzoeksmethoden. Zij zegt nu dat zij daar niet aan kan voldoen, omdat er extra criteria zijn. Ik zou het belang voor de kennissamenleving iets meer toegespitst willen zien. Hoe toets je of een bepaalde studie of een bepaald wetenschapsgebied van belang is voor een kennissamenleving? Ik wil dit zo concreet hebben, omdat het erom gaat wie wel en wie geen extra financiering krijgt. De criteria moeten dus heel helder zijn.

Staatssecretaris **Nijs**: Zoals de heer Brinkhorst al aangeeft, wordt het ministerie van Onderwijs vaak gezien als de aanbieder van hoger onderwijs en het ministerie van Economische Zaken als de vrager van hoger onderwijs. De vraag vanuit de samenleving is van belang. Er is nog een andere vrager, namelijk de student. Wij willen het aanbod van opleidingen verleggen naar de zaken waar vraag naar is. Als niemand in de regio of in de sector waarvoor een opleiding bedoeld is, behoefte heeft aan een bepaalde opleiding die wordt aangeboden, dan levert deze geen bijdrage aan de kennissamenleving. U kunt van mij aannemen dat dit regelmatig gebeurt. Er worden veel kopieën van opleidingen neergezet. Dat is een vrij simpele manier om dit te operationaliseren.

Mevrouw **Dupuis** (VVD): Mevrouw de voorzitter. Er is vanavond twee keer gezegd dat Nederland de helft van het aantal gepromoveerden heeft vergeleken met onze buurlanden. Kan er iets meer gezegd worden over de eisen die in Nederland en in andere landen worden gesteld aan een proefschrift? Is er een gemeenschappelijk beoordelingskader? Ik heb zelf heel veel Amerikaanse thesis gezien. Dat zijn voor ons doctoraalscripties. Dat levert dan wel de titel PhD op. Kun je zoiets zeggen

zonder aan te geven wat nu precies de beoordelingscriteria zijn?

Staatssecretaris **Nijs**: Ik maakte daarom niet de vergelijking met de Verenigde Staten, omdat hier inderdaad een groot verschil is. Kijk je echter naar Duitsland, dan is het niveau van de promoties niet veel anders dan bij ons en wij lopen ook daar toch een beetje achter.

Het is binnen de ruimte die wij aan het creëren zijn voor instellingen om zich te profileren en ook voor studenten om keuzes te maken, van belang dat wij speerpunten zoeken. Wij zijn daar niet zo goed in. Er is al een aantal keren gezegd dat wij vinden dat wij alles goed doen. Wij vragen de instellingen nu om op hun sterke punten te letten maar tegelijkertijd hun zwakke punten te bekijken en niet te proberen alle zwakke punten koste wat kost in leven te houden. Dat zal de heer Schouw aanspreken. Hij had het over keuzes maken.

We hebben in Nederland binnen het hoger onderwijs het probleem dat de keuzes past gemaakt worden als de urgentie zeer hoog is en het water ons aan de lippen staat. We zouden keuzes moeten maken vanuit de overtuiging dat we een bepaalde strategie willen voeren en bepaalde sterke punten willen gaan ontwikkelen. Om die omslag te krijgen hebben wij aan de universiteiten en hogescholen gevraagd naar hun strategie en om voort te bouwen op sterke punten. Ik kom daar nog op terug.

Dat betekent dat ze de zwakke punten moeten afbouwen, waar ze helemaal niet goed in zijn, of dat ze samenwerking moeten zoeken met andere instellingen. Tegelijkertijd mogen ze op punten waar ze sterk in zijn, best de uitdaging zoeken en de concurrentie met anderen. Dat houdt iedereen scherp.

Mevrouw **Maas-de Brouwer** (PvdA): Mevrouw de voorzitter. Misschien mag ik even terugkomen op een vraag die ik net heb gesteld in het Europese kader. Ik vind het terecht dat over strategieën en ambities wordt gesproken. Bij strategie horen niet alleen je dromen, maar ook je realiteitszin en de constatering waar je mee moet ophouden. Het gaat niet alleen om dingen die je wel moet doen, maar ook om dingen die je niet meer moet doen. Wat doet u om te bereiken dat het bij de instellingen niet bij polderen en ambitieuze stukken blijft? Nergens lees ik wat wij niet meer doen. Dat geldt niet alleen voor de taakverdelingen tussen de instellingen onderling, maar ook voor de taakverdeling binnen Europa.

Staatssecretaris **Nijs**: Dat is helemaal waar. Ik zei al dat wij niet zo goed zijn in het afbouwen van zwakke plekken. Wij hebben gesproken over de sectorplannen van de technische universiteiten, maar hetzelfde geldt voor letteren en voor bètastudies. Men is wel bereid om samen te werken om nieuwe opleidingen op te zetten, maar tegelijkertijd vindt men het heel erg moeilijk het aantal opleidingen terug te brengen. Wij hebben al deze groepen bezocht. Ik heb hen gezegd dat het heel goed is dat zij samenwerking zoeken, maar ook dat het noodzakelijk is dat als zij op de zwakke plekken niet samenwerken, zij deze moeten afbouwen. Ik heb hun dus gevraagd, hun huiswerk te vervolmaken.

De heer **Schouw** (D66): Ik heb op dit punt de suggestie gedaan om te bezien of aan de geldstroom extra voorwaarden kunnen worden gesteld door de overheid om de dingen die zo wenselijk en noodzakelijk zijn, te realiseren. Denkt de staatssecretaris daar ook zo over? Denkt zij via de geldkraan te kunnen bereiken wat zij wil bereiken?

Staatssecretaris **Nijs**: Nee. Ik kom daar straks op terug. Ik wil dat niet via de geldstroom bereiken, maar op een andere manier. Dat heeft alles te maken met de manier waarop de overheid de relatie met de universiteiten en hogescholen wil bevorderen. Ik kom er uitgebreid op terug. Het is een heel belangrijke verandering in de manier waarop wij het hoger onderwijs willen aansturen.

Ik sprak over de speerpunten en de sectorplannen horen daar uitdrukkelijk bij. Mevrouw Maas heeft gevraagd wat ik doe om ervoor te zorgen dat die sectorplannen realiteit worden. Het is waar dat een aantal mensen zijn nek uitsteekt om samen te werken, terwijl anderen veel weerstand bieden. Als je dat te lang laat gebeuren, verlies je misschien het momentum. Ik spreek nog deze week met de drie technische universiteiten. Ik kan twee dingen doen. Als zij belemmeringen ondervinden voor samenwerking, omdat die wettelijk niet mogelijk is, dan kan ik daar iets aan doen. Wij bekijken ook of wij de sectorplannen financieel kunnen ondersteunen. Men moet dan verder gaan dan samenwerking op sterke punten. Een aantal andere terreinen moet dan afgebouwd worden.

Mevrouw **Maas-de Brouwer** (PvdA): Het hoger onderwijs is met een zeer omvangrijke operatie bezig. De middelen die daarvoor beschikbaar waren, zijn op. Er is strak, professioneel project-management nodig. Ik kan mij voorstellen dat de staatssecretaris onder strenge condities daarvoor middelen beschikbaar stelt. Dat biedt haar de mogelijkheid af te dwingen dat men verder gaat met deze operatie.

Staatssecretaris **Nijs**: Dat is precies de lijn die wij volgen. U hebt helemaal gelijk dat deze sectorplannen voor de technische universiteiten, maar ook voor letteren en bètastudies een doorbraak betekenen voor de manier waarop in het hoger onderwijs op sterke punten wordt samengewerkt en wellicht wordt afgebouwd. Wij willen bekijken of er een revolving fund kan komen. Wij zullen daarbij duidelijke afspraken moeten maken: hoeveel is er nodig om te investeren en een bepaalde doelmatigheid en kracht te bereiken, wat komt eruit, zodat wat eruit komt, opnieuw gebruikt kan worden voor een volgend sectorplan.

De universiteiten moeten zelf het initiatief nemen. Zij zijn nu op een punt gekomen waarop dat goed doorwerkt of stopt. Als de uitvoering stopt, wil ik daar echt wat aan doen.

Ik heb echter goede hoop dat wij dit op deze manier kunnen laten voortrollen. Het zullen echter inderdaad enorme projecten zijn die een aantal jaar vergen. Daarnaast is van belang dat het niet alleen bij de universiteiten blijft maar dat de hogescholen op de dezelfde manier gaan rationaliseren en hun sterke punten verstevigen.

Mevrouw Dupuis vroeg naar het verband tussen het hoger onderwijs en het Innovatieplatform. Ten eerste haakt het hoger onderwijs aan op de speerpunten die het Innovatieplatform zal kiezen. Als wij in Nederland bepalen dat specifieke sectoren belangrijk zijn, bijvoorbeeld "food" in Wageningen of elektronica, kunnen universiteiten of hogescholen niet zeggen: daag, ik heb geen zin in dat soort opleidingen. Dan gaan de studenten gewoon naar Leuven. Het kan niet zo zijn geen rekening wordt gehouden met de speerpunten voor onze kenniseconomie.

Het bedrijfsleven heeft behoefte aan bepaalde typen werknemers. Zij moeten ook andere vaardigheden hebben dan alleen kennis. De verschuiving van IQ naar EQ moet gestalte krijgen in het onderwijs. Het opbouwen en het gebruiken van competenties is een manier voor het onderwijs om in te spelen op de behoeften van het bedrijfsleven. Er zijn nog vele andere speerpunten, maar vanwege de tijd zal ik daarop niet uitgebreid inhoudelijk ingaan. Mevrouw Maas vroeg specifiek naar de zorg; dit is een van de speerpunten waarbij meer en anders wordt opgeleid.

De universiteiten en hogescholen zijn autonoom, en dat is ook belangrijk. Als regering willen wij die autonomie verstevigen, maar daaraan is wel een grens. Mevrouw Dupuis wees hier al op toen zij aangaf dat het niet duidelijk is of al het onderwijsgeld wel aan onderwijs wordt besteed. Verder gaf zij aan dat het lesgeven door jonge docenten de kwaliteit niet ten goede komt. In Nederland zijn er twee manieren om instellingen ter verantwoording te roepen. Ten eerste gebeurt dat op basis van ons kwaliteitssysteem, dat wordt bewaakt door het NAO. De consequentie is dat sommige opleidingen geen keurmerk krijgen. Ten tweede moeten instellingen verantwoording afleggen aan de overheid. In dit kader wordt er een draai gemaakt. Het is belangrijk dat instellingen zelf van onderop hun eigen profiel en maatschappelijke context aangeven, op een manier die aansluit bij de ambities van de overheid. Samen met het hoger onderwijs is reeds een gezamenlijke visie ontwikkeld; met het middelbaar beroepsonderwijs zijn wij nog in gesprek. In gezamenlijk overleg tussen onderwijs en politiek moet de richting worden bepaald waarmee wij in 2010 bij die topeconomieën kunnen horen. Vervolgens kunnen de autonome instellingen zelf aangeven hoe zij dit tot 2010 strategisch invullen, binnen de afgesproken visie. Er wordt dus slechts een richting aangegeven, en niet van bovenaf opgelegd wat er moet gebeuren. Binnen de professionaliteit van de instelling wordt de vormgeving bepaald.

Mevrouw **Maas-de Brouwer** (PvdA): Ik heb respect voor het respect van de staatssecretaris voor de professionals. Als wij echter in de Champions League willen spelen maar nu alleen amateurclubs hebben, heeft de regering toch de verantwoordelijkheid om ervoor te zorgen dat men eerst maar eens professioneel gaat spelen.

Staatssecretaris **Nijs**: Ja, maar daarbij wordt niet gezegd: jij zult professioneel zijn. De regering en het hoger onderwijs moeten gezamenlijk aangeven wat belangrijk is om te komen tot die kenniseconomie.

Daarom sprak ik over ondernemerschap, profilering en speerpunten. Als die visie gedeeld is en een instelling vervolgens aangeeft wat binnen die visie haar strategie is, dan moet het wel raar lopen willen ondernemerschap, profilering en speerpunten daarin niet te voorschijn komen. Mochten die zaken ontbreken, dan spreek ik de instelling daar natuurlijk op aan, want dan hebben zij iets gemaakt dat absoluut niet in de visie past. Het is wel belangrijk dat je de instelling zelf die keuze laat maken. Wij zijn daar heel druk mee bezig en zijn van plan elke instelling te vragen doelgericht aan te geven wat de resultaten dit jaar en de komende jaren zullen zijn. Dat is tot op heden niet echt gebeurd. Wij geven geld en de autonomie blijft bij de instellingen. In de nieuwe opzet geven wij nu wel het geld, maar wij vragen binnen de visie die wij gezamenlijk hebben opgesteld "wat zijn jullie concrete doeleinden?".

De heer **Van Raak** (SP): Het fantastisch dat u de instellingen concreet wilt gaan afrekenen. Gebeurt dat op basis van het aantal publicaties, het aantal studenten dat de opleiding afrondt of wordt er gekeken hoe commercieel interessant of maatschappelijk relevant het onderzoek is? En wat is dan maatschappelijk relevant?

Staatssecretaris **Nijs**: Dat zal op veel verschillende manieren gebeuren. Als wij zeggen dat wij internationalisering belangrijk vinden, dan kan hieraan op verschillende manieren vorm worden gegeven. Wij laten het aan de instellingen over om die vorm te kiezen. De ene instelling zal zeggen: ik wil de helft van mijn studenten internationaal laten zijn. De ander zal zeggen: voor deze specifieke studies wil ik mij speciaal richten op Chinese studenten. Zo lang die doelstellingen overeenstemmen met de visie die wij hebben, en ons ervan overtuigen dat die strategische keuze leidt naar de doelstelling van 2010, laten wij de wijze waarop en de keuze van de instrumenten zoveel mogelijk over aan de instellingen. Zo lang het maar concreet en doelgericht op papier staat, dan houden wij de instellingen aan die afspraak. Zij kunnen op hun beurt ook zeggen: als je dat echt wilt, dan hebben wij dit van jou nodig. Daarbij probeer je de werelden aan elkaar te verbinden, waarbij je als politiek ondersteunend bent in het vervullen van die strategie. Instellingen geven daarbij op hun beurt aan wat wij voor dat belastinggeld krijgen.

Het is de bedoeling dat alle plannen van universiteiten en hogescholen worden gebundeld, waardoor er een grote transparantie ontstaat inzake het gebied waarop elke universiteit en hogeschool op onderwijsgebied goed zal zijn. Dat is ook de reden waarom ik niet in geld wil afrekenen, want ik wil afrekenen op het neerzetten en transparant maken van prestaties. Niemand wil natuurlijk onderaan de lijst staan en dat zal mensen stimuleren om goed te presteren. Dat is een belangrijke manier om, zonder de autonomie aan te tasten, de vaart naar 2010 te kunnen maken.

Het is terecht dat er niet alleen aandacht wordt gevraagd voor het economische deel van onze kennissamenleving, maar ook voor het samenhangende deel, zoals mevrouw Maas dat noemde. Naast de economie speelt ons welzijn natuurlijk een belangrijke rol. Dat betekent dat wij hard bezig zijn om ervoor te zorgen dat iedereen -- dat geldt zowel voor toptalent als voor gewoon

talent -- gelijke kansen krijgt in het onderwijs. Het maakt daarbij niet uit of het gaat om schoolverlaters, allochtonen, doorstromers van mbo naar hbo, mensen die uitgevallen zijn in het arbeidsproces of toptalenten. Er wordt hard gewerkt om alle typen mensen de hand te reiken.

Natuurlijk zullen er mensen zijn die een voorsprong hebben in kennis. Mevrouw Dupuis verwees al naar de kennisaristocratie, die onherroepelijk overal bestaat. Waar het om gaat, is dat je de mensen die geen kennisvoorsprong hebben, er wel bij houdt. Als je daarop insteekt, dan komt het met de democratie vast goed. Dat zijn eigenlijk twee lijnen die in het onderwijs terugkomen.

Een andere lijn is om niet alleen jonge mensen van twintig, maar ook de veertigjarigen erbij te houden, om te zorgen dat iedereen zijn leven lang kan leren. De coördinatie daarvan ligt bij het ministerie van OCW en bij mij. Wij zijn aan het kijken wat nog interessant is van de plannen die er al liggen. Er liggen heel veel woorden, maar weinig daden. Verder hebben wij Nederland Kennisland de opdracht gegeven om op een nieuwe, meer actiegerichte manier vorm te geven aan het leven lang leren. Een belangrijke vraag daarbij is natuurlijk wie daar verantwoordelijk voor is. Moet het reguliere onderwijs en de bekostiging van de overheid komen als iemand zijn bachelor wil halen en dan na een aantal jaren werken nog zijn master wil halen? Hoe zit het met iemand die al vele jaren werkt na behalen van zijn master? Wij hebben de SER gevraagd, advies uit te brengen over de vraag waar je als overheid ophoudt met betalen. Hou je op, zoals in een eerder SER-advies is aangegeven, wanneer iemand de arbeidsmarkt betreedt, of hou je op wanneer iemand het hoogste niveau van hoger onderwijs heeft bereikt? Ik ben erg benieuwd naar de keuze die de PvdA hierin zal maken, maar dat er ergens grenzen zijn, lijkt mij duidelijk. De overheid kan niet onderwijs garanderen en betalen tot en met de leeftijd van 80 of nog ouder. Werkgevers hebben daar immers ook een rol in en het individueel zelf eveneens. Op de vraag hoe de financiële verdeling precies zal uitpakken, komen wij zeker nog te spreken.

Het laatste wat ik wil zeggen, betreft de studiefinanciering.

Mevrouw **Maas-de Brouwer** (PvdA): Ik heb aangegeven dat er wellicht een link zit naar het levensloopdenken. Ik zou mij daar best iets bij voor kunnen stellen. Is dat zo en zo ja, hoe ziet die link eruit?

Staatssecretaris **Nijs**: Ik denk dat wij daar een andere keer over moeten spreken. Wij presenteren in het huis hier tegenover in juni de nieuwe agenda voor het leven lang leren. Wij willen toe naar flexibiliteit binnen de instellingen, zodat inderdaad mensen van iedere leeftijd kunnen instromen voor een stukje studie. Er zijn ideeën om studierechten of onderwijsrechten te ontwikkelen, maar ik denk dat het te ver gaat om daar nu in detail op in te gaan.

Er is een aantal vragen gesteld over studenten die zouden moeten lenen, hetzij voor een eventuele master -- als daar op een gegeven moment grenzen aan worden gesteld -- hetzij voor een reguliere studie. Ook daar wil ik

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

---

niet op vooruitlopen, maar wij zien dat studenten steeds meer lenen. Wij zien ook dat studenten wel angst hebben voor het lenen. Wij hebben de afspraak dat ik de komende maanden in een aantal collegezalen het gesprek met studenten aanga over hun leenangst. Ik denk dat het heel belangrijk is om te zien waar studenten zelf hun eigen verantwoordelijkheid moeten nemen en dus meer moeten lenen, bijvoorbeeld omdat zij meer willen doen dan het studieprogramma of een jaar naar het buitenland. Dan ben je als overheid bereid om een deel van de studie te betalen, maar een deel zal de student zelf moeten betalen. Het idee waar de heer Van Raak het over had, om het collegegeld met de studiebeurs te verrekenen, is een van de onderwerpen die wij in een aantal scenario's aan het zetten zijn. Ook op dat vraagstuk komen wij in juni terug.

Daarmee hoop ik aangegeven te hebben wet hoger onderwijs en het middelbaar beroepsonderwijs kunnen betekenen op het terrein van de transitie naar de kenniseconomie en voor de samenhang in de samenleving.

De vergadering wordt enkele minuten geschorst.

Mevrouw **Maas-de Brouwer** (PvdA): Voorzitter. Het debat moest even op gang komen, maar de commissie zal geen spijt hebben dat zij hiertoe het initiatief heeft genomen. Ik dank degenen achter de regeringstafel voor de wijze waarop zij aan dit debat deelgenomen hebben. Zij hebben ons geïnspireerd.

Er zijn natuurlijk punten blijven liggen, maar wij spreken elkaar nog wel vaker. Als lid van een oppositiepartij denk ik maar even mee. De innovatiecrisis is niet alleen een kwestie die de regeringspartijen aangaat. Wanneer de boodschap hier al niet is overgekomen, zal dit zeker niet in het land zijn gebeurd. Ik raad de regering aan om goed na te denken over de beantwoording van de vraag hoe dit beter kan.

Ik kom ook nog even terug op de educational security. Ik ben het met minister Brinkhorst eens dat er in de tijd van Van Heek veel is gedaan. Ik weet niet of de minister gelijk heeft dat voor een aantal mensen nu helaas het Peter Principle geldt. Ik kan hem wel vragen om Van Heek weer in te schakelen, want een grote groep allochtonen kan door sociaal-economische omstandigheden niet vroeg haar talenten tot ontwikkeling brengen. Welke extra programma's worden hierop gezet? Voor het gemak kan het beste vanuit het oogpunt van de economie geredeneerd worden. De kwaliteit van de arbeidsmarkt moet de minister een grote zorg zijn.

Ik krijg graag een lijstje van het beleidsinstrumentarium. Dat kan vanavond, maar dat mag ook later. Ik vraag mij af welke instrumenten volgens de minister goed werken bij het ondersteunen van een beleid bottom-up. Dat vergt echter een andere manier van denken van de beleidsmakers. Zij moeten dat type beleid ondersteunen. Ik kan mij haast niet voortellen dat dit met het oude instrumentarium gedaan kan worden. Wellicht zijn meer fiscale maatregelen nodig. Er zijn ook nieuwe instrumenten nodig om kleine en wellicht kwetsbare bedrijven te stimuleren om gebruik te maken van nieuwe kennis. Een bedrijf met een omvang van twaalf tot vijftien werknemers denkt er wel even over na voordat het contact

opneemt met Senter. Dat is ingewikkeld voor betrokkenen. Waarom is overigens de rol van TNO buiten beschouwing gebleven?

Ik heb slechts ten dele antwoord gekregen op mijn vraag over het toezicht. Heeft een aantal toezichthouders zitten slapen? Als dit het geval is, wat doet de minister om dat te voorkomen?

De heer **Woldring** (CDA): Voorzitter. Ik dank de bewindslieden voor de beantwoording. De minister van OCW heeft mij reeds toegezegd dat zij in tweede termijn de vraag naar de termijn van de aanbevelingen van de KNAW en NWO betreffende de vereenvoudiging van onderzoeksvragen zal beantwoorden. Dat is belang omdat flexibilisering van de financiering mogelijk wordt omdat er minder individuele projecten komen en er vaker sprake is van projectgefinancierde onderzoeken.

Mijn volgende punt betreft het terrein van de staatssecretaris van OCW. Het gaat niet alleen om de tweejarige onderzoeksmaster, maar ook de studiefinanciering is in het geding. Er zijn met name consequenties voor degenen met een ongunstig carrièreperspectief. Mijn fractie hecht eraan dat daarvoor faciliteiten worden geboden.

Mijn laatste punt sluit aan bij de inbreng van mevrouw Maas. Ik ben zeker voor een cultuuromslag bij het MKB. Daar hoeft wat mij betreft geen woord aan vuil gemaakt te worden. Het gaat nu om een meer gerichte aanpak van het ministerie en het Landelijk innovatieplatform van een op maat toegesneden regionaal beleid. Op die manier moet de innovatie zich settelen in de regionale, kleine bedrijven.

Mevrouw **Dupuis** (VVD): Voorzitter. Ik richt mij eerst tot de minister van OCW. Aan het begin van haar beantwoording zei zij: het onderwijs is goed. Ik weet niet precies op welk onderwijs dat sloeg, maar het is bepaald niet de ervaring aan universiteiten dat de studenten goed gevormd, goed onderwezen en met voldoende vaardigheden binnenkomen. Ik wijs erop dat dit uiterst belangrijk is. Ik weet niet precies op wiens terrein dit ligt, ik denk van de minister zelf. Misschien zijn er landen waar het onderwijs minder is, maar het is niet goed. Uit de lijst van topuniversiteiten blijkt wel hoe belangrijk het is dat de universiteiten goed onderwijs kunnen geven op basis van een goede voorbereiding in het VWO.

Ik meen mij te herinneren dat de minister heeft gezegd dat de Nederlandse universiteiten goed scoren, maar dat is niet het geval. Ik heb de top-100 voor mij van de Europese universiteiten. De eerste Nederlandse universiteit staat op 7, Utrecht. Zij staat op plaats 40 van de wereld. Ver op afstand volgt Leiden, die in Europa op 23 staat en op 78 van de wereld. Ik vind dat niet goed en zeker niet goed genoeg in het licht van de opmerkingen van de minister van Economische Zaken.

Bij zijn beantwoording plaats ik de kanttekening dat wat hij zei precies is wat wij in onze fractie ook denken -- ik citeer, en het is dramatisch dat wij dit moeten zeggen -- dat ons sociale model pervers is voor innovatie en niet

alleen daarvoor, maar überhaupt voor het op gang krijgen van een echte, hoogontwikkelde kennissamenleving. Ik hoop bijna dat dit morgen een kop is in de Telegraaf, zodat er in de samenleving meer debat over ontstaat. Ik vond de minister van Economische Zaken daar erg somber over. Hij had het over institutionele verandering. Ik ben het met hem eens dat wij af moeten van het gelijkheidsdenken en dat er geen prestatiedenken is, maar hij schetst wel een somber scenario.

Het antwoord van de staatssecretaris inzake de wijze waarop de overheid met de universiteiten omgaat, vind ik positief. Het is nieuw dat naar strategieën wordt gevraagd. Ik heb begrepen dat de overheid niet veel mogelijkheden heeft om de universiteiten bij wet te wijzen op hun plicht tot het geven van goed onderwijs. Ik eindig met te benadrukken dat, als de universiteiten geen toponderwijs geven, wij niet verder komen. Het is een cruciaal punt. Ik heb al gewezen op de positie van Oxford en Cambridge, die op de eerste en tweede plaats in Europa staan en hoog op de lijst van de eerste tien universiteiten van de wereld. De voorzitter van het college van bestuur van de Universiteit van Leiden heeft gezegd: wij doen niet aan toponderwijs. Wat heeft de staatssecretaris met die opmerking gedaan? Zij bevalt mij niet.

De heer **Van Raak** (SP): Voorzitter. Ik heb de minister van Onderwijs al bedankt voor haar toezeggingen, maar ik wil nog even nagaan of wij precies hetzelfde bedoelen als het gaat om de onafhankelijkheid van onderzoekers en de integriteit van het onderzoek. Ik heb begrepen dat zij de KNAW gaat vragen, aan te geven hoe groot de problemen met de integriteit zijn. Hoe gaat zij dit doen? En verder meen ik dat zij heeft toegezegd, de KNAW te zullen vragen om het mandaat van het Landelijk orgaan wetenschappelijke integriteit uit te breiden. Nu kan wangedrag in de wetenschap bij het orgaan gemeld worden. Hierbij gaat het om plagiaat, vervalsing, onvolledige weergave van onderzoeksresultaten en dergelijke. Dit is een interne zaak; ik heb begrepen dat de minister het mandaat van het orgaan wil uitbreiden tot externe zaken, opdat wetenschappers die in gewetensproblemen komen omdat zij door hun gebondenheid aan de financier niet kunnen onderzoeken zoals zij zouden willen, dit aan het orgaan kunnen melden. Als de minister deze twee dingen heeft toegezegd, ben ik zeer tevreden over dit debat met haar.

De minister van Economische Zaken heeft toch een ideologische uitspraak gedaan, al wilde hij het niet. Hij sprak van de verborgen talenten die in de jaren '70 in het hoger onderwijs en op de universiteiten terecht kwamen. Daarbij ging het om spreiding van kennis en ik ben erg blij dat hij daar zo over te spreken is. Dit heeft echter ook te maken met de verzorgingsstaat, met de lange studieduur en met de hoge studiebeurs in die tijd. Er zijn toen allerlei middelen gebruikt om de toegankelijkheid van het hoger onderwijs te vergemakkelijken. Nu wil de minister investeren in toegepast onderzoek, om de kennis vanuit de hoofden in de economie te kunnen krijgen. Maar net als de heer Woldring merk ik op dat de minister dan wel moet blijven investeren in de toegankelijkheid van het onderwijs, want die wordt nu wel slechter. De studiebeurs

is nagenoeg verdwenen, zeker als je er het collegegeld van aftrekt. De studieduur is ook veel korter, dus er wordt aan de toegankelijkheid van het hogere onderwijs geknabbeld. Daarmee komt de spreiding van kennis waarvan de minister zo hoog opgeeft, in gevaar.

Ik ben het inhoudelijk zelden met staatssecretaris Nijs eens, maar ik heb er wel veel waardering voor dat zij zeer helder en to the point heeft geformuleerd. Ik ben erg benieuwd naar het resultaat als zij met studenten gaat praten over de angst voor het lenen. Ik moet zeggen dat heel veel jongeren met deze angst niet in de collegezaal zullen zitten. Dat zijn namelijk de mensen die besloten hebben om niet meer te lenen. Voor jongeren met ouders met een laag inkomen is lenen een heel moeilijke kwestie, omdat voor hen in veel gevallen helemaal niet duidelijk is wat een goede investering een studie is. De staatssecretaris moet er dus rekening mee houden dat de groep die zij voor ogen heeft, voor een groot deel niet in de collegezaal zit.

Ten slotte de zesjes. Ik ben blij dat ook de staatssecretaris het een slechte ontwikkeling vindt dat studenten snel met zesjes tevreden zijn, maar je moet je wel afvragen hoe dit komt. Heeft dit niet te maken met de grote druk op studenten, die weinig tijd hebben om te studeren? Ik heb ook de vraag opgeworpen hoe ik goed college kan geven als mijn studenten 20 uur per week moeten werken, als ik moet concurreren met kledingwinkels en dergelijke. Komt die zesjes-mentaliteit dus voor een deel niet voort uit het slechte systeem van studiefinanciering? En vormt dit systeem ook geen belemmering om te zorgen voor gelijke kansen op een onderzoeksmasteropleiding of een topmasteropleiding?

De heer **Schouw** (D66): Voorzitter. Ik dank de bewindslieden voor hun antwoorden. Ik zou hen ook willen danken voor hun komst naar deze zaal, maar ik doe het niet, want dat mag niet. Zij hebben maar gewoon te komen, zoals u zei, voorzitter...

Ik ben blij met de toch inspirerende beantwoording van de drie bewindspersonen en ik ben blij dat er door hen allen belang wordt gehecht aan het verspreiden van kennis en het genereren van praktisch toepasbare kennis. Dat waren de belangrijkste punten uit mijn betoog.

Ik wil aansluiten bij de buitengewoon indringende woorden van de minister van Economische Zaken die het belang van de innovaties onderstreepte. Hij zei dat er sprake is van een ramp en dat wij het momentum verliezen. Mevrouw Maas sprak zelfs van een innovatiecrisis. Wie naar mijn betoog heeft geluisterd, weet ik dat ik er hetzelfde over denk. Mevrouw Maas zei over communicatie en inspiratie dat men dat in de Kamers en bij de departementen wel allerlei dingen kan vinden, maar dat het de vraag is wat de rest van dit land vindt. Dat is een vrij groot probleem. Als wij vinden dat wij op het punt van kenniseconomie en innovatie beter uit de verf moeten komen en als wij vinden dat het urgent is, moet dat ook zo worden gevoeld. Dat betekent dat er veel meer aandacht moet zijn voor communicatie en inspiratie. Ik vind dat ik na het debat van vandaag van de regering mag vragen om met een toezegging te komen over de wijze waarop zij die communicatie en die inspiratie stapsgewijs

verder en beter wil aanpakken. Ik vind het onderwerp te belangrijk om het bij een constatering te laten.

Ik ben blij met opmerkingen over institutionele vernieuwing. De minister van EZ sprak over structurele hervorming. Ik heb zelf een aantal suggesties gedaan, namelijk om naar de sectorraden te kijken, om te proberen om de concurrentie tussen universiteiten te versterken en om te bekijken of universiteiten kunnen worden gestimuleerd om zich met hun kerncompetenties te gaan bezighouden. Het is een procesachtige benadering die niet helemaal aansluit op de woorden van de minister over institutionele vernieuwing. Ik heb helemaal geen zicht op de wijze waarop hij die institutionele vernieuwing wil doorvoeren. Wellicht kan de minister dat toelichten.

Er is voldoende gesproken over het Innovatieplatform. Ik dank de minister ervoor dat er een evaluatie van de technologie-instituten plaatsvindt en dat wij er in mei een rapport over krijgen. Ik ben niet helemaal tevreden over het antwoord op mijn vraag over de inzet voor het Nederlands voorzitterschap, met name die over de inzet met betrekking tot het European Research Council. Ik vind antwoord een beetje fluïde. Dat is jammer, want het zou zeer sturend kunnen zijn als de minister van EZ zegt dat het nummer één is en dat hij er keihard aan gaat werken.

Er wordt erkend dat er wat moet worden gedaan aan de administratieve lastendruk. Ik mis een doelstelling van dit kabinet. Het kabinet kan toch gewoon aangeven wat het wil veranderen? Wellicht kunnen de leden van het kabinet deze Kamer schriftelijk informeren over de stappen die zij denken te gaan zetten om die administratieve lastendruk te verlagen.

Er is gesproken over de universiteiten. Mevrouw Nijs heeft aangegeven dat zij op zeer zorgvuldige wijze de autonomie van universiteiten wil behouden en dat zij er tegelijkertijd voor wil zorgen dat hun activiteiten zich bevinden in de nationale prioriteiten. In die lijn kan ik mij vinden.

Ik heb nog een financiële vraag. Er wordt 1,6 mld euro geïnvesteerd in de kenniseconomie. Er gaat 800 mln naar Bsik en er zit 800 mln in de Kennisvelop. Vanuit die Kennisvelop gaat volgens mij 185 mln naar technostarters en dergelijke zaken in het kader van het Innovatieplatform. Wat gebeurt er met de rest van die miljoenen, want daar heb ik even geen zicht op. Dat kan uiteraard mijn onwetendheid of onnozelheid zijn. Kan dat worden toegelicht?

Minister Van der Hoeven: Voorzitter. Mevrouw Maas-de Brouwer heeft gelijk: innovatie is ons aller probleem. De kern van de vanmiddag door ons bepleite aanpak is dat niet alleen de drie bewindslieden die hier achter de tafel zitten, maar ook andere bewindslieden elk op hun departement en op hun werkterrein met innovatie bezig horen te zijn. Ik benadruk het belang daarvan. Mevrouw Maas-de Brouwer sprak ook over communicatie. De heer Schouw voegde er het begrip inspiratie aan toe. Dat is goed, maar een plan van aanpak voor inspiratie werkt niet. Dat weet u net zo goed als ik.

Met name de leden van het Innovatieplatform zijn al begonnen te wijzen op het belang van innovatie in hun eigen disciplines. Dat geschiedt zeer vaak in de vorm van

management by speech. U kunt er gerust op zijn dat wij elke gelegenheid te baat zullen nemen om inspiratie over te brengen. Ik heb al opgemerkt dat communicatie wel degelijk structureel kan worden aangepakt, te beginnen met de website die op 1 maart de lucht in gaat.

De heer **Schouw** (D66): Voorzitter. Wij hebben hier de hele middag en een deel van de avond over gesproken. Het wordt in de Kamer als groot probleem beleefd. Eigenlijk wil ik dat u daardoor gealarmeerd raakt en besluit om meer te doen dan u van plan was toen u hier vanmorgen naartoe kwam. Kennelijk vindt de Kamer het zeer belangrijk en moeten wij Kamerleden onze boodschap op het punt van de innovatie beter overbrengen.

Minister Van der Hoeven: Ik kan tot drie keer toe herhalen wat ik erover heb gezegd. Wij praten over innovatie. Wij onderkennen gezamenlijk dat er op een aantal vlakken problemen zijn. Daar zijn wij het over eens. Ik heb ook duidelijk gemaakt wat er structureel aan de verbetering van communicatie moet worden gedaan nadat de website op 1 maart de lucht in zal zijn gegaan. Voorts vallen opmerkingen over inspiratie uiteraard in vruchtbare aarde. Dat kunt u zich wel voorstellen, anders hoefden wij er niet over van gedachten te wisselen. Ik zei alleen dat er geen plan kon worden opgesteld om inspiratie over te brengen. Ik zie aan uw gebaar dat dit niet de bedoeling was en dat u ook wel inziet dat dit niet gaat. Het gaat erom dat er gestructureerd wordt gewerkt aan communicatieverbetering en dat ervoor wordt gezorgd dat diegenen worden bereikt die bereikt moeten worden -- wij vinden elkaar dus wederom op dit vlak. Niet de innoverende ondernemers moeten worden bereikt, want die zijn allang bezig. Nee, het zijn de anderen die het begrip innovatie nog lang niet in hun woordenboek hebben staan. Dat zijn niet de ondernemende universiteiten en hbo-instellingen, maar de anderen die dat nog niet voor ogen hebben.

Mevrouw Maas verzocht ons om de allochtonen niet te vergeten. Zij heeft gelijk. Ik vind het dan ook meer dan plezierig dat het mbo een programma heeft gestart, genaamd Mozaïek. Dat is met name gericht op het behulpzaam zijn van allochtone onderzoekers zodat zij niet buiten de boot vallen als zij onderzoeksopdrachten proberen binnen te halen. Op de een of andere manier is er iets aan de hand waardoor veel allochtone onderzoekers te weinig kansen krijgen en te weinig mee-eten uit de ruif, terwijl ze behoorlijk groot in aantal zijn. Wij hebben dat dus opgepakt.

Mij is gevraagd om een lijstje beleidsinstrumenten op te stellen waaruit de steun van het bottom-upbeleid blijkt. Met alle respect: waarom hebben wij volgens u de Nota Wetenschapsbeleid en de Nota Bèta/techniek opgesteld en waarom zijn het HOOP en de innovatiebrief aan de Kamer gezonden? Ik weet wel dat wij daar nu niet specifiek over spreken, maar daarin staat het wel. Wij moeten een andere keer maar eens van gedachten wisselen over die nota's. U vraagt van ons vast niet of wij dubbel werk willen doen.

De evaluatie van de rol van TNO in het innovatieproces loopt. Die zit in de zelfde tranche als de evaluatie van de rol van andere GTI's waarover ik het had

in antwoord op een vraag van mijnheer Schouw. De evaluatie valt onder de verantwoordelijkheid van de commissie-Wijffels. Zij komt in mei uit. Dit is niet expliciet genoemd, maar ik zou ook kunnen zeggen dat er niet naar gevraagd is. In ieder geval hoort het natuurlijk wel thuis in al die intermediairs. Dat zal in mei blijken.

De heer Woldring had het over de aanvraagdruk. Het mbo heeft veel gedaan. Zo heeft er een uniformering plaatsgevonden van de aanvraag- en selectieprocedure. Aanvragen kunnen nu elektronisch worden ingediend. Ook wordt er breder gebruik gemaakt van de vooraanmeldingsprocedure. De bestedingsvrijheid van onderzoekers vergroot en het gemiddelde subsidiebedrag is hoger. Aanstaande maandag bespreek ik het wetenschapsbudget met de Tweede Kamer. Daarin heb ik aan mbo, KNAW en VSNU gevraagd om de totale aanvraagdruk goed in kaart te brengen. Het gaat namelijk om meer dingen.

Het moet ook goed gebeuren. Ik kan op dit moment echt niet zeggen wanneer het klaar is, met name ook omdat het debat met de Kamer aan de overzijde van dit plein nog moet plaatsvinden. Ik zeg wel graag toe dat ik na de behandeling van het wetenschapsbudget in de Tweede Kamer met NWO, KNAW en VSNU om de tafel ga zitten om afspraken over de uitvoering te maken. Als die afspraken gemaakt zijn, informeer ik u.

Mevrouw Dupuis, ik weet niet welk lijstje u hanteert. Ik heb gesproken over de zeven die bij de top-20 in Europa horen als het gaat over de impact van wetenschap en technologie. Ik heb niet over onderwijs gesproken. Mijn lijst is een EU-lijst. U heeft een andere lijst. Die wil ik graag hebben zodat er op dat punt geen misverstand ontstaat. Ik denk dat niemand daarbij gebaat is.

Ik wil niet flauw zijn, maar universiteiten klagen eigenlijk altijd al over de kwaliteit van de instroom. Het is een beetje een ritueel, maar er is natuurlijk wel iets aan de hand. Wij zijn niet voor niets bezig met de verbetering van het studiehuis en de doorstroomprofielen. Ik zie ook dat de universiteiten zelf ook aandacht voor dat probleem hebben. Zij stellen dat zij duidelijker moeten aangeven wat zij van studenten en van toekomstige onderzoekers verwachten. Initiatieven zoals in Leiden met het pre-university college vind ik heel goed om juist op dat punt een betere informatie naar elkaar te realiseren. Op die manier weten studenten beter wat er van elkaar verwacht mag worden als men naar de universiteit gaat.

De heer Van Raak vraagt in feite of wij elkaar goed begrepen hebben. Ik denk dat dit inderdaad het geval is. Ik vraag de KNAW, te inventariseren of er sprake is van een integriteitsprobleem. Dat is vraag één en het antwoord is "ja". Ik vraag de KNAW ook om breder te gaan werken aan integriteit en niet alleen klachten over wangedrag te onderzoeken. Het antwoord daarop is ook "ja".

Hoe wil ik dat gaan doen? Ik wil eerst overleg hebben, zicht krijgen op de mate waarin sprake is van incidenten en op de mogelijkheden om maatregelen te treffen. Daarover informeer ik u. Ik denk dat wij elkaar dus goed begrepen hebben.

Het punt van de European research council zit de heer Schouw op de een of andere manier dwars. Er moet

een soort European research council komen, daarover wil ik geen misverstand laten bestaan. Over de naam en de vorm komen wij te spreken. Wij zijn daarover in overleg met de andere ministers in de EU en met commissaris Busquin. Ik weet dat met name vanuit NWO heel hard gewerkt wordt om samen met de collega's in Europa te komen tot een goede werkbare opties. Er wordt dus van alle kanten gewerkt om ervoor te zorgen dat dit slaagt. Een succes heeft vele vaders; er hebben hier heel veel vaders meegeholpen om ervoor te zorgen dat het er komt. Aan onze inzet hoeft u niet te twijfelen! Die is er.

Wij hebben het WeBu, het HOOP, de Innovatiebrief. Ik denk dat wij elkaar niet moeten vangen op woorden. Dat heeft geen zin. Een gedeelte is in dit debat aan de orde gekomen, ook de kennisvelop. Wat gebeurt er met de rest? U vindt dit o.a. terug in de begroting voor onderwijs. U vindt het qua uitwerking terug in het WeBu, het HOOP en voor een deel in de Innovatiebrief. Wij praten ook over de masters of science of andere masters, over het VMBO en het MBO. Dat vindt u allemaal terug in de kennisvelop.

Ook bij het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap hebben wij te maken met administratieve lastendruk. Ook wij willen ons houden aan de afspraak die kabinetsbreed is gemaakt, namelijk tot een reductie van 25% te komen. Die afspraak hebben wij gemaakt voor de komende vier jaar en daaraan mag u ons houden. De manier waarop dat gebeurt, zal overigens per departement verschillend zijn omdat men per departement met een andere situatie te maken heeft.

Mevrouw de voorzitter. Met excuses voor de korthed denk ik dat ik alle aan mij gestelde vragen beantwoord heb.

Minister **Brinkhorst**: Mevrouw de voorzitter. Allereerst wil ik iets zeggen over het punt van de communicatie, waarover ook mevrouw Van der Hoeven iets heeft gezegd. Mijn kernpunt is dat wij de ontkenningfase voorbij zijn. Dat proef ik ook uit de opmerkingen van alle woordvoerders in deze Kamer. Nu wij de ontkenningfase voorbij zijn, is het moment aangebroken waarop de mensen openstaan voor verandering. Thans hebben wij te maken met het voorbereiden van acties. De laatste tijd is hierover veel publiciteit geweest. Naar mijn gevoel is kennis en kenniseconomie een thema aan het worden. Ik denk in dit verband aan het artikeltje van de alom en altijd aanwezige heer Kalshoven: de meester met azijn besprenkeld. Daarmee wordt nog enigszins een achterhoede gevecht geleverd. Ik verwacht dat de actie vanzelf zal komen. De beste veranderingen met betrekking tot communicatie ontstaan met het tot stand komen van acties. Als wij de vierjarentermijn in aanmerking nemen, meen ik dat wij nu aan het begin staan. Wel is het goed dat wij dit onderwerp een keer een agendapunt van het innovatieplatform laten zijn, zodat het daar wordt besproken. De beste pr wordt echter verkregen met de actie zelf. Met websites kun je een heel eind komen. De mensen die wat willen horen, bereik je daarmee, maar het onderwerp komt pas echt tussen de oren door een zekere Verelendung. Daarmee hebben wij nu te maken. De Verelendung zal leiden tot een schokreactie bij mensen.

Tegelijkertijd zullen gerichte vernieuwingen ontstaan. Daarmee gaat de sneeuwbal rollen. Daarom was ik met dit debat zeer verheugd. Wat mij betreft had het nog wel een paar uur mogen duren.

Mevrouw **Maas-de Brouwer** (PvdA): Daar stuur ik niet op aan, voorzitter. Over het onderwerp van de communicatie wil ik nog wel iets zeggen. Ik vind dat wij allen spekkoper zijn. Niet alleen vanuit het Haagse moeten maatregelen worden genomen en zichtbaar worden gemaakt. Die zijn inderdaad voor het beleid de pr. Er kunnen echter ook inspirerende boodschappen worden gegeven. Als die goed worden ontvangen, zullen op heel veel plekken maatregelen worden genomen. Daarop wilden wij wijzen.

Minister **Brinkhorst**: Daarin heeft u helemaal gelijk. Laat duizend bloemen bloeien. Ook de regionale innovatie is een belangrijk thema. Wat de instrumenten betreft verwijs ik naar de innovatiebrief. Het instrumentarium varieert van eerste hulp, de Senter-benadering, tot WBSO. Dat laatste is voor EZ verreweg het belangrijkste instrumentarium: 450 mln euro ieder jaar voor 14.000 bedrijven. Hiermee is gekozen voor een zeer toegankelijke en bottom up-benadering.

Ik wil zonder dit onderwerp, zeker zo laat op de avond, uit te diepen nog op het volgende wijzen. Wij moeten het woord industriebeleid als het ware heroverdenken. In de jaren '70 en '80 hadden wij een massieve aanwending. We gaven een heleboel geld uit en daarmee steunden wij sectoren die de ontwikkelingen eigenlijk niet aankonden. Daarmee hebben we vaak enorm veel geld verloren. Lang heeft bij EZ het beeld bestaan van de terugtrekkende overheid, een overheid die alleen maar generiek beleid voerde. Ik meen dat wij thans een fase krijgen waarin we verschillende technologieën, maar ook verschillende sectoren moeten herbezielen. In de zomer zullen de staatssecretaris en ik een industriebrief uitbrengen. Die zal een brede opzet hebben. In de begroting zal ik hierop terugkomen. Nu wil ik het signaal geven dat ook op Economische Zaken het begrip sterke markt wel degelijk gepaard moet gaan met een sterke overheid. Niet in de zin dat wij denken aan een maakbare samenleving, maar wel dat sprake moet zijn van leiderschap, zodat bepaalde processen anders verlopen dan in het verleden.

Hierbij hoort natuurlijk volop een culturomslag bij MKB. Hierin heeft de heer Woldring gelijk. De benadering moet zich ook op de regio richten. Voor een belangrijk deel gebeurt dat via Senter. In mijn eerste termijn heb ik al gezegd dat wij binnenkort een bijeenkomst beleggen met MKB Nederland en VNO. Daarmee wil ik twee doelen bereiken. In de eerste plaats wil ik vernemen wat namens hen kan worden ingebracht in het innovatieplatform. Dat is de bottom up-benadering. In de tweede plaats wil ik weten wat de Nederlandse input moet zijn bij het Europese actieplan van het MKB. Daar moeten wij ons ook heel duidelijk op richten. Wij mogen dat niet los zien van de Europese ontwikkelingen. Europa wordt in Nederland helaas steeds meer als een bedreiging gezien in plaats van een kans. Die bedreiging ligt daarin, dat wij naar binnen gericht beginnen te worden.

Ik meen dat dit in de komende tijd een belangrijk punt zal zijn op weg naar het Nederlands voorzitterschap.

Ik provoceerde bewust -- zo zeg ik tegen mevrouw Dupuis -- door het woord pervers te gebruiken. Naast de vele goede zaken heeft de sociale cohesie waarop wij zoveel nadruk hebben gelegd de afgelopen generatie, een pervers element gehad. In een nationale gesloten cultuur past het misschien erg goed. Dan hebben we een gezellige huiskamerbijeenkomst. Het woord gezellig is natuurlijk ook in deze Kamer een populair woord. Omdat de luiken geleidelijk aan opengaan, komt er nu echter een wat harde wind van buiten, waarvan wij niet goed weten hoe wij ermee om moeten gaan.

Gekoppeld daaraan is er natuurlijk het aspect van de institutionele verandering. Ik ben relatief somber op dat punt. Sinds ik lid ben van een politieke partij die het element institutionele vernieuwing hoog in het vaandel heeft staan, ben ik al zo somber daarover. Heinrich Heine heeft ooit gezegd: In Nederland gebeurt alles op institutioneel gebied zoals in de rest van de wereld, alleen 50 jaar later. Ik denk dat dit mijn bekommernis is, namelijk dat wij ons te weinig realiseren dat de institutionele vernieuwing geen speeltje of kroonjuweel is van een betrekkelijk kleine politieke groepering maar een wezenlijk element van vernieuwing. Wij moeten ons namelijk langzamerhand gereed gaan maken voor een veel breder kader, namelijk het Europese en het globaliserende kader.

De heer Van Raak heeft, naar ik heb begrepen, met waardering kennis genomen van ook mijn inzet in de jaren zestig en zeventig om de spreiding van kennis en inzicht tot een belangrijke factor te maken. Als een kind van die periode en verantwoordelijkheid gedragen hebbend in die periode, heb ik daar geen spijt van. Echter, ik meen dat het een andere periode was waarin sprake was van een gesloten structuur die noodzakelijk was omdat Nederland toen een achterstand had met betrekking tot de breedte van het onderwijs. Wij hebben er echter de verkeerde conclusies aan verbonden. Mijn toenmalige collega Van Kemenade heeft toen het loterijstelsel ingevoerd. Als er een ding is waar ik wel spijt van heb, dan is dat systeem dat toen is ontstaan. Het gaf namelijk de suggestie dat de toegang tot het wetenschappelijk onderwijs een kwestie van een loting was. De conclusies daarvan zijn wel dat wij een soort van gelijkheidsstructuur hebben gekregen die ons wat betreft de vernieuwing nu in de weg staat. Tegen die achtergrond ben ik met veel overtuiging lid van dit kabinet, dat geen conserverend kabinet is maar een vernieuwend kabinet.

De heer **Van Raak** (SP): Een grote verworvenheid van die jaren is de toegankelijkheid van het hoger onderwijs. Als de verandering, de vernieuwing die u voorstaat betekent dat de toegankelijkheid van het hoger onderwijs beperkt wordt, bijvoorbeeld door beperking van de studieduur en beperking van de studiefinanciering, dan vind ik die verandering van u geen verbetering.

Minister **Brinkhorst**: U heeft daar alles over gehoord van de staatssecretaris en de minister van OCenW. Ik denk dat wij gezamenlijk niet als oordeel hebben dat hetgeen wij nu aan het doen zijn, een verarming is. Ik voeg er alleen een

kwalitatieve dimensie aan toe. En daar hoort dan ook de administratieve lastendruk bij, waar EZ en Financiën gezamenlijk druk op zetten. Ik ben er zeer verheugd over dat het mijn collega van Financiën is die hiervoor de eerste verantwoordelijkheid heeft. Hij is de enige die via de begroting een middel heeft om vastgeroeste bureaucratieën -- die vinden we overal in Den Haag -- te dwingen tot iets nieuws. Het is aan de politieke standvastigheid van een kabinet om de minister van Financiën daarbij te steunen.

Staatssecretaris **Nijs**: Mevrouw de voorzitter. De heer Woldring vroeg hoe het stond met de studenten die de tweejarige onderzoeksmaster doen. Hij merkte op dat zij misschien geen gunstige carrièreperspectieven hadden, waardoor zij in financiële nood zouden kunnen komen. Het voorstel om deze studenten voor twee jaar studiefinanciering te geven, ligt momenteel in de Tweede Kamer. Studenten die bij moeten lenen zullen, als zij niet terug kunnen betalen, dat niet hoeven te doen. Ik wijs erop dat niet alle studenten een slecht carrièreperspectief hoeven te hebben. De minister gaf al aan dat de universiteiten van formatiebeleid naar loopbaanbeleid willen gaan. Hier zit enige ruimte in. Een aantal studenten zal niet terechtkomen in het wetenschappelijk onderzoek, maar in R&D-functies bij het bedrijfsleven.

De heer Van Raak vroeg of wij de toegankelijkheid op het spel wilden zetten. Ik kan hem geruststellen. Het is niet de bedoeling van de regering om tegen studenten die niet voldoende geld hebben, te zeggen dat zij dan maar niet naar het hoger onderwijs moeten gaan. Er is een angst voor lenen. Angst is geen goede raadgever. Wij zullen studenten moeten laten zien welke voordelen het heeft om te lenen. Zoals gezegd, wanneer een student echt niet kan terugbetalen, hoeft het niet.

De heer Van Raak vroeg verder hoe het staat met de studenten met de zesjes en de studenten die twintig uur per week moeten werken. Ik ben ervan overtuigd dat ook studenten ambities moeten hebben en dat er een cultuurverandering moet plaatsvinden, zodat daar geen genoegen mee wordt genomen. Het is verder ook een keuze om twintig uur te werken. Een student kan ervoor kiezen om te gaan studeren en daar alle tijd aan te besteden of hij kan liezen om studeren met iets te combineren. Hij moet daar dan zijn eigen weg in zoeken.

De heer **Van Raak** (SP): Mevrouw de voorzitter. De minister van Economische Zaken wil bedrijven die willen investeren in innovatie belonen met geld. De staatssecretaris wil studenten die in zichzelf willen investeren -- in Nederland kennisland -- niet belonen. Zij gaat waarschijnlijk een leningstelsel invoeren. Kan zij de studenten niet belonen op dezelfde wijze waarop de bedrijven worden beloond, bijvoorbeeld met een beurzenstelsel?

Staatssecretaris **Nijs**: U loopt erg vooruit. Ik zei al dat we in juni 2004 de voorstellen voor het nieuwe stelsel van studiefinanciering zullen presenteren. De overheid zal de student niet vragen om alles te betalen. Er is uiteindelijk profijt voor ons allemaal. Daarom betaalt de overheid een

gedeelte. Er is ook profijt voor de student. Daarom betaalt de student ook mee.

Mevrouw Dupuis merkte op dat wij moeten streven naar "top" en ons moeten profileren. Ik ben het geheel met haar eens. Het wordt tijd dat wij in Nederland ook een Cambridge of Oxford in de onderwijswereld hebben. Wij streven daar ook naar. Daar is veel van de extra ruimte die aan instellingen wordt gegeven, op gericht. Als de voorzitter van het College van Bestuur van de universiteit te Leiden zegt dat hij niet aan "top" doet, verbaast mij dat. Ik zal hem er zeker naar vragen. Leiden is wel degelijk ambitieus op het terrein van onderwijs. Leiden heeft zelfs met een aantal universiteiten in Europa het initiatief genomen om een groep van excellente universiteiten te vormen.

De **voorzitter**: Ik dank mevrouw de staatssecretaris, maar ook de beide ministers voor hun reactie in tweede termijn. Ik kan hier geen wetsvoorstel afhameren, omdat een ander deel van de onderwijsbegroting in de naaste toekomst in dit huis nog aan de orde komt. Ik dank u allen van harte voor uw bijdrage aan dit deel van het onderwijsdebat.

**

De beraadslaging wordt gesloten.

Sluiting 21.07 uur.